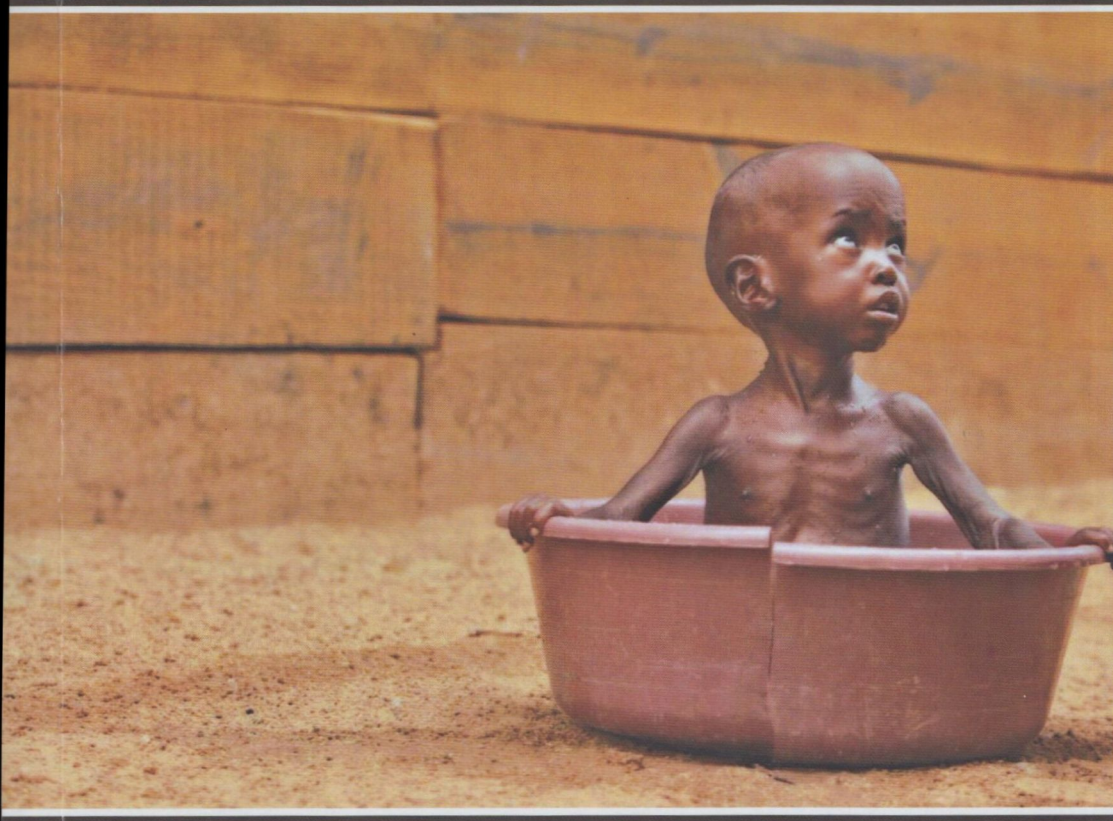
2. Baskı

DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE

YOKSULLUĞUN ÖZGÜN YAPISI ve YOKSULLUKLA MÜCADELE

Doç. Dr. Ayhan AYTAÇ
Yrd. Doç. Dr. Mustafa HATİPLER

Paradigma Akademi

DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE

YOKSULLUĞUN ÖZGÜN YAPISI ve YOKSULLUKLA MÜCADELE

Paradigma Akademi Yayınları

ISBN: **978-605-5193-44-7**
Yayıncı Sertifika No: **26308**

DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE
YOKSULLUĞUN ÖZGÜN YAPISI
ve
YOKSULUKLA MÜCADELE

Mustafa HATİPLER
Ayhan AYTAÇ

©Paradigma Kitabevi Yayınları
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İkinci Baskı Paradigma Kitabevi Yayınları Eylül 2013
Kapak Tasarım: Ufuk LAZYÜKSEL
Dizgi: Ufuk LAZYÜKSEL

Baskı: Sonçağ Matbaacılık
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48-49
İskitler/Ankara
Sertifika No:25931

Paradigma **K**itabevi **Y**ayınları
Talat paşa Asfaltı 110/C EDİRNE
Tel: (284) 214 10 13
akademikkitap@hotmail.com
www.paradigmaakademi.net
www.paradigmaakademi.com

DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN ÖZGÜN YAPISI ve YOKSULUKLA MÜCADELE

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Hatipler

Doç. Dr. Ayhan Aytaç

Paradigma Akademi Yayınları

ÖNSÖZ

Dünya ekonomisinin son elli yılının en önemli sorunlarından biri, yoksulluk ve yoksullukla mücadele başlığını taşımaktadır. Özellikle küresel çapta yaşanan krizler, büyük doğal afetler, bölgesel savaşlar, terör ve çatışmalar yoksulluğu bir yandan büyütmekte diğer bir yandan da içinden çıkılmaz bir sorun haline dönüştürmektedir.

Yoksulluğu özgün yapısı içinde ele almayan, sıradan bir ekonomik olgu olarak ele alan bütün yaklaşım, teori ve uygulamalar, ya başarısızlıkla sonuçlanmakta ya da farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yoksulluğun özgün yapısının temel taşı; "önce insan" anlayışıdır. Bu anlayışın çizgisi, Dünya'nın neresinde olursa olsun ve hangi ırktan, hangi dinden olursa olsun insan varlığına saygılı olma noktasından başlar ve o varlığın açlık ve yoksulluk altında ölümüne seyirci kalmamaya kadar uzanır. Hiç şüphesiz ki bu çizgi içine, eğitimi sağlığı, salgın hastalıkların yıkımından kurtulmayı, temiz bir çevreyi, sağlıklı içme kaynaklarını ve sürdürülebilir orman ve enerji politikalarını almaktadır.

İnsan varlığına saygılı olmak; insanı, sadece üreten ve tüketen bir varlık olarak değil, yeryüzünün en değerli varlığı olarak kabul etmek demektir. Öyleyse bu varlığın sağlıksız bir ortamda olması, eğitimsiz olması sadece onunla ilgili bir sorun olarak kalmaz, bütün Dünya'yı ilgilendiren bir sorun olarak varlığını sürdürür. Dünya'yı yöneten kuruluşların başında yer alan Dünya Bankası, Dünya'da yoksul insan bırakmamayı hedef olarak benimsediği ve bu hedefini ortaya koyduğu halde; yoksulluk, hala Dünya'nın en önemli sorunu olmaktan çıkmamışsa, bu işte bir yanlışlık olduğunu düşünmek, şüphecilik değil gerçekçiliktir. Yoksulluğun kendine özgün yapısının içinde, "önce insan" anlayışının olmadığı durumlarda, sonucun, her zaman, yoksulluk ve açlıktan ölen insanların ülkesi Somali, ya da Hutular'la Tutsiler arasında

yaşanan iç savaşta olduğu gibi tam yüz gün birbirini boğazlayan insanların ülkesi Ruanda olması kaçınılmazdır.

Bu kitapta, yoksulluk, kendine özgün yapısı içinde ele alınmış, yoksulluğun Dünya'daki ve Türkiye'deki boyutu, nedenleri ve uygulanan politikalar irdelenmiştir. Yoksulluğun kendine özgün yapısı ele alınırken, yoksulluğun ölçülmesiyle ilgili derin tartışmalara girilmemiş, daha çok yapılanların sonuçları ve daha kalıcı çözümler ortaya konması için nelerin yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Bu küçük çalışmanın, Dünya üzerindeki, bütün yoksullara dost bir nefes, yoksulluğun ortadan kalkması çalışmalarına yol gösteren bir ışık ve yoksullukla mücadele için güçlü bir ses olması en büyük dileğimizdir.

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Hatipler

Doç. Dr. Ayhan Aytaç

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM
YOKSULLUĞUN ÖZGÜN YAPISI; TANIMLAR, ÖLÇÜTLER VE GÖSTERGELER 3

1. YOKSULLUĞUN ÖZGÜN YAPISI; TANIMLAR, ÖLÇÜTLER VE GÖSTERGELER 7
1.1. YOKSULLUĞUN TANIMI 8
1.2. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ 8
1.3. YOKSULLUK VE YOKSULLUĞUN AZALTILMASI ÇALIŞMALARI 10
1.4. YOKSULLUĞUN TASNİFİ 11
1.4.1. MUTLAK VE NİSPÎ YOKSULLUK 12
1.4.2. OBJEKTİF VE SÜBJEKTİF YOKSULLUK 13
1.4.3. YAPABİLİRLİK YOKSULLUĞU 14
1.4.4. Kronik ve geçici yoksulluk 14
1.4.5. Kentsel ve kırsal yoksulluk 15
1.5. YOKSULLUK SINIRI 15
1.5.1. Mutlak yoksulluk (absolute poverty) 16
1.5.2. Nispî yoksulluk (relative poverty) sınırı 17
1.5.3. Sübjektif (öznel) yoksulluk (subjective poverty) sınırı 18
1.5.4. Eşdeğerlik ölçekleri 18
1.6. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ VE YOKSULLUK PROFİLİ 18
1.7. Yoksulluğun Göstergeleri 21
1.7.1. Parasal ve parasal olmayan göstergeler 22
1.7.2. Objektif ve sübjektif göstergeler 24
1.7.3. Bileşik yoksulluk göstergeleri 25
1.7.4. İnsani gelişme ve insani yoksulluk endeksi 26
1.8. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜTLERİ 28

2. BÖLÜM
DÜNYA'DA YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN NEDENLERİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE 31

2. DÜNYA'DA YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN NEDENLERİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE .. 35
2.1. DÜNYA'DA YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN BOYUTLARI VE YOKSULLUĞU AZALTICI ÇALIŞMALAR 35
2.1.1. Dünya'nın yoksulluğu ve Bin Yıllık Kalkınma amaç ve hedefleri 36
2.1.2 BYK ışığında Dünya'da yoksulluğun boyutu 43
2.1.3. Çok boyutlu yoksulluk ölçümleriyle Dünya'da yoksulluğun boyutu ve ülkeler arasında yoksulluk 66
2.1.4. Azgelişmişlik, yüksek oranda borçlanma ve yoksulluk 69
2.2. DÜNYA'DA YOKSULLUĞUN NEDENLERİ 71

2.2.1. Yoksulluğun nedeni olarak gelişmekte olan ülkelerde uygulanan neo-liberal politikalar *72*
2.2.2. Yoksulluğun nedeni olarak makro-ekonomik koşullar *73*
2.2.3. Yoksulluğun nedeni olarak mikro-ekonomik koşullar *77*
2.2.4. Yoksulluğun nedeni olarak yönetim ve yasal kaynaklı sorunlar *80*
2.2.5. Yoksulluğun nedeni olarak küresel ekonomik düzen *81*
2.3. DÜNYA'DA YOKSULLUKLA MÜCADELE; POLİTİKA VE UYGULAMALAR 82
2.3.1. Yoksulluk sarmalından çıkışla ilgili düşünce ve uygulamalar *83*
2.3.2. Yoksulluğu azaltıcı ve/veya kaldırıcı politikalar *90*
2.3.3. Yoksulluk ve küreselliğe karşı duracak demokratik, sistematik ve kurumsal yapının oluşturulması *92*
2.4. DÜNYA'DA YOKSULLUĞUN SON DURUMU 93

3. BÖLÜM
TÜRKİYE'DE YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN NEDENLERİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE 99

3.1. TÜRKİYE'DE YOKSULLUK, GELİR DAĞILIMI VE DEMOGRAFİK YAPI 103
3.1.1. Türkiye'nin gelir dağılımı ve refah göstergeleri *103*
3.1.2. Türkiye'nin demografik yapısının ekonomik olarak değerlendirilmesi *106*
3.2. TÜRKİYE'NİN YOKSULLUK PROFİLİ 112
3.2.1. Parasal Yaklaşım'a göre Türkiye'de yoksulluk *112*
3.2.2. İnsani gelişme yaklaşımına göre Türkiye'de yoksulluk *117*
3.3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN SON DURUMU 120
3.4. TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE; YAPILANLAR VE YAPILMASI HEDEFLENENLER 127

SONUÇ VE ÖNERİLER 129
KAYNAKLAR 141

GİRİŞ

Çok boyutlu bir kavram olan yoksulluk, Dünya çapında bir yandan ciddi boyutlara ulaşırken diğer yandan da üzerinde en çok çalışılan bir konu haline gelmiş bulunmaktadır. Başlangıçta sadece az gelişmiş ülkelere has bir sorun olarak kabul edilirken, farklı boyut ve derecelerde gelişmiş ülkelerin de önemli bir sorunu haline gelmiştir.

Yoksulluğun özgün yapısı onu diğer ekonomik ve sosyal sorunlardan farklılaştırmaktadır. Bu farklılık nedeniyle, yoksulluk, kendine has stratejiler, kendine has politikalar ile mücadele yöntemlerini zorunlu kılmaktadır. Elbette, bu "kendine has" olmayı ekonominin bütününden ayrı olarak ele almak ve yorumlamak doğru değildir. Yoksulluğu genel ekonomi içinde bir olgu olarak ele almak ve çok boyutluluğuna rağmen tercih edilen yöntem ve göstergelere bağlı olarak değerlendirmek ve doğru sonuçlar almak mümkündür. Bu noktada tercih edilen yöntem ve göstergenin ne olduğu uluslararası mukayeseler ve yine uluslararası yoksullukla mücadele stratejileri bağlamında ayrı bir önem arz etmektedir.

Yoksulluğu çok farklı tanımlarla ele almak mümkün olduğu gibi farklı göstergelerle de ortaya koymak mümkündür. Yoksulluk; bireyin yaşamını sürdüremeyecek kadar düşük bir gelire sahip olmasından sosyal dışlanmaya kadar uzanan geniş çizgiye sahiptir.

Yoksulluk var olduğu ilk günden beri küresel bir boyuta sahip bir sorun olmasına rağmen, uzun süre böyle algılanmamıştır. Ancak, 2000'li yıllara gelindiğinde, yoksulluğun küresel boyutu daha iyi anlaşılmış ve çözüm önerilerinde küresel boyut göz önüne alınır hale gelmiştir. Özellikle Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası (DB) 'nın konuyla ilgili çalışmaları hem kapsamlı hem de uzun vadelidir.

Yoksulluğun nedeni olarak, gelir dağılımı bozukluğu başta olmak üzere, bölgesel farklılıkları, ekonomik krizler, iç ve dış göçler ve işsizlik gibi birçok faktörü saymak mümkündür. Bu faktörler, bazen tek başına bazen de hep birlikte yoksulluk nedenidir. Ayrıca bu faktörlerin iç göçler ve işsizlik ikilisinde olduğu gibi birbirini tetikleme gücü de söz konusudur.

Yoksulluk, gelişmiş, az gelişmiş veya gelişmemiş ülkeler bazında şekil ve çeşit olarak farklılık ortaya koysa da varlık olarak farklılıktan söz edilemez. Bununla beraber zaman ve mekâna bağlı değişimler de kaçınılmaz olarak yaşanmaktadır. Bu değişimleri tetikleyen temel neden, toplumsal ve çevresel farklılıklardır.

Yoksulluğun farklı tasnifleri yapılmakla birlikte genel anlamda kentsel yoksulluk ve kırsal yoksulluk olmak üzere iki ayrı şekilde ele alınmaktadır.

Yoksulluk Dünya'nın en büyük sorunları arasında yer almaktadır. İnsan nüfusunun %46'sının yoksulluk sınırının altında yaşadığı ve her yıl yaklaşık olarak 18 milyon insanın yoksulluğa bağlı sebeplerden dolayı çok erken yaşta ölmesi, her gün 34.000'i beş yaşın altında çocuklar olmak üzere 50.000 insanın yoksulluğa bağlı sebeplerden dolayı ölmesi gerçeği bu sorunun boyutlarının anlaşılması bakımından yeterlidir.

Bu çalışmada, yoksulluk tablolarla birlikte incelenmiş, Bin Yıl Kalkınma Hedefleri (BYK), İnsani Gelişme Endeksleri (İGE), yoksulluk sınırları ile gelir dağılımı üzerinde durulmuştur. Çalışmada daha çok Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri kullanılmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde yoksulluğun tanımları, kavramları ve ölçüm yöntemleri incelenmiş, yoksulluk araştırmalarında kullanılan yaklaşımlar, tanımlar ve ölçüm yöntemleri anlatılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Dünya'da yoksulluk farklı yaklaşımlarla ele alınmış DB UNDP'nin veri tabanından alınan verilerle BM tarafından 2015 yılı için belirlenen BYK hedefleri ve bu hedeflerde kaydedilen ilerlemeler anlatılmıştır. Bölgesel düzeyde ülkelerin BYK hedeflerine ulaşma performansları incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'de yoksulluk ele alınmış, Türkiye'de yoksulluğun geldiği son nokta ile durum ortaya konmuştur.

Çalışma sonuç ve öneriler bölümüyle bitirilmiştir.

1. BÖLÜM

YOKSULLUĞUN ÖZGÜN YAPISI; TANIMLAR, ÖLÇÜTLER ve GÖSTERGELER

Bir öksürük bir de yoksulluk gizli tutulamaz.

Kalman MIKSZATH

1. YOKSULLUĞUN ÖZGÜN YAPISI; TANIMLAR, ÖLÇÜTLER ve GÖSTERGELER

Yoksulluğun (poverty) farklı tanım ve ifadeleri vardır. Genel anlamda yoksulluk, beslenme, barınma, giyim, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması ve toplumsal standartların gerisinde kalınmasıdır. Daha küçük çapta tanımlamak gerekirse yoksulluk; açlıktan ölmek ve barınacak bir yere sahip olunamamaktır (Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), 2004: 10).

Dünya litaratüründe ilk yoksulluk tanımı, 1901 yılında Seebohm Rowentree tarafından yapılmıştır. Frank (1983: 51) 'a göre bu tanım, bireye ait olan toplam gelirin, onun biyolojik varlığının devamı için en alt düzeyde gerekli olan yiyecek, giyim vb. maddeleri karşılamaya yetmemesi halidir.

DB (World Bank, 1990) yoksulluğu, minimum yaşam standardına erişememe durumu olarak tanımlamıştır. Altay (2005: 163) 'a göre ilk dönem yapılan tanımların ağırlığını gelir ve tüketim ile tek boyutluluk oluştururken son 10 yıl içinde gelir ve tüketim yerini "insani yoksulluk"a, "tek boyutlu"luk da yerini "bileşik endeks"lere bırakmıştır.

UNDP, yoksulluğun insanı bir kategoriye zorladığı düşüncesinden hareketle, insanın sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına, eğitim hizmetlerine ulaşabilirliği, uzun bir yaşam sürme hakkı ve "sürdürülebilirlik" kriterlerine dayalı olarak, yeni fırsat ve seçenekleri kullanabilmek için gerekli altyapının varlığı ya da yokluğu ile belirlenen bir "insani yoksulluk" (human poverty) tanımı yapmış ve her ülkede insani yoksulluk oranının ölçülmesini sağlayan İnsani Yoksulluk Endeksi'ni ortaya koymuştur (DPT, 2001: 105). UNDP'nin bu endeksi; 40 yaşına kadar yaşam beklentisi olmayan nüfus oranı, okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin oranı, sağlık hizmetlerine, sağlıklı içme suyuna ulaşma olanağı olmayan nüfus, 5 yaş altı düşük ağırlıklı çocuk sayısı, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) 'dan en yoksul % 20 oranı, en zengin % 20'nin GSYİH'dan aldığı pay oranı ve günlük 1 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dolarının altında ve ulusal yoksulluk sınırına bağlı olarak hesaplanmış yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun temel verilerine dayanılarak hesaplanmaktadır (DPT, 2001: 124).

Yoksulluk, farklı tanımları ve değişik göstergeleriyle oldukça girift bir konudur. Yoksulluğu bu denli girift yapan husus; sonuçları itibariyle hem ulusal alanda hem de uluslararası alanda birçok kurum ve kuruluşun ilgi odağında olmasıdır.

Farklı göstergelerin ve tanımların sonuçları etkileme gücü vardır. Bu sonuçlarla doğru politikaların belirlenemeyeceği de çok açıktır.

1.1.Yoksulluğun Tanımı

Çok farklı tanımları ve algılanma biçimleri olmasına rağmen, yoksulluğun, "yoksunluk ve yetmezlik" olduğu ifadesi genel kabul görmüş bir ifadedir. Elbette burada sözü edilen yoksunluk; beslenmeden giyime, eğitimden sağlığa kadar bütün alanlarda ihtiyaçların karşılanmasında yaşanan yetmezlik ve yetersizliktir.

İhtiyaç olgusu, insanlığın var oluşu kadar eskidir. Bu bakımdan insanın olduğu yerde ihtiyaçtan, ihtiyacın olduğu yerde insandan söz etmek varlığın doğası gereğidir. İhtiyaçların çok farklı tasnifini yapmak mümkün ise de genel ve geleneksel anlamda; sağlık, içecek (su), giyim, altyapı, temel gıda, konut-barınak, eğitim ve ulaşım olarak tasnif etmek mümkündür. Bu tasnifin eksikliği izahtan varestedir. Çünkü ihtiyaçlar; insandan insana, yaşa, cinsiyete ve bölgesel koşullara göre değişkenlik arz eder (Asselin ve Dauphin, 2001: 21). Bir başka ifadeyle söylemek gerekirse yoksulluk; minimum yaşam standardına erişememektir. Bu standardın altında kalmaktır. Minimum yaşam standardına erişememek esas itibarıyla temel ihtiyaçların karşılanamamasından başka bir şey değildir.

Bu noktadan hareketle yoksulluğu, sadece fiziki ölçülerin söz konusu olduğu tüketim temelli olarak da tanımlamak mümkündür. Bu durumda yapılacak olan tanımda yoksulluk; minimum tüketim standardına erişememe olarak ifade edilir.

Yoksulluğun tanımlarındaki farklılıkların bir başka nedeni, yoksulluğun ölçüldüğü nesnelerin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim yoksulluğun tanımının tam yapılabilmesi için çeşitli göstergeler grubu ile direkt ve indirekt olarak objektif ve sübjektif ölçülerle hesap edilmesi gereklidir (Moisio, 2004: 28).

1.2. Yoksulluğun Nedenleri

Eskilerin; her şey zıddıyla kaimdir sözünde olduğu gibi, yoksulluğun zıddı varsıllık yani zenginlik ise ve zenginliğin kaynağı üretmek ise yoksulluğun kaynağı da üretememektir. Üretememek ya da fazla üretememek

tek başına yoksulluğun kaynağı olamaz. Bununla beraber var olan kaynakların bireyler ve bölgeler arasında uygun bir şekilde dağıtılamaması da yoksulluğun nedenleri arasında yer alır. Üretememek olgusuna, coğrafi koşulların yetersizliğini ve hızlı ve kontrolsüz nüfus artışını da katmak gerekir (Aktan, 2002: 1).

Yoksulluğun nedenleri konusunda tarihsel süreç içinde, farklı görüşler ortaya atılmıştır. Smith, sermayenin "Azalan Verimler Kanunu"na tabi olmasından hareketle, ekonominin belli bir noktaya ulaştıktan sonra kar hadlerinin düşeceğini, durgunluğun ortaya çıkacağını ve bu durgunluğun da yoksulluğa neden olacağını ileri sürmüştür. (Kazgan, 1984: 96). Marks (1986: 779) 'a göre yoksulluğun temeli işçilerin emeğinin karşılığını alamamalarıdır. Malthus ise yoksulluğun temel nedeni olarak artan nüfusu kabul eder. Malthus (1971: 14) 'a göre; nüfusun artışına ters olarak gıda maddeleri azalır ve bu durum da yetersizliğe ve yoksulluğa neden olur. Keynes'e göre ise yoksulluğun temel nedeni etkin talep yetersizliğidir. Talep yetmezliği işsizliğe neden olacak, işsizlik de yoksulluğun olmasına neden olacaktır (Parasız, 1996: 11). Liberal ekonomik görüşe göre yoksulluğun nedeni: hizmetlerde kalitesizlik, gereksiz harcamalar, düşük verim, vergi yükü nedeniyle yatırımların durması ve işsizliktir (Higgs, 1994: 152).

Genel olarak yoksulluğun nedenlerini:

- Gelir dağılımı bozukluğu,
- Yüksek faiz oranları,
- Doğal afetler,
- Adaletsiz vergi sistemi,
- Bölgelerarası farklılıklar,
- Toplumsal dışlanma,
- Ücretlerin düşüklüğü,
- Kentleşme ve göç,
- Enflasyon,
- İşsizlik,
- Kayıtdışı istihdam (Eş ve Güloğlu, 2004: 5), şeklinde sıralamak mümkündür.

1.3. Yoksulluk ve Yoksulluğun Azaltılması Çalışmaları

Dünya ekonomisinin kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir kırsal kalkınma konularıyla meşgul olduğu tarihsel sürecin en önemli belirleyicisi yoksulluk olmuştur. Yoksulluk, kendine özgün bir yapıya sahiptir ve insanoğlunun varlığı kadar eski bir tarihe, insanlığın tümünü kapsayacak kadar büyük bir etki gücüne sahiptir. Bu nedenle, yoksulluk, kendi varlığı kadar, kendisiyle mücadele yöntemleri bakımından da son derece önemli bir boyuta sahiptir.

Dünya ekonomisinin doğal seyrinde dahi önemli bir konuma sahip olan yoksulluğun, yaşanan krizlerin etkisiyle daha da önemli hale gelmiş olması kaçınılmazdır. Dünya ekonomisi içinde büyük yer tutan yoksullukla mücadele, özellikle 1990 yılından bu yana UNDP'nin ana maddeleri arasında yerini almıştır. Bu yönde ortaya konan en büyük çalışma, BM'nin 2000 yılı Eylül ayında gerçekleştirdiği "Binyıl Zirvesi" isimli çalışmadır. Binyıl Zirvesi'nde, 191 ülke, Binyıl Kalkınma Hedefleri belirleyerek 2015 yılına kadar yoksulluğun yarı yarıya azaltılmasını sağlama kararı almıştır. Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin birinci maddesi: "Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak"tır (Devlet Plânlama Teşkilatı (DPT), 2006; UNDP, 2005). UNDP, bu hedefe ulaşabilmek için plân ve programlar hazırlamış ve uygulamaya koymuştur. Bu plân ve programların nihai hedefi, günde 1 doların altında bir gelirle geçinen insanların ve açlık çeken insanların oranını yarıya indirmektir. Plân ve programı yapılan hedefler Tablo 1.1. de gösterilmiştir.

Tablo 1.1. Yoksulluğun azaltılmasında hedef ve göstergeler

Gösterge	Başlangıç Yılı	Başlangıç Değeri	Nihai Hedef (2015)
Günlük geliri 1 doların (SGP) altında olan nüfusun oranı	1994	% 1.1	% 0.1
Gıda ve gıda-dışı yoksulluk sınırının altında olan nüfusun oranı	1994	% 28.3	% 13.48
Yoksulluk açığı oranı (Gıda yoksulluğuna göre)	1994	% 1.54	% 0.13
En yoksul % 20'lik nüfusun toplam tüketimden aldığı pay	1994	% 8.5	% 11
Beş yaş altındaki çocuklar arasında düşük ağırlıklı çocuk oranı	1998	% 8.3	% 4.2
Asgari enerji tüketimini karşılayamayan nüfusun oranı (gıda yoksulluğu)	1994	% 2.9	% 0.67

Kaynak: DPT, 2006: 17.

Türkiye'de bu konuda büyük çaplı çalışmalar içinde bulunmuştur. Özellikle 7. ve 8. Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda konuyla ilgili strateji ve amaç ortaya konmuştur. Türkiye'nin yoksulluğu azaltıcı çalışmalarının başında, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri kalıcı olarak azaltmak ve mutlak yoksulluğu ortadan kaldırmak bulunmaktadır.

1.4. Yoksulluğun Tasnifi

Yoksulluğun farklı tarifleri olduğu gibi farklı tasnifleri de yapılmıştır. Bu tasnifleri mutlak yoksulluk ve nispî yoksulluk, objektif ve sübjektif yoksulluk, yapabilirlik yoksulluğu, kronik ve geçici yoksulluk ile kentsel ve kırsal yoksulluk başlıkları altında toplamak mümkündür.

1.4.1. Mutlak ve nispî yoksulluk

Mutlak yoksulluk, başta temel gıda maddeleri olmak üzere diğer gıda maddelerine dayanılarak ortaya konan temel ihtiyaçları, sosyal olarak kabul edilebilir yaşam koşullarının en alt sınırının altında kalmak olarak da adlandırılır (Dessallien, 2000: 2). Bu temel gıda maddeleri insan olmanın temel ve minimum ihtiyaçlarıdır.

Mutlak yoksulluk tasnifinde yer alan minimum ihtiyaçlar; "ihtiyaç sepeti" olarak da adlandırılır. İhtiyaç sepetinin içinde temel gıdalar, olmazsa olmaz giyim ve konut ihtiyaçları yer alır.

Mutlak yoksulluk anlayışında, yukarıda sözü edilen ihtiyaç sepetinin satın alınabilmesindeki yetersizlik söz konusudur. Bu yetersizlik, ihtiyaç sepetini satın almak için gerekli finansmandan yoksun olmaktır. Bu noktada, temel ihtiyaçlar, bireysel fayda, gelir düzeyi, sosyal katılım, beşeri sermaye, tüketim seviyesi gibi konulardan oluşan karmaşık bir ilişkiler ağı ile karşı karşıya gelinmektedir (Wagle, 2002: 156).

Mutlak yoksulluk yaklaşımının; ekonomik boyut içerdiği için ekonomik yoksulluğu yaşayan birey ve hane halklarının ekonomik durumlarının iyileştirilmesinde aktif rol oynamak gibi bir olumlu yana sahip olmasının yanında, temel ihtiyaç sepetinin, ne olacağı konusunda disiplinler ve ülkeler arasında farklı anlayışların olmasından, periyodik olarak güncellenme konumunda olmasından dolayı da olumsuz yanları vardır.

Kaldı ki, mutlak yoksulluk anlayışının olabildiğince rakamsal yanı olmasına rağmen temel ihtiyaçlar noktasında ekonomik, sosyal ve politik noktalarda ölçülebilir olmaktan uzaktır (Awad ve Israeli, 1997: 6).

Nispî yoksulluk anlayışı, yoksulluğun tespitinde, ele alınan birey ya da hane halkının yoksunluk derecesinin yani satın alma gücü hesabının tek başına yapılmayıp toplumdaki diğer birey ve hane halklarına göre yapılmasıdır.

Nispî yoksulluğu mutlak yoksulluktan ayıran husus, mutlak yoksullukta hesaplamaların, kişi başına düşen harcama düzeyi temelinde yapılması; nispî yoksullukta ise bu hesaplamaların, başka sosyal gruplarla birlikte mukayese edilerek yapılmasıdır.

Nispî yoksulluk anlayışının, piyasadaki gelir eşitsizliğini, vergi sistemini, transfer ödemelerini, nüfus büyümesindeki değişmeleri hesaba katması ve her ülke için ayrı ayrı yoksulluk çizgisi oluşturabilmesi nedeniyle uluslararası

mukayeseye imkân tanıması gibi olumlu yanlarının yanı sıra; yoksulluk çizgisinin oluşturulmasında kesinlik olmaması ve ülkeler arasındaki farklılıkların meydana getirdiği etkiyi hesaba katmaması gibi olumsuz yanları söz konusudur (Awad ve Israili, 1997: 7).

1.4.2. Objektif ve sübjektif yoksulluk

Objektif yoksulluk yaklaşımında; yoksulluğu oluşturan nedenler ve yoksulluktan çıkış için ihtiyaç duyulanların hesabı yapılır.

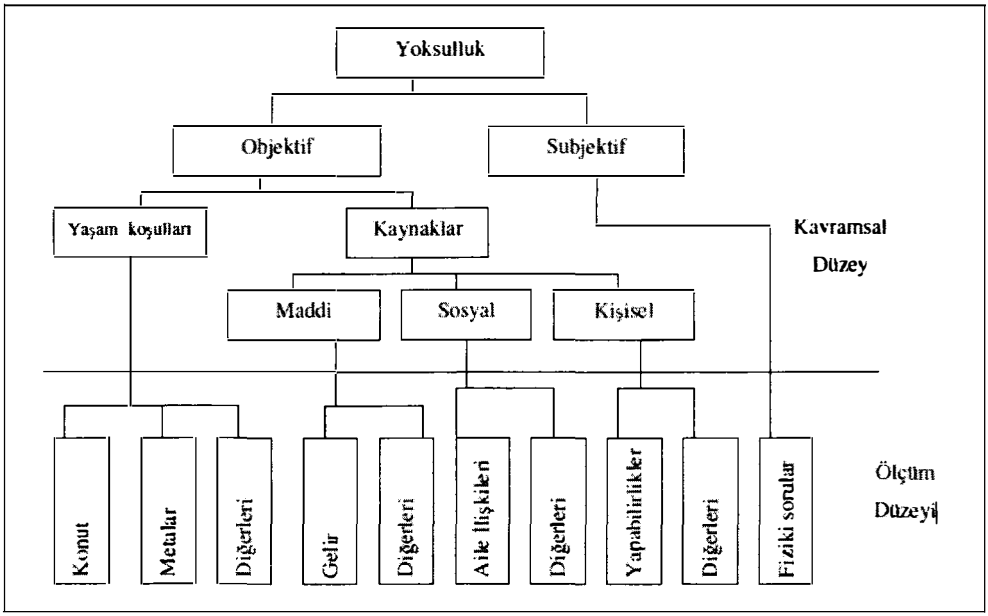
Objektif yoksulluk anlayışında esas nokta, gerçeklerin ölçülmesidir. Buna örnek olarak, gelirin dolar bazında ölçülmesi, metrekaredeki yaşam alanının ölçülmesi sayılabilir.

Sübjektif yoksulluk yaklaşımında; tersine bir anlayış söz konusudur. Bu yaklaşımda çeşitli anketler ve kamu araştırmaları vasıtasıyla ulaşılan kitleye yoksulluk sınırının altında olmamak için gerekli olan gelir düzeyi değerlendirmeleri yapılır. Bu bakımdan sübjektif yoksulluk anlayışında, gelir ve refah odaklı yoksulluk standartları oluşturulur.

Sübjektif yoksulluk yaklaşımında, gelirin verdiği tatmin ya da konutun algılanan yeterliliği gibi konular üzerinde durulur (Veenhoven, 2004: 1). Bu noktada Sübjektif yoksulluk yaklaşımı; bireysel faydaya vurgu yapan, insanların hizmetlere ve mallara ne kadar değer verdiği ve onlar hakkındaki tercihlerinin ne olduğu ile ilgilenen bir anlayıştır (Dessallien, 2000: 3)

Sübjektif yoksulluk yaklaşımının hane halkının yasadığı sosyo-ekonomik çevreye göre kendi durumlarını algılaması ve minimum gelir tahmini yapılmış olması, yoksulluk çizgisinin belirlenmesinde tamamen bireye odaklanmış olması gibi olumlu yanlarının yanı sıra, aile gelir ve harcama anketlerinin sağlıksız oluşu ve ülkeler arası mukayeseye uygun olmaması, hane halkı bireyleri arasında düşünce ve anlayış farklılıkları nedeniyle yoksullukta gerekli sayılan minimum gelir konusunda doğru cevapların bulunamaması gibi olumsuz yanları vardır (Awad ve Israeli, 1997: 8).

Tablo 1.2. Kavram ve ölçüm düzeyleriyle objektif ve sübjektif yoksulluk

Kaynak: Moisio, 2004: 38.

1.4.3. Yapabilirlik yoksulluğu

Yapabilirlik yoksulluk anlayışı; ülke ya da toplum içinde temel insani yapabilirliklerin bulunmamasıdır. Yapabilirlik yoksulluğunda temel nokta; ülke ya da toplumda bireylerin uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmesi, bireylerin okuryazar olması ve bireylerin özgürce toplumlarına katılabilmek konusunda fırsat ve kapasiteye sahip olmasıdır (Dessallien, 2000: 11).

Yapabilirlik yoksulluğunun bir diğer adı da kapasite yoksulluğudur.

1.4.4. Kronik ve geçici yoksulluk

Yoksulluğun tasnifinde yer alan bir başka sınıflama da kronik ve geçici yoksulluktur. Kronik yoksulluk uzun vadeli ve artık kalıcı hale gelmiş yoksulluktur. Geçici yoksulluk ise kısa vadeli ve kalıcı olmayan yoksulluk anlamına gelmektedir. Geçici yoksullukta; yaşam standardında yaşanan ani ve bir kerelik düşüşler söz konusudur.

Kronik yoksulluğun faktörleri birden fazladır. Kronik yoksulluk anlayışında, her zaman yoksul olanlar ve çoğunlukla yoksul olanlar ayırımı

vardır. Her zaman yoksul olanlar; her dönem içinde yoksulluk çizgisinin altında olurken, çoğunlukla yoksul olanlar her dönemde yoksulluk çizgisinin altında kalmalarına rağmen her zaman yoksul olmayanlardır.

1.4.5. Kentsel ve kırsal yoksulluk

Yoksulluğun bir başka tasnifi de kentsel yoksulluk (urban poverty) ve kırsal yoksulluk (rural poverty) şeklindedir. Yoksulluğun kentsel ve kırsal tasnifinde farklılık temel noktalarda değildir. Kırsal yoksullukta yoksulluk; nüfus büyüklüğü, mesken yoğunluğu, mesken türü, sunulan kamu hizmetlerinin düzeyi, tarım dışı işlerle uğraşanların nüfus içindeki payı gibi kriterlerle ele alınmaktadır. Kırsal yoksullukta yoksulluk belirlemesi gelir ve tüketim düzeyiyle birlikte mahrumiyetler de dikkate alınarak yapılmaktadır.

Aktan (2002) 'a göre kırsal yoksullukta; bağımsızlık, güvenlik, öz saygı, kimlik, sosyal ilişkilerin samimiyeti ve yakınlığı, karar alma özgürlüğü ve hukuki ve siyasi haklar gibi kalitatif boyut söz konusu iken kentsel yoksullukta; gelir yetmezliği, tüketim yetmezliği gibi kantitatif boyut söz konusudur.

Gelişmekte olan ülkelerdeki kırsal yoksulluğu; kendi toprağını işleyen küçük toprak sahipleri, yarılıkçılar ve topraklarını kiralayan toprak sahiplerinden oluşan ziraat ile uğraşan kesimin yoksulluğu ve işçiler-ırgatlar, köy zanaatkârları ve çobanlardan oluşan kesimin yoksulluğu olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

Kırsal yoksulluğun temel ana kaynağı yeterli düzeyde toprak sahibi olmamaktır. Bunun yanında kalifiye olmayan istihdam, siyasi istikrarsızlıklar ve iç çatışmalar, kırsal alan düalizmi, kırsal kesime uygulanan yanlış politikalar da kırsal kesimin yoksulluğunun önemli etkenleri arasında sayılabilir (Aktan, 2002: 1-5)

Benzeri faktörleri kentsel yoksulluk içinde saymak mümkün olmakla beraber, kontrolsüz iç göçün kentsel yoksulluk için en önemli sorun olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

1.5. Yoksulluk Sınırı

Bir bütün olarak yoksulluğun ölçümü; refah göstergesinin tanımlanması, yoksul ve yoksul olmayanı birbirinden ayıran standart göstergenin - ki bunun adı yoksulluk çizgisidir- belirlenmesi ve yoksulluk ölçütlerinin hesaplanıp

istatistiklerinin çıkarılması aşamalarından ibarettir. Yoksulluk ölçümünde, en yaygın olarak başvurulan yöntem; ekonomik refahın ölçümü genellikle hanehalkı tüketim harcamasına veya hanehalkı gelirine dayalı olarak yapılan refah ölçümüdür (Ravallion, 1992: 5).

Yoksulluğu gözlemlemek, yoksulluk profilini ortaya çıkarmak, yoksulluk risk analizini geliştirmek gibi amaçlar için de kullanılan yoksulluk sınırı terimini ilk tanımlayan Rowntree'dir. Rowntree, 1901 yılında, yoksulluk sınırını: "Yaşamın temel gereksinimlerini satın almak için ihtiyaç duyulan minimum gelir düzeyi şeklinde tanımlamıştır (Kumar, Gore ve Sitaramam, 1996: 55).

Yoksulluk sınırının belirlenmesinde; mutlak yoksulluk, nispî yoksulluk ve sübjektif (öznel) yoksulluk yaklaşımları söz konusudur. Ayrıca Eşdeğerlik Ölçekleri de yoksulluk sınırının belirlenmesinde önemli ve farklı bir yaklaşımdır.

1.5.1. Mutlak yoksulluk (absolute poverty)

Mutlak yoksulluk anlayışının özünü yoksulluk sınırı hesaplaması oluşturur. Birey ya da hanehalkının yaşamını sürdürebilecek minimum refah düzeyini yakalayamaması olarak ifade edilebilecek olan mutlak yoksulluk anlayışında mutlak yoksul oranı, bu kesimin sayısının toplam nüfusa oranı olarak hesaplanır.

Sözü edilen minimum refah düzeyi mutlak yoksulluk sınırını belirler. Şengül (2003: 73) 'e göre yoksulluk sınırında, yaşamın sürdürülmesi için gerekli olan minimum kaynakların maliyeti zaman içinde fiyat değişimine uğrayacağı için güncellenmek durumundadır.

Mutlak yoksulluk sınırının hesaplanmasında; en düşük maliyetli gıda yoksulluk sınırı, temel gereksinimler maliyeti yoksulluk sınırı ve gıda oranı yoksulluk sınırı olmak üzere üç farklı yaklaşım söz konusudur.

En düşük gıda maliyeti yoksulluk sınırı, bir insanın yaşamını minimum düzeyde sürdürebilmesi için gerekli kalori ve diğer besin bileşenlerini sağlayacak harcama düzeyini ifade eder (Ravallion, 1998: 10). Bu düzeyde; yeterli ve dengeli beslenme için bir gıda sepeti oluşturulur. Gıda sepeti olgusuyla, yaşam için gerekli olan en düşük kalori miktarını verecek olan gıdaların maliyeti hesap edilir. Bölgesel farklılıklarla birlikte bu miktarın Dünya

ortalaması kişi başına 2650 kilokaloridir. Bu rakam gelişmiş ülkelerde kişi başına 3390 kilokalori, gelişmekte olan ülkelerde kişi başına 2480 kilokalori, az gelişmiş ülkelerde ise kişi başına 2070 kilokaloridir (UNDP, 1990: 151).

Temel gereksinimler maliyeti yoksulluk sınırı yaklaşımında en düşük gıda harcamasına, giyim, kira, yakıt, sağlık, ulaşım, eğitim gibi hanehalkı gereçlerine yapılan harcamalar dahil edilmiştir (Şengül, 2003: 73).

Bu yaklaşıma göre, karşılanmayan temel gereksinimleri:

- İyi kalitede olmayan evde yaşamak (duvar, çatı ve zemin için kullanılan malzemelerin kalitesiz olması),
- Hanehalkının kalabalık olması (oda başına düşen fert sayısının 3'den fazla olması),
- Evde içme suyunun olmaması ve uygun bir kanalizasyon sisteminin yokluğu,
- Hanehalkında okul çağında çocuk olması ve çocuğun okula gidememesi,
- Hanehalkı reisinin eğitim düzeyinin düşük olması (Erdoğan, 2003: 177), şeklinde sıralamak mümkündür.

Gıda Oranı Yoksulluk Sınırı, hanehalkı gıda harcamalarının tüm gelire oranının bir yoksulluk göstergesi olarak kullanılabileceği, gelirin belirli bir oranından fazlasını (genellikle % 40) gıda harcamalarına ayıran hanehalkının yoksul olarak tanımlanacağı mutlak yoksulluk sınırı anlayışıdır (Önder ve Şenses, 2005: 5).

1.5.2. Nispî yoksulluk (relative poverty) sınırı

Nispî (göreceli) yoksulluk sınırı anlayışı; kişinin bir toplumsal varlık olmasından hareket eden ve kişinin sadece biyolojik olarak değil, toplumsal olarak yeniden üretebilmesi için gerekli olan tüketim ve yaşam düzeyinin saptanmasını içeren anlayıştır. Nispî yoksulluk sınırı ülkeler arası mukayeselerde kullanılır.

Nispî yoksulluk sınırı anlayışı, peşin olarak yoksulluğun boyutuna karar verildiği için ve toplumun bir kesimi yoksul sayıldığı için sakıncalıdır (Şengül, 2003: 74).

1.5.3. Sübjektif (öznel) yoksulluk (subjective poverty) sınırı

Sübjektif yoksulluk sınırı anlayışında, bireylerin kendilerini yoksul saymaları söz konusudur. Sübjektif yoksulluk anlayışının temel noktasını; bir kriter ya da gelir ya da toplumsal fırsatlardan yararlanma düzeyi değil bireyin yapamadık-ları ya da erişemedikleri ve bu nedenle yaşadığı utanma sendromu oluşturur.

1.5.4. Eşdeğerlik ölçekleri

Yoksulluk sınırının belirlenmesinde ne önemli faktör; hanehalkı tüketimidir. Deaton ve Paxson (1998) 'a göre, hanehalkı tüketimi farklı yaş bileşeni, hane genişliği ve tüketim alışkanlıkları gibi nedenlerden dolayı farklılıklara açıktır.

Farklı genişlik ve bileşenlerdeki (yetişkin ve çocuk sayısı itibariyle) hanehalkı arasında karşılaştırmalar yapılabilmesi için; hanehalkı üyelerinin yetişkin eşdeğer ölçeğine göre dönüştürülmesi ve hanelerin kaç eşdeğer fertten meydana geldiğini ortaya koyan katsayıların yani eşdeğerlik ölçeğinin hesaplanması gereklidir.

Eşdeğerlik ölçeğinde var olan yaklaşımları; OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development, Türkçesi Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) eşdeğerlik ölçeği, Engel eşdeğerlik ölçeği ve Rothbarth eşdeğerlik ölçeği şeklinde sıralamak mümkündür.

1.6. Yoksulluğun Ölçülmesi ve Yoksulluk Profili

Yoksulluğun ölçülmesi, yoksullukla mücadelenin en önemli unsurların-dan biridir. Yoksulluk ölçülmez ise sağlıklı bir yoksullukla mücadele yapılamaz.

Yoksulluğun ölçülmesi; yoksulluğu önleme politikalarının başarı çizgisi-nin belirlenmesi, hane halkı ve bireylerin ekonomik durumları hakkında bilgi edinilmiş olması ve yoksullukla mücadele hedeflerini doğru belirlemek için gereklidir.

Yoksulluğun ölçülmesi, yoksulların yaşam koşulları hakkında politika yapıcıların doğru politikalar geliştirmesi bakımından son derece önemlidir. Ayrıca, yoksulluğun ölçülmesi yoksulluğun ve yoksulların gerek ekonomik ve

gerekse politik gündemde görünmesi için gereklidir (Coudouel, Hentschel ve Wodon, 2002: 11).

Yoksulluğun ölçülmesi, yoksullara yardım etmek düşüncesiyle oluşturulmuş olan politika ve programların değerlendirilmesi ve etkilerinin öngörülmesi için de gereklidir. Nazari olarak oldukça iyi gözüken birçok politika, uygulamada pek de iyi olmayan sonuçlar verebilir. Yoksulluğun ölçülmesi sayesinde, hem hane halkının ekonomik durumu hakkında bilgi sahibi olmak hem de toplumun yoksul kesimin kamu hizmetlerinden ne oranda faydalandığının tespiti yapılabilir.

Yoksulluğun ölçülmesinin en önemli nedenlerinden biri de yoksullara yönelik yapılacak müdahalelerin ne olacağının belirlenmesidir. Kimin yoksul olduğu ve yoksulluğunun boyutunun ne olduğu bilinmeden yoksulluğa karşı mücadele edebilmek mümkün ve doğru değildir. Bu nokta hem ulusal düzeyde yapılacak müdahaleler için hem de uluslararası düzeyde yapılacak müdahaleler için gereklidir.

Ülke bazında yoksulluğun ölçülmesinde yapılacak ilk adım yoksulluk profilinin doğru bir şekilde oluşturulmasıdır.

Bir ülkenin yoksulluk profili, yoksulluğun nedenleriyle ilgilenmemiş olmasının yanı sıra, o ülkede var olan yoksulluğun niteliği ve niceliği hakkında önemli tespit ve bilgileri ortaya koymakla kalmaz aynı zamanda yoksulluğun şeklini de inceleme fırsatı sağlar. Yoksulluk profili, yoksulluğun, toplumun genel özelliklerine göre, hanehalkı özelliklerine göre, nüfus alt gruplarına göre nasıl çeşitlendiğini karşılaştırmalı gösterir (World Bank, 2003: 107). Bunun için de farklı sosyo-ekonomik gelir gruplarının özelliklerinin ayrı ayrı ele alınması gerekir. Bu, hem kimlerin yoksulu olduğunu ortaya koyar hem de yoksul olanlar ve yoksul olmayanlar arasındaki farklılıkların anlaşılmasını sağlar.

Yoksulluk profili çalışmasının, analitik olması ve bu çalışmada hedef kitle hakkında; yaşadıkları yerler, alışkanlıklar ve sağlık, eğitim, beslenme, barınma vb konularda yaşam standartlarına dair bilgilerin elde edilmesi gereklidir. Bu çalışmada amaç, rakamlardan ibaret bir çalışma değil, sosyo-kültürel açıdan hem yoksul olanları belirlemek hem de yoksulun yaşam koşullarını belirlemektir.

Yoksulluk profili her ülke için kendine özgün olmakla beraber, genel olarak, aşağıda yer alan soruların içeriği ile oluşturulabilir (Dessallien, 1998: 2)

a-) Kimler yoksul?

Bu başlık altında; veriyi yaş ve cinsiyet gruplarına göre ayırdıktan sonra, yoksulların yaşadığı yerler, temel özellikleri, neden yoksul oldukları, yoksulluklarının kaynağının ne olduğu sorularının cevabı aranır.

b-) Yoksulluk süresi ne kadar?

Bu başlık altında, yoksulluğun dönemsel gelişimi incelenir ve kısa ve uzun dönem içindeki durumunun ne olduğu sorusunun cevabı aranır.

c-) Yoksulluk bilgileri nelerdir?

Bu başlık altında ortaya konan sorularla yoksulluğun bütün boyutu ortaya konur. Bu başlık altında yoksulların; bölge ya da gruba göre bir yoksulluk sıralamasında yoksulluk çizgisindeki çeşitliliklere ne kadar dirençli olduğu, cinsiyet, yaş, kent ve kır, ırk ya da etnik özellikler ile nasıl bir korelasyon gösterdiği, gelir kaynaklarının nelerle sınırlı olduğu, yaşamları için hangi sektörlere güvenmekte oldukları, hangi ürün ya da hizmetleri sattıkları, (kırsalda olanların) tarımla ilişkisinin ne olduğu, tüketim sepetinde yer alan en önemli malların ne olduğu, doğum karakteristiklerinin ne olduğu, kamu hizmetlerine erişimlerinin ne olduğu, eğitim ve sağlığın özel maliyetinin ne olduğu, kredi piyasalarına erişim ve yararlanma oranlarının ne olduğu, hangi gayrimenkul varlıklara sahip oldukları ve bunların mülkiyet haklarından yararlanıp yararlanmadıkları, doğal kaynaklara erişimlerinin olup olmadığı, gelirlerinin değişkenlik oranının ne olduğu, sorularının cevapları aranır.

Ayrıca, bölgesel ve grupsal anlamda; istihdam politikalarının ve işsizliğin etkinlik derecesinin ne olduğu, eksik istihdamın varlığı ve miktarı, gelir yoksulluğunun yetersiz beslenme ve eğitim ile ilişkisi, çevresel bozulmaların yoksulluğun çevresel bozulmalarla ilişkisinin ne olduğu, yoksulluğun bölgesel çeşitliliği, nüfus yoğunluğu ile yoksulluk ilişkisi, toplumsal yoksulluk riskinin hangi kesimde ve ne oranda olduğu, bu risk taşıyan kesimin yaş, cinsiyet, etnik yapı, yaşam yeri, meslek ve eğitim bağlamında tasnifinin mümkün olup olmadığı konularında da gerekli bilgiler elde edilir (Coudouel v.d., 2002: 40) 57. Aşağıda yer alan Tablo 1.3.'te bu çalışmanın ana hatları ortaya konmaktadır.

Tablo 1.3. Yoksulluk profili ve yoksulluğun temel belirleyicileri

Böllgesel Özellikler	*İzolasyon/uzaklık(piyasa ve hizmetlere zayıf erişim,daha düşük altyapı düzeyi dahil olmak üze e *"Kaynak " temelinde toprağın uygunluğu ve kalite *Hava (tayfun,kuraklık) ve çevresel koşullar (deprem sıklığı) *Bölgesel yönetim ve yönetişim *Eşitsizlik
Topluluk Özellikleri	*Altyapı (asfaltlı yol,borudan gelen su) *Toprak dağılımı *Kamusal mal ve hizmetlere erişim (okul ve kliniklerin yakınlığı) *Sosyal yapı ve sosyal sermaye
Hanehalkı Özellikleri	*Hanehalkı büyüklüğü *Bağımlılık oranı(çalışma yaşındaki yetişkinlere göre işsiz olan yaşlı ve gençler) *Hanehalkı reisinin cinsiyeti ya da ortalama hanehalkı yetişkini *Varlıklar (toprak,konut,üretim araç ve ekipmanları *İstihdam ve gelir yapısı (istihdam edilmiş yetişkinlerin oranı, işin türü (ücret ya da serbest meslek) *Ortalama olarak hanehalkı üyelerinin eğitim ve sağlık durumu
Bireysel özellikler	*Yaş *Eğitim *İstihdam du umu *Sağlık *Irk

Kaynak: World Bank, 2003: 132

1.7. Yoksulluğun Göstergeleri

Yoksulluğun gerçek göstergelerinin neler olduğu hususunda, ekonomik refahın ve ihtiyaçlar ve ihtiyaçların karşılanmasının doğrudan gözlemlenmesinin mümkün olmamasından dolayı çok farklı yaklaşım bulunmaktadır.

Yoksulluk göstergelerini doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki başlık altında ele almak mümkündür. Bir yoksulluk göstergesi, sadece yoksulluk boyutunu ölçmek düşüncesine sahipse, yoksulluğu etkilemek durumunda değilse bu gösterge, doğrudan gösterge olarak adlandırılır.

Yoksulluk göstergesi yoksulluğu ölçerken aynı zamanda yoksulluk boyutunu da etkiliyorsa bu gösterge dolaylı gösterge olarak adlandırılır. Bu adlandırma, göstergelerin kesin çizgilerle ayrıldığının ifadesi değildir. Çünkü bir gösterge yoksulluğun bir boyutu için doğrudan gösterge özelliğinde

olabilirken bir başka boyutunda dolaylı gösterge konumunda olabilmektedir (Asselin ve Anyck, 2001: 25).

Yoksulluğun göstergelerini, parasal ve parasal olmayan göstergeler, objektif ve sübjektif göstergeler, bileşik yoksulluk göstergeleri ve insani gelişme indeksi ve insani yoksulluk indeksi temelinde ele almak mümkündür.

1.7.1. Parasal ve parasal olmayan göstergeler

Parasal göstergeler yoluyla yoksulluk analizlerinde en çok kullanılan göstergeler gelir ve tüketim alanlarında yapılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde, yoksulluk göstergeleri, daha çok toplam gelir üzerinden yapılırken, gelişmemiş ülkelerde, bu hesaplar toplam tüketim üzerinden yapılmaktadır (Coudouel v.d., 2002: 27).

Bu hesaplamalarda bazı sorunlar kaçınılmaz olarak yaşanmaktadır. Örneğin, hanehalkının yoksulluğunun hesabında toplam gelirin kullanılmasında, gelirin elde edildiği zamanın net olmaması, gelirin tanımlanamaması ve kesin olup olmaması noktasında sorunlar yaşanmaktadır. Keza gelirin ücret, maaş ve faiz gibi kolay bileşenleri yanında sermayeye bağlı kazançlar ve o kazançların değerinde yaşanan değişmeler de gelir bazlı ölçmelerde sorunların başka kaynağı olabilmektedir.

Gelir bazlı ölçümlerde bir başka sorun da gelir yönünden yoksul olmayan bazı grup ya da bireylerin başka yönden yoksul olabilmesidir. Gelirin çoğu kez farklı sebeplerle de olsa gizlenmesi de gelir bazlı hesaplamalarda hataların başlıca kaynağı konumundadır. Bu nedenle parasal göstergelerde tüketim göstergesi daha gerçekçi olarak kabul edilmektedir. Bunun başlıca nedeni olarak da; tüketimin, gelire göre daha iyi bir sonuç göstergesi olduğu, gelirden daha iyi ölçüldüğü, hanehalkının temel ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğini daha iyi yansıttığı, hanehalkının ne harcadıklarını daha kolay hatırladıkları bu yüzden daha gerçekçi rakamlar söyledikleri ileri sürülmektedir.

Yoksulluğun parasal olmayan göstergeleri ise, para ile ölçülebilen boyutun dışında olan unsurlarından oluşur. Parasal olmayan göstergelerde esas olan bireyin yaşam kalitesini etkileyen faktörlerin ortaya konmasıdır. Bunları, yetersiz gelir ve tüketim düzeyine sahip olmanın dışında; yetersiz/kötü beslenme, okur-yazar olmama, yeterli tıbbî bakıma sahip olamama, toplumdan dışlanma, düşük öz saygı şeklinde sıralamak mümkündür.

Yoksulluğun ölçülmesine parasal olmayan göstergeler aşağıda Tablo 1.4.'te detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 1.4. Yoksulluğun ölçülmesinde parasal olmayan göstergeler

1- Eğitim • Eğitime kayıt oranı* • İlköğretimin sonuna ya da ortaokul mezuniyetine kadar devam/ilk ya da ortaokulu tamamlamak* • Okur-yazarlık oranları
2- Sağlık ve beslenme • Yetersiz/ kötü beslenme oranı*/kişi başına gıda ya da kalori tüketimi/beden kitle indeksi • Ölüm ve hastalık oranları*/yaşam beklentisi/40 yaşına kadar yaşaması beklenmeyenler/bulaşıcı hastalık oranları* • Sağlık hizmeti kullanımı – doğumda eğitimli personel*/gebeliği önleme oranları*/aşılanma oranları*
3- Çevre • İyileştirilmiş su kaynaklarına erişim* • Uygun altyapı düzenlemelerine erişim • Hane halkı altyapısı-elektrik temini ve evin duvarları için kullanılan materyal
4- Yetki ve katılım • Genel ve yerel seçimlerde oy kullanımına katılım (çeşitli düzeylerdeki karar alma) • Yerel proje ve eyalet bütçesine yönelik bilginin boyutu (bilgiye erişim) • Aktif konumdaki sivil toplum kuruluşlarının sayısı ve gelirleri (sivil toplumu izleme potansiyeli)

* Yeni Bin Yıl Kalkınma Hedefi Göstergesi
Kaynak: Sumner, 2004: 11

1.7.2. Objektif ve sübjektif göstergeler

Yoksulluğu objektif ve sübjektif açılardan ele alarak ölçmek mümkündür. Her iki göstergenin de ortaya koyduğu sonuçlar farklıdır ve birbirini tamamlayıcı özellik arz eder.

Objektif açıdan ele alındığında, kullanılacak olan argüman; temel ihtiyaçlar, yoksulluk çizgisi gibi unsurlar olacaktır. Temel ihtiyaçların tespitinde bölgesel farklılıkların göz ardı edilmemesi gerekir.

Yoksulluğun sübjektif açıdan ölçülmesinde ise yapılacak olan şey, hanehalkının ya da bireyin kendi durumunu anlayış halinin ortaya konmasıdır. Sübjektif göstergelerde durumun bireyin ya da hanehalkının tercih ve algısına göre belirlendiği gözden kaçırılmamalıdır.

Yoksulluğun sübjektif göstergelerle ölçülmesiyle ilgili yapılan çalışmalarda, bireyin ya da hanehalkının gelir düzeyinin seviyesinin ne olduğu hakkındaki düşünceleri ve minimum geçim miktarı hakkında görüşlerinden istifade edilir.

Aşağıda yer alan Tablo 1.5.'te, yoksulluğun sübjektif açıdan ölçülmesinde kullanılan göstergelerin neler olduğu toplu olarak verilmiştir. Tabloda yer alan veriler Asya ve Sahra-altı Afrika'daki yerel insanlar üzerinde yapılan çalışmalarda kullanılmış verilerdir (Dessallien, 1995: 1)

Tablo 1.5. Yoksulluğun ölçülmesinde sübjektif göstergeler

- Sakat olmak (kör, akıl hastalığı, kronik hastalık)
- Dul olmak
- Toprak, hayvan, çiftlik ekipmanı, değirmeni eksik olmak
- Ölüsünü gömememek konumunda olmak
- Çocuklarını okula gönderememe durumunda olmak
- Besleyecek çok kişinin, yardım edecek çok az kişinin olması
- Kötü konut sahibi olunması
- Kötü alışkanlıklar (alkol, kumar vb)
- Sosyal destekten yoksun olmak
- Çocuklarını çalışmaya yerleştirememe konumunda olmak
- Tek/ yalnız ebeveyn durumunda olmak
- Kötü şartlarda olmak ya da düşük standartta bir işi kabul etmek durumunda olmak
- Yılda sadece birkaç ay gıda güvencesine sahip olmak
- Kamu ortak kaynaklarına bağımlı olarak yaşamak durumunda olmak

Kaynak: Dessallien, 1995: 1

Yoksulluğun sübjektif ölçülmesinde, en çok başvurulan yöntem, bireyin bir bütün olarak yaşamdan hoşnut olup olmadığı noktasında yapılan sorgulamadır. Bu sorgulamada bireysel durumun ölçülmesi sağlanır.

Sübjektif göstergeler, bireyin kendi durumunu algılaması şeklinde özetlenebildiğinden dolayı, sonuçları bakımından yanıltıcı olabilir. Ayrıca, yoksulluğun sübjektif göstergelerle ölçülmesinde gözden kaçırılmaması gereken husus, değerlendirmelerin kişiler ya da hanehalkı arasında ve kültürler arasında mukayesesinin yapılamayacağıdır.

1.7.3. Bileşik yoksulluk göstergeleri

Yoksulluğun ölçülmesiyle ilgili olarak yapılan çalışmalarda, kaçınılmaz olarak parasal değerlerin ağırlıkta olduğu çalışmalara ağırlık verilmektedir. Örneğin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) rakamlarıyla ortaya konan

yoksulluk çalışması esas itibarıyla para ve para ile ölçülebilen mal ve hizmetler toplamıdır.

Bununla birlikte yoksulluğu sadece para ve parayla ölçülebilen değerler toplamı olarak ölçmek, beşeri sermayeyi göz önüne almamak ve ona göre stratejiler belirlemek her zaman doğru sonuç vermez. Bu nedenle gerçekçi bir yoksulluk ölçülmesi eyleminde sosyal göstergelerin de ele alınması gereklidir. Bu sosyal göstergeleri; okur-yazarlık, sağlık, gıda, toplumsal kararlara katılım oranı, özgüven eksikliği vb şeklinde sıralamak mümkündür.

Beşeri sermayenin göz ardı edildiği bir ölçüm çalışması hem eksik hem de sağlıklı strateji geliştirmeyi engelleyen bir çalışmadır. Beşeri sermayenin söz konusu olduğu yerde insani kalkınma söz konusudur. İnsani kalkınma; GSYİH ile sınırlı bir kavram değildir, onunla birlikte ve daha bütüncü bir anlayışla, insanların ihtiyaçlarını karşılayabildiği, mutlu olarak yaşayabildiği ve üretebildiği ve sahip oldukları potansiyellerini ortaya koyabildikleri çevrenin geliştirilmesidir.

Bu noktada, yoksulluğun ölçülmesinde, bireyler için, daha iyi beslenme ve daha iyi sağlık hizmetleri, daha iyi çalışma koşulları, toplumdaki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel ve siyasal aktivitelere katılım gibi değerler gelir ve tüketim düzeylerinden önce gelmektedir. Bileşik yoksulluk göstergeleri bu bakımdan önemlidir.

Bileşik göstergeler çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu nedenle de yoksullukla ilgili olarak birçok göstergeden daha fazla bilgiyi sunabilir. Çünkü bileşik göstergeler, insan refahının tek bir yönünden daha fazlasına atıfta bulunabilmektedirler.

1.7.4. İnsani gelişme ve insani yoksulluk endeksi

İnsani gelişme endeksi, bir toplumdaki gelişme ile bütün olarak ilgilenir. Bütüncüdür. İnsani yoksulluk endeksi ise, toplumdaki en yoksul kişilerin durumlarını ve gösterecekleri ilerlemeleri ele alır (UNDP, 1997: 20).

a-) İnsani Gelişme Endeksi

Bu endeks, yaşam beklentisi, yetişkin okur-yazarlığı ve hem bireyin hem hanehalkının satın alma gücü paritesine göre düzeltilmiş kişi başı reel GSYİH'yi içeren bir bileşik endekstir. Bu endekste, 0'dan 1'e kadar alınan değerler aynı zamanda kalkınmışlık düzeyini gösterir.

İnsani Gelişme Endeksi'nin; doğumda yaşam beklentisiyle ölçülen "uzun ömürlülük", yetişkin okur-yazarlık düzeyiyle ölçülen "bilgi", toprağa, krediye, gelir ve diğer kaynaklardan istifade ve kullanımla ölçülen "iyi bir yaşam standardı" olmak üzere üç temel bileşeni vardır.

Tablo 1.6. İnsani Gelişme Endeksleri'nin bileşenleri

<table>
<tr><td>Boyut</td><td>Uzun ve sağlıklı bir yaşam</td><td colspan="2">Bilgi</td><td>İyi bir yaşam standardı</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Gösterge</td><td rowspan="2">Doğumda yaşam beklentisi</td><td>Yetişkin okur-yazarlık oranı</td><td>Bileşik okullaşma oranı</td><td rowspan="2">Kişi başı GSYH</td></tr>
<tr><td>Yetişkin okur-yazarlık endeksi</td><td>Bileşik okullaşma endeksi</td></tr>
<tr><td>Boyut Endeksi</td><td>Yaşam beklentisi endeksi</td><td colspan="2">Eğitim endeksi</td><td>GSYH endeksi</td></tr>
</table>

Kaynak: UNDP, 2004: 258

b-) İnsani Yoksulluk Endeksi

Bu endeks, insani gelişme indeksinde daha önce yansıtılmış olan insan yaşamının üç temel öğesindeki yoksunluklara odaklanmıştır (UNDP, 1997: 18). İnsani yoksulluk endeksinin de insani gelişme endeksinde olan üç temel bileşeni vardır. Bu bileşenler aynıdır ancak burada yoksunluk söz konusudur.

Gelişmekte olan ülkeler ile seçilmiş bazı OECD ülkelerinin insani yoksulluk endeksinde, seçilen göstergeler düzeyinde farklılaşmalar söz konusudur. Aşağıda sunulan Tablo 1.7.'de bu farklılıkları karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır.

Tablo 1.7. İnsani Yoksulluk Endeksi bileşenleri

	Gelişmekte olan ülkeler için				Seçilmiş OECD ülkeleri için			
Boyut	Uzun ve sağlıklı bir yaşam	Bilgi	İyi bir yaşam standardı		Uzun ve sağlıklı bir yaşam	Bilgi	Yeter bir yaşam standardı	Sosyal Dışlanma
Gösterge	Doğumda 40 yaşına kadar yaşama olasılığı olmayanlar	Yetişkin okur-yazar olmayanların oranı	İyileştirilmiş su kaynaklarına erişimi olmayan nüfus yüzdesi	Yaşına göre kilosu düşük çocukların yüzdesi	Doğumda 60 yaşına kadar yaşama olasılığı olmayanlar	İşlevsel okur-yazarlık becerisi olmayan yetişkin yüzdesi	Yoksulluk çizgisinin altında yaşayanların yüzdesi	Uzun dönem işsizlik oranları
			İyi bir yaşam standardından yoksunluk					

Kaynak: UNDP, 2004: 258

1.8. Yoksulluğun Ölçütleri

Yoksulluğun ölçütleri, yoksullar arasında, kademelendirmenin esasıdır. Yoksulluğun ölçütleri istatistikler şeklindedir.

Yoksulluk ölçütlerinde yaygın olan endeksler; kafa sayısı yoksulluk indeksi, yoksulluk açığı endeksi, Sen endeksi ve Foster, Greer ve Thorbecke (FGT) yoksulluk endeksidir.

a-) Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi (Headcount Poverty Index)

En basit ve en yaygın biçimde kullanılan yoksulluk ölçütü indeksidir. Rowntree tarafından kullanılmıştır ve yoksulluk sınırı altında bulunan nüfusun, toplam nüfus içindeki yüzdesi olarak ifade edilebilir (Kumar, v.d., 1996: 55). Kafa sayısı yoksulluk endeksinden, yoksulluk sınırı altında bulunan kişi ve hanehalkının oranında meydana gelen değişmelerin izlenmesinde yararlanmak mümkündür.

Bu endekste yer alan kafa sayısı oranı, yoksullar arasındaki gelir dağılımına duyarsızdır. Kafa sayısı yoksulluk endeksi, yoksulluğun derecesi ve yoksulluğun dağılımı hakkında da bilgi vermekten uzaktır.

b-) Yoksulluk Açığı Endeksi (Poverty Gap Index)

Bu endeks, ilk defa 1971 yılında Batchelder tarafından kullanılmıştır. Yoksulluk açığı indeksi; yoksulların, yoksulluk sınırının üzerine çıkabilmeleri için gerekli olan ortalama gelir düzeyini belirlemektedir.

Yoksulluk açığı endeksi; yoksullar arasındaki gelir dağılımının nasıl olacağını ifade etmezken, yoksulların, yoksulluk sınırının ne kadar altında gelir elde etmekte olduklarını gösterir.

c-) Sen Yoksulluk Endeksi (Sen Poverty Index)

Sen yoksulluk endeksi Amartya Sen (1976) tarafından kafa sayısı yoksulluk endeksi ile yoksulluk açığı endeksin ve Gini katsayısının birleştirilmesi suretiyle oluşturulmuştur. Sen endeksinde, yoksulların sayısını, yoksulluğun boyutunu ve yoksullar arasındaki gelir dağılımı farklılıkları dikkate alınmaktadır.

d-) Foster, Greer ve Thorbecke Yoksulluk Endeksi (FGT Poverty Index)

Sen endeksinde söz konusu olan alt grup yoksulluk düzeyindeki artışın, toplam yoksulluk düzeyinde de görülmesi gerektiği noktasındaki eksikliğini kapatmak düşüncesiyle Foster, Greer ve Thorbecke (1984) tarafından geliştirilmiş olan bir endekstir. FGT endeksiyle, Sen'den faklı olarak, nüfus oranı ağırlığına göre toplanmakta ve ayrıştırılabilmektedir.

2. BÖLÜM

DÜNYA'DA YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN NEDENLERİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

son ırmak kuruduğunda,

son ağaç yok olduğunda,

son balık tutulduğunda;

beyaz adam,

paranın yenmeyen bir şey olduğunu anlayacak

Kızılderili
Atasözü

2. DÜNYA'DA YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN NEDENLERİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Dünya'da yoksulluk uluslararası sistemde değişiklik olmasına rağmen bütün gücüyle devam etmekte olan bir olgudur. Acı bir gerçektir ki Dünya'da zenginlik artarken yoksulluk da büyüyerek artmaktadır. "Bir kişiye dokuz, dokuz kişiye bir pul" şiirsel söylemi günümüz yoksulluğunun en kısa özetinden başka bir şey değildir. Dünya'daki zengin ülkelerde 903 milyon insan toplam Dünya gelirinin % 79,7'sine sahiptir. Oysa bütün Dünya'daki toplam 2.87 milyar insan toplam Dünya gelirinin sadece % 1,2'sine sahiptir. Yoksulluğu önleyici tüm çalışmalar bir yana bırakılsa, % 79,7'lik paydan sadece % 1'lik bir pay yoksulluk grubuna aktarılsa aşırı yoksulluğun ortadan kalkacağı bir gerçektir (Pogge, 2006: 5).

Yoksulluk tanımlamasıyla ilgili farklı yaklaşımlar vardır. Nihayet BM tarafından 1995 yılında Kopenhang'da yapılan Sosyal Kalkınma toplantısında, yoksulluk yeniden tanımlanmış ve biri "Bretton Woods Yaklaşımı", diğeri "Birleşmiş Milletler Yaklaşımı" olmak üzere iki temel yaklaşım altında tanımlamalar yapılmıştır.

Birinci yaklaşım olan Bretton Woods kurumları olan Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), yaklaşımına göre, yoksulluk; kişi başına düşen milli gelir, reel ücret, işsizlik oranı gibi parasal göstergelerle ifade edilir. Bu yaklaşımda yoksulluğun ortadan kaldırılması için ekonomik büyüme gereklidir.

İkinci yaklaşım olan Birleşmiş Milletler ve sistemini oluşturan örgütler tarafından desteklenen yaklaşıma göre yoksulluk; okula kayıt oranı, okur-yazarlık oranı, ortalama yaşam süresi, temiz su kaynaklarına ve temel sağlık önlemlerine ulaşma oranı gibi parasal olmayan göstergelerle ifade edilir. Bu yaklaşımda ekonomik büyüme sosyal politikalarla desteklenirse yoksulluğa karşı mücadelede başarılı olunur. Bu iki yaklaşımı birbirinden çok uzak yaklaşımlar olarak değil birbirini tamamlayan yaklaşımlar olarak görmek gerekir.

2.1. Dünya'da Yoksulluk, Yoksulluğun Boyutları ve Yoksulluğu Azaltıcı Çalışmalar

Dünya ekonomilerinin en önemli sorunu haline gelmiş olan yoksulluk, bir yandan ölçüm sıkıntısı yaşarken diğer yandan da kurumsal mücadelede

belirlenecek usuller konusunda farklı tartışmalar yaşamıştır. Yoksulluğun boyutu ve yoksulluğu azaltıcı çalışmaların en başında BM'nin bir hedef olarak 2000 yılında ortaya koyduğu Bin Yıllık Kalkınma Amaçları ve Hedefleri (Millenium Development Goals and Targets) çalışması gelmektedir.

2.1.1. Dünya'nın yoksulluğu ve Bin Yıllık Kalkınma amaç ve hedefleri

BYK, amaçları ve hedefleri Tablo 2.1. incelendiğinde görüleceği gibi, Dünya'da var olan yoksulluğun boyutlarının anlaşılması bakımından önemlidir.

BYK, aslında, BM tarafından ortaya konmuş olan ve hedefleri nicelik olarak belirleyen bir yoksullukla mücadele çalışmasıdır. BYK, hedef ve amaçlarını gerçekleştirmede belli bir zaman aralığı hedefini de koymuştur. Bu hedefe göre yoksulluğun azalmasındaki hedef yıl 2015'tir.

Tablo 2.1. Bin Yıl Kalkınma Amaçları ve Hedefleri

1. Amaç	Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak	1. Hedef	1990 ile 2015 yılları arasında geliri 1 ABD $'ın altında olan insanların oranını yarıya indirmek.
		2. Hedef	1990 ile 2015 yılları arasında aç dolaşan insanların oranını yarıya indirmek.
2. Amaç	Evrensel olarak ilköğretim düzeyinin sağlanması	3. Hedef	2015 yılına kadar her yerde tüm kız ve oğlan çocuklarının ilköğretimlerinin tamamlamasını sağlamak.
3. Amaç	Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi	4. Hedef	2005 yılında ilk ve orta öğretimde cinsiyet ayrımına son verilmesi; eğitimin tüm seviyelerinde bu hedefin sağlanması.
4. Amaç	Çocuk ölümlerinin azaltılması	5.Hedef	1990 ile 2015 yılları arasında beş yaşa ulaşamadan ölen çocukların sayısının 2/3 oranında azaltılması.
5. Amaç	Anne sağlığının İyileştirilmesi	6.Hedef	Anne ölüm oranlarının 1990 ile 2015 yılları arasında 3/4oranında azaltılması.

6. Amaç	HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele	7.Hedef	HIV (Human Immmunodeficiency Virus; Türkçe'deki adı İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü) /AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome; Türkçe'deki adı Edinsel Bağışıklık Yetmezliği Sendromu) salgınının 2015 yılında durdurulması ve sonra salgının azaltılması.
		8. Hedef	Sıtma ve diğer önemli hastalıkların salgınının 2015 yılında durdurulması ve sonra salgının azaltılması.
7. Amaç	Çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması	9. Hedef	Sürdürülebilir kalkınma prensiplerinin ülke politikalarında ve programlarında uygulanması ve doğal kaynakların kaybının azaltılması
		10. Hedef	Temiz su kaynaklarına ve temel sağlık önlemlerine sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi.
		11. Hedef	Gecekonduda yaşayan en az 100 milyon insanın yaşamlarında 2020 yılına kadar önemli ilerlemeler sağlanması.

Kaynak: UNDP, 2005: xviii-xix

Tablo 2. 1.'den de anlaşılacağı üzere, BYK'da aşırı yoksulluğun önlenmesi birincil amaçtır. Bu yoksulluk başta gelir yoksulluğu, açlık, hastalık, yetersiz barınma ve sosyal dışlanma gibi birçok boyuttan oluşmaktadır. BYK amaçları, en temel insan hakları olan, cinsiyet eşitliği, eğitim ve sürdürülebilir bir çevrenin sağlanması konularını içerir (UNDP, 2005: 1). BYK'nin hedefleri gerçekleştiğinde, 2015 yılında Dünya üzerinde yaşayan;

- 500 milyondan fazla insan aşırı yoksulluktan, 300 milyondan fazla insan açlıktan kurtulacak,
- Çocuk sağlığında büyük ilerlemeler olacak ve 30 milyon çocuk ve iki milyon anne ölmekten kurtulacak,
- 350 milyon insan temiz su kaynaklarına kavuşacak,
- 650 milyon insan ise temel sağlık hizmetlerine ulaşacak,
- Yüzlerce milyondan fazla kadın ve kız özgürce ve güvenlik içerisinde diledikleri hayatı yaşayacaktır.

Tablo 2.2. BYK amaç ve hedefleri şematik olarak gösterilmiştir. Aşağıda yoksulluğun Dünya'daki boyutunu bölgeler ve ülkeler bazında ortaya konulurken bu hedef ve göstergeler kullanılacaktır.

Tablo 2.2. BYK'nın hedefleri ve göstergeleri

Hedef: 1990 ile 2015 yılları arasında günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan insanların oranını yarıya indirmek. **X1:** Günlük geliri 1ABD dolarının altında olan nüfusun oranı (%) 1993-2002. **X2:** Günlük geliri 1 ABD doları olan yoksulluk sınırına göre yoksulluk açığı (%) 1993-2002 (poverty gap)
Hedef: 1990 ile 2015 yılları arasında aç dolaşan insanların oranını yarıya indirmek. **X3:** Yetersiz beslenenlerin oranı 2000-2002 **X4:** 2015 Hedefi
Hedef: 2015 yılana kadar tüm kız ve erkek çocuklarının ilköğretimini tamamlaması. **X5:** İlköğretime kayıt oranı (%) 2002-2003. **X6:** 2015 Hedefi
Hedef: 2005 yılında ilk ve orta öğretimde cinsiyet ayrımına son verilmesi; eğitimin tüm seviyelerinde bu hedefin sağlanması. **X7:** ilk ve orta öğretimde kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı (%) 2002-2003 **X8:** 2005 Hedefi
Hedef: 1990 ile 2015 yılları arasında doğum sırasında ölen bebeklerin sayısının 2/3 oranında azaltılması. **X9:** Bebek ölüm oranı (1000 doğumda) 2003 **X10:** 2015 Hedefi.
Hedef: 1990 ile 2015 yılları arasında beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların sayısının 2/3 oranında azaltılması. **X11:** Beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların oranı (1000 doğumda) 2003 **X12:** 2015 Hedefi.

Hedef: Anne ölüm oranlarının 1990 ile 2015 yılları arasında 3/4oranında azaltılması. **X13:** Anne ölüm oranları (100.000 Doğumda) 20008* BM Çocuk Fonu (UNİCEF), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve BM Nüfus Fonu 'ndan (UNFPA) yapılan görüşmelerle bu veriler düzeltilmiştir.) **X14:** Doğumlara eşlik eden sağlık personel oranı (%) 2000-2003
Hedef: HIV/AIDS, Sıtma vs. 2015 yılında durdurulması ve sonra salgının yayılmasının azaltılması. **X15:** HIV'den hastalananların oranı (yaşları 15-49 arasında olanlara oranı) (%) 2003 **X16:** Tüberküloz vakası (100.000'de) 2003 **X17:** HIV/AIDS sonucu yetim kalan çocukların sayısı (Bin) 2003
Hedef: Temiz su kaynaklarına sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi. **X18:** Temiz su kaynaklarına ulaşamayanların oranı (%) 2002 **X19:** 2015 Hedefi
Hedef: Temel sağlık hizmetlerine sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi. **X20:** Temel sağlık hizmetlerine ulaşamayanların oranı (%) 2002 **X21:** 2015 Hedefi

Kaynak: UN, 2006;WB, 2006

BM'nin, BYK çalışması, bütün ülkelerin elbirliği ile ve işbirliği içinde hareket ettikleri büyük bir projedir. Nitekim bu proje sayesinde, 1990 ile 2001 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerde aşırı yoksulluk (extreme poverty) içerisinde yaşayan insanların oranı % 28'den %21'e, aşırı yoksulluk içerisinde yaşayanların sayısı da 1.21 milyardan 1.09 milyara düşmüştür (UNDP, 2005: 2).

Bu olumlu gelişmeler Sahra-altı Afrika bölgesi için geçerli değildir. Bir yandan HIV/AIDS ve sıtma gibi hastalıklarda artışlar yaşanırken diğer yandan kişi başına düşen gıda üretimi düşmüş, kötü barınma ve çevre sorunları artmıştır.

BYK, bütün ülkeler tarafından takip edildiğinin en bariz ifadesi Eylül 2000 tarihindeki BYK görüşmesine büyük çaplı katılımın sağlanmış olmasıdır. Bu görüşmede, (Millenium Summit) Dünya liderleri, ülkelerinin yoksulluk,

sağlık koşulları, barış, insan hakları, cinsiyet eşitliği ve çevrenin sürdürülebilirliği konularında işbirliği içerisinde bulunacaklarına dair anlaşma imzalamışlar ve bir anlamda ortaklık sağlamışlardır. Liderler aynı şekilde, Kasım 2001'de Doha'da yapılan uluslararası ticaret görüşmelerinde ve Mart 2002'de, Meksika'da yapılan uluslararası konferansta bir araya gelerek bu ortaklığı daha da anlamlı hale dönüştürmüşlerdir (UNDP, 2005: 3).

BYK'nın çalışmalarının 10 yılda geldiği nokta son derece önemlidir. Aşağıda yer alan Tablo 2.3. BYK amaç hedefleri çalışmasının başarı seviyesini göstermektedir.

Tablo 2.3. 1990-2002 Yıllarında Dünya'da yoksulluğu azaltıcı çalışmalarda ilerlemeler

Gösterge	1990	2002
Kişi Başına Düşen GSYİH (1995 ABD doları)	1071	1299
Kafa Sayım Oranı (Bu oran, 2001 verisine göre günde 1 ABD doları gelirin altında yaşayanların oranıdır) (%)	28	21
Yetersiz Beslenme (1990 yılında CIS* ülkelerini içermemektedir) %	20	17
Her 1000 doğumda 5 Yaşına Ulaşamadan Ölen Çocuk Sayısı	103	88
Doğumda Yıl Olarak Yaşam Beklentisi	63	65
HIV Salgını (%)	0.5	1.6
Temiz Su Kaynaklarına Ulaşılabilirlik (%)	71	79
Temel Sağlık Hizmetlerine Ulaşılabilirlik (%)	34	49

* CIS Ülkeleri: (Commonwealth of Independent States) Bağımsız Devletler Topluluğu.
Kaynak: UNDP, 2005: 14

Tablo 2.3.'e göre, BYK çalışmaları neticesinde, son 10 yılda, gelişmekte olan ülkelerin nüfusu 4 milyardan 5 milyara yükselirken kişi başına düşen ortalama gelir % 21 artmıştır. Tablo 2.3.'e göre, 2001 yılında 10 yıl öncesine göre 130 milyon insan aşırı yoksulluktan kurtulmuş ve günde 1 ABD doları gelirin altında yaşayanların oranı % 28'den % 21'e düşmüş ve yetersiz beslenenlerin oranı % 3 azalmıştır.

Tablo 2.3., BYK çalışmaları sonucunda, Dünya çapında 5 yaşına ulaşamadan ölen bebeklerin sayısının her 1000 doğumda 103'ten 88'e düşmüş olduğunu, yaşam beklentisinin de 63 yaştan 65 yaşa yükseldiğini göstermektedir (UNDP, 2005: 13).

Yoksulluğa karşı verilen mücadelenin bir başka boyutu da bölgeler arası farkların oluşmasıdır. Aynı zaman dilimi içinde bazı bölgeler son derece olumlu gelişme gösterirken bazı bölgeler olumlu gelişme gösterememiş ve hatta gerileme göstermiştir. Olumlu gelişmelerde gelinen nokta tahminlerin de üzerinde olmuştur. Bu süreçte, Yüksek Borçları Olan Yoksul Ülkeler (Heavily Indebted Poor Countries) 'de kişi başına düşen gelir; 298 ABD dolarından 337 ABD dolarına (1995 ABD doları) yükselmiş olması bunun en çarpıcı örneklerinden biridir (UNDP, 2005: 13).

Keza, Doğu ve Güney Asya'da, Çin ve Hindistan'da da görülen gelişmeler son derece önemlidir. Aynı süreçte, Çin'de yoksulların sayısı 165 milyon azalırken yoksulluk oranı %33'den % 17'ye düşmüştür. Hindistan'da nüfus artışının yoğun olması nedeniyle yoksul insan sayısında azalma olmazken yoksulluk oranı % 42'den % 35'e düşmüştür (UNDP, 2005: 14). Aşağıda yer alan Tablo 2.4. ve Tablo 2.5.'te bu durum ortaya konmaktadır.

Bütün bu yoğun çalışmalara rağmen, yoksulluğun Dünya çapındaki boyutunda ortaya çıkan gerçek, Dünya'da hala bir milyardan fazla insan aşırı yoksulluk (günlük 1 ABD dolarının altında bir gelir) içerisinde yaşıyor olmasıdır. Bu insanların yaşam beklentisi 40 yıldır ve bu rakam gelişmiş ülkelerde yaşayanların yarısıdır. Gelişmiş ülkelerde doğan her 1000 çocuğun 10'dan daha azı henüz beş yaşına gelmeden ölürken, aşırı yoksulluk içerisinde yaşayan kesimde doğan her 1000 çocuğun 100'den fazlası, henüz beş yaşına gelmeden ölmektedir. Keza Sahra-altı Afrika'da doğan bir bebeğin 65 yaşına kadar yaşama şansı 1/3'tür (UNDP, 2005: 6). Bu durum Tablo 2.4'de çok net olarak görülmektedir. Tablo 2.4.'e göre, aynı bölgede 1990 ile 2001 yılları arasında günde 1 ABD doları gelirin altında bir gelirle yaşayan insanların sayısı

227 milyondan 313 milyona; yoksulluk oranı ise % 45'den % 46'ya yükselmiştir. Bu bölgede bulunan ülkeler içerisinde 33 tanesinin kişi başına düşen ortalama GSYİH'sı yılda 270 ABD doları, günde ise yalnızca 71 senttir (UNDP, 2005: 14).

Bu durum, Doğu ve Güney Asya'da yer alan bazı ülkeler için de geçerlidir. Doğu Asya'da 270 milyon, Güney Asya'da ise 430 milyon yoksulluğun en alt seviyesinde yaşamaktadır.

Tablo 2.4. Bölge bazında yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus*

Bölge	İnsan Sayısı (Milyon)		Toplam Nüfusun Payı (%)		Kırsal Kesimde Yaşayan Yoksul İnsanların Payı** (%)	Kırsal Kesimde Yaşayan Yoksul İnsanların Toplam Nüfusa Oranı (%)
	1990	2001	1990	2001	2001***	2001
Doğu Asya	472	271	30	15	80	63
Doğu Avrupa ve Orta Asya	2	17	1	4	53	37
Latin Amerika ve Karayipler	49	50	11	10	42	24
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	6	7	2	2	63	42
Güney Asya	462	431	41	31	77	72
Sahra-altı Afrika	227	313	45	46	73	67

* Yoksulluk sınırları günlük 1 ABD doları olarak ve 1993 ABD doları ile satın alma gücü paritesine göredir.

** Kırsal yoksulluk oranı x (100-kentleşme oranı) / ulusal yoksul oranı formülüyle hesaplanmıştır.

*** 2001 verisinin bulunmadığı durumlarda en yakın tarihli veriler kullanılmıştır.

Kaynak: UNDP, 2005: 16

Tablo 2.5. Bölge bazında yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus*

Bölge	İnsan Sayısı (Milyon)		Toplam Nüfusun Payı (%)	
	1990	2001	1990	2001
Doğu Asya	1116	865	70	47
Doğu Avrupa ve Orta Asya	23	93	5	20
Latin Amerika ve Karayipler	125	128	28	3551
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	51	70	21	23
Güney Asya	958	1064	86	77
Sahra-altı Afrika	382	516	75	77

*Yoksulluk sınırları Günlük 2 ABD doları olarak ve 1993 ABD Doları ile satın alma gücü paritesine göredir.

Kaynak: UNDP, 2005: 16

2.1.2 BYK ışığında Dünya'da yoksulluğun boyutu

Dünya'da yoksulluğun boyutunu, BYK'nın yoksulluğu azaltıcı çalışmalarıyla birlikte ele almak gerekirse ortaya çıkan sonuç, Dünya'da yoksulluğun hala çok güçlü olduğudur. Bu durum aşağıda yer alan Tablo 2.6. ve 2.7.'de genel olarak ortaya konmuştur.

Tablo 2.6. BYK amaçlarına ulaşmada, bölgeler bazında ilerlemeler

	Kuzey Afrika		Sahra-Altı Afrika		Latin Amerika	
	1990	**2000/01**	**1990**	**2000/01**	**1990**	**2000/01**
Kişi başına düşen gelir (1995 yılı ABD doları)	1263	1484	595	581	3290	3735
Yetersiz beslenme oranı (%)	56	4	35	33	13	10
İlköğretime kayıt	82	92	54	62	86	96
Ortaöğretimde kız öğr. erkek öğrencilere oranı	0.94	0.96	0.81	0.79	1.09	1.07
1000 doğumda beş yaşına kadar ulaşmadan ölen bebeklerin oranı (%)	87	41	186	174	54	34
100.000 doğumda anne ölüm oranı (%)	87	41	186	174	54	34
Ormanlarla kaplı alanların payı (%)	1	1	29	27	50	48
Temiz su kaynaklarına ulaşılabilirlik (%)	88	90	49	58	83	89
Temel sağlık hizmetlerine ulaşılabilirlik (%)	65	73	32	36	69	75
Yetersiz barınağa sahip kentli nüfus oranı (%)	38	28	72	72	35	32
Telefon hattına sahip olanların payı (%)	3	17	1	5	6	36

Kaynak: UNDP, 2005: 18-19

Tablo 2.7. BYK amaçlarına ulaşmada, bölgeler bazında ilerlemeler

	Doğu Asya		Güneydoğu Asya		Güney Asya	
	1990	**2000/01**	**1990**	**2000/01**	**1990**	**2000/01**
Kişi başına düşen gelir (1995 yılı ABD doları)	353	943	1012	1421	379	547
Yetersiz beslenme oranı (%)	16	11	17	13	25	22
İlköğretime kayıt	98	92	92	91	73	80
Ortaöğretimde kız öğr. erkek öğrencilere oranı	-	-	0.97	0.98	0.74	0.77
1000 doğumda beş yaşına kadar ulaşmadan ölen bebeklerin oranı (%)	48	38	78	48	126	93
100.000 doğumda anne ölüm oranı (%)	-	55	-	210	-	520
Ormanlarla kaplı alanların payı (%)	15	17	54	49	14	13
Temiz su kaynaklarına ulaşılabilirlik (%)	72	78	73	79	71	84
Temel sağlık hizmetlerine ulaşılabilirlik (%)	24	45	48	61	26	37
Yetersiz barınağa sahip kentli nüfus oranı (%)	41	36	37	28	64	59
Telefon hattına sahip olanların payı (%)	2	38	1	16	1	5

Kaynak: UNDP, 2005: 18-19

Dünya'da yoksulluğun boyutu, yapılanlar ve gelinen nokta, bölgesel olarak şu şekilde açıklanabilir:

a-) Kuzey Afrika ve bazı Ortadoğu ülkelerinde durum

Kuzey Afrika'da orta büyüklükte yaşanan büyüme, yoksulluğun geometrik olarak büyümesini engellemiştir. Ancak 2011 yılı başında ortaya çıkan ve adına "Arap Baharı" adı verilen yeni oluşum bölge insanı için ayrı bir yıkım ve kıyım olmuştur.

Tablo 2.6.'da de görüldüğü gibi, Kuzey Afrika bölgesinde, yetersiz beslenme oranı 1990'dan beri % 5 seviyesindedir ve özellikle kadınlara yönelik uygulamalarda başarı sağlanamamıştır. Özellikle anne ölüm oranları yüksektir. Temel sağlık hizmetlerine ve temiz su kaynaklarına ulaşım oranı düşüktür. Bölge, hem BYK amaç ve hedefleri hem de ülkeler bazında ele alındığında Dünya'da yoksulluğun boyutu daha net anlaşılacaktır. Rakamlar detaylı olarak Tablo 2.8.'de verilmiştir. Bölge BYK'nın birinci hedefi olan 1990 ile 2015 yılları arasında geliri 1 ABD dolarının altında olan insanların oranını yarıya indirmek hedefine çok yakındır. BYK'nın bu maddesine giren yoksulluk oranı Yemen'de yoksulluk % 15,7, Mısır'da % 3, 1 oranında iken, bölgede yer alan İran, Ürdün, Fas ve Tunus'da % 2'nin altındadır.

Bölgede yetersiz beslenme büyük sorun değildir. Sadece Yemen %37, Cibuti'de % 26 oranındadır. Yetersiz beslenme oranı bölgenin diğer ülkelerinde düşüktür. 2015 yılana kadar tüm kız ve erkek çocuklarının ilköğretimini tamamlaması ve ilköğretime kayıt hedefinde diğer ülkeler tam bir başarıya sahipken, % 33'lük oranla Cibuti bu konuda en kötü performansa sahiptir. Aynı durum Umman ve Yemen dışında okullaşma hedefi için de geçerlidir. %78 oranıyla Umman ve yine % 75 oranıyla Yemen bölgedeki okullaşma oranının en düşük olduğu ülkelerdir.

2005 yılında ilk ve ortaöğretimde cinsiyet ayrımına son verilmesi; eğitimin tüm seviyelerinde bu hedefin sağlanması hedefinde Ürdün, Lübnan, Libya, İran, Filistin ve Tunus hedefi tuttururken Yemen bölgenin başarı oranını aşağıya çeken ülke konumundadır.

1990 ile 2015 yılları arasında doğum sırasında ölen bebeklerin sayısının 2/3 oranında azaltılması hedefinde en kötü performansa sahip ülkeler Cibuti ve

Yemen'dir. Bebek ölümleri 1000 doğumda, Cibuti'de 101, Yemen'de 81'dir. Bu hedefte en düşük orana sahip ülkeler Libya, Umman, Suriye ve Tunus'tur.

1990 ile 2015 yılları arasında beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların sayısının 2/3 oranında azaltılması hedefinde de yine Cibuti ve Yemen dışında diğer ülkeler başarılıdır.

Anne ölüm oranlarının 1990 ile 2015 yılları arasında 3/4 oranında azaltılması hedefine en yakın ülke 41 rakamıyla Ürdün'dür. Ürdün'de doğumlara eşlik eden sağlık personeli oranı % 100 oranındadır. Bu hedefte yine Yemen ve Cibuti başarısızdır.

HIV/AIDS ve sıtma gibi hastalıkların 2015 yılında durdurulması ve sonra salgının azalması hedefinde bölge başarılıdır. Bu hastalıkların oranları çok düşüktür. HIV ve Tüberküloz vakası sadece Cibuti'de yüksektir.

Temiz su kaynaklarına sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefinde bölgenin su sıkıntısı çekmesi önemli bir engeldir. % 2 orana sahip olan Mısır dışında, Yemen ve Cibuti olmak üzere bölge ülkelerinde su sıkıntısı sorunu yaşanmaktadır.

Temel sağlık hizmetlerine sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefinde yine Yemen en kötü performansa sahiptir. Bu hedefte Lübnan, Libya (iç savaş öncesi), Cezayir ve Ürdün başarılı ülkeler arasında yer almaktadır.

Tablo 2.8. Kuzey Afrika ve bazı Orta Doğu ülkelerinde BYKY hedefleriyle yoksulluğun boyutları

BYK HDF. / ÜLKELER	X 1	X 2	X 3	X 4	X 5	X 6	X 7	X 8	X 9	X 10	X 11	X 12	X 13	X 14	X 15	X 16	X 17	X 18	X 19	X 20	X 21
Cezayir	<2	<0,35	5	2,5	97	100	99	100	35	18	40	23	140	96	0,1	54	-	15	2,5	8	6
Cibuti	-	-	26	-	33	100	75	100	101	40	126	58	730	61	3,1	734	6	27	11	18	26
Mısır	3,1	<0,5	3	2	95	100	95	100	26	25	36	35	84	69	<0,1	27	-	2	3	30	23
İran	<2	<0,5	4	2	89	100	100	100	32	18	38	24	76	90	0,2	2	-	6	4,5	-	8,5
Irak	-	-	-		-	-	-	100	-	13	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ürdün	<2	<0,5	7	2	91	100	101	10	23	11	27	13	41	100	-	5	-	3	1	7	-
Lübnan	-	-	3	1,5	93	100	102	100	27	11	31	12	150	93	0,1	11	-	0	0	2	-
Libya	-	-	<2,5	0,5	-	100	103	100	18	11	20	14	97	-	-	20	-	-	14,5	3	1,5
Fas	<2	<0,5	6	3	86	100	88	100	38	22	43	28	220	63	0,1	110	-	19	12,5	27	21,5
Umman	-	-	-	-	78	100	98	100	10	8	13	10	87	95	-	11	-	-	11,5	-	8,5
Suriye	-	-	4	-	95	100	94	100	15	12	16	15	160	70	-	41	-	7	10,5	10	12
Tunus	<2	<0,5	<2,5	0,5	97	100	102	100	21	14	25	17	120	90	0,1	22	-	7	11,5	15	12,5
Filistin	-	-	16	-	-	-	103	-	-	-	-	-	-	97	-	23	-	-	-	27	-
Yemen	15,7	4,5	37	17	75	100	63	100	82	33	111	47	570	27	-	89	-	33	15,5	57	39,5

x1: Günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan nüfusun oranı (%) 1993-2002,

x2: Günlük geliri 1 ABD doları olan yoksulluk sınırına göre yoksulluk açığı (%) 1993-2002 (poverty gap),

x3: Yetersiz beslenenlerin oranı 2001-2003,

x4: 2015 hedefi,

x5: İlköğretime kayıt oranı (%) 2004,

x6: 2015 hedefi,

x7: İlk ve orta öğretimde kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı (%) 2004,

x8: 2005 hedefi,

x9: Bebek ölüm oranı (1000 doğumda) 2004,

x10: 2015 hedefi,

x11: Beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların oranı (1000 doğumda) 2004,

x12: 2015 hedefi,

x13: Anne ölüm oranları (100.000 doğumda) 2000,

x14: Doğumlara eşlik eden sağlık personel oranı (%) 2000-2004,

x15: HIV'den hastalananların oranı (yaşları 15-49 arasında olanlara oranı) (%) 2003,

x16: Tüberküloz vakası (100.000'de) 2004,

x17: HIV/AIDS sonucu yetim kalan çocukların sayısı (bin) 2005,

x18: Temiz su kaynaklarına ulaşamayanların oranı (%) 2004,

x19: 2015 hedefi,

x20: Temel sağlık hizmetlerine ulaşamayanların oranı (%) 2004,

x21: 2015 hedefi.

Kaynak: UN, 2006; WB, 2006

b-) Sahra-altı Afrika ülkelerinde durum

Bugün gerçek bir insanlık dramının yaşandığı Sahra-altı Afrika bölgesinde BYK hedeflerine ulaşmada gelinen nokta olağanüstü düzeyde kötüdür. Yoksulluk yerini adeta açlık ve susuzluğa bırakmış durumdadır. Tablo 2.6.'da görüleceği gibi bölge insanı her alanda yetersizlik ve yokluk içindedir.

Bölge ne yazık ki Dünya'nın en yüksek yetersiz beslenme oranına ve en düşük ilkokul kayıt oranına sahiptir. Keza aynı yoksunluk iletişim için de geçerlidir ve bölgede her 100 kişiden yalnızca 5,3'ü telefona sahiptir. Sahra-altı Afrika bölgesinde yaklaşık 200 milyon insan barınaksızdır (UNDP, 2005: 20). Konu bölge ülkeleri bazında ele alındığında Tablo 2.9'dan da anlaşılacağı üzere durumun vahameti daha fazla ortaya çıkacaktır.

Bölgede BYK amaçlarının başında yer alan 1990 ile 2015 yılları arasında geliri 1 ABD dolarının altında olan insanların oranını yarıya indirilmesi konusunda başarı sağlanamamıştır. 1993 ile 2002 yılları arası verilerine göre Uganda, Mali, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Madagaskar, Nijer ve Zambiya bölgede bu hedefin altında olan ve en yoksul nüfusu barındıran ülkelerdir.

Bölge insanı BYK'nın 1990 ile 2015 yılları arasında aç dolaşan insanların oranını yarıya indirme hedefinden de çok uzaktadır. Özellikle Gabon ve Gana dışında Burundi, Komoros, Kongo, Eritre ve Siera Leone'de yetersiz beslenme oranı % 50'civarındadır. Angola, Benin, Burkina Faso, Çad, Kongo Cumhuriyeti, Gine, Lesotho, Malavi, Moritanya, Mauritus, Namibya ve Nijerya BYK'nın bu hedefine yakındır.

2015 yılana kadar tüm kız ve erkek çocuklarının ilköğretimini tamamlaması hedefinde Cape Verde, Mauritus, Malavi, Sao Tome ve Seyşeller'de başarı sağlanmış, Benin, Botsvana, Ekvator Gine, Lesotho, Madagaskar, Güney Afrika, Tanzanya, Zambiya ve Zimbabve'de ilköğretime kayıt oranı % 80'oranına ulaşmıştır. Ancak Burkina Faso, Eritre, Etiyopya, Gine Bise, Nijer ve Sudan'da ilköğretime kayıt oranı % 50'den azdır.

2005 yılında ilk ve ortaöğretimde cinsiyet ayrımına son verilmesi; eğitimin tüm seviyelerinde bu hedefin sağlanması konusunda Botsvana, Cape Verde, Lesoto, Mauritus, Namibya, Ruanda, Seyşeller, ve Güney Afrika'da başarı sağlanmış; Gambiya, Kenya, Malavi, Moritanya, Sao Tome ve Principe, Svaziland, Uganda, Zambiya ve Zimbabve'de bu hedefe yaklaşılmış; Benin, Burkina Faso, Gine, Çad, Eritre, Etiyopya, Mali, Nijer, Togo, Kote Davur ve Sierra Leone'de başarısız olunmuştur.

1990 ile 2015 yılları arasında doğum sırasında ölen bebeklerin sayısının 2/3 oranında azaltılması hedefinde başarı sağlanamamıştır. Cape Verde, Seyşeller ve Mauritus'da bebek ölüm oranları çok düşük seyrederken Angola, Burundi, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kote Davur, Ekvator Gine, Etiyopya, Gine, Gine Bise, Liberya, Malavi, Mali, Mozambik, Nijer, Nijerya, Ruanda, Sierra Leone, Somali, Svaziland ve Zambiya'da bebek ölüm oranları çok yüksektir. Cape Verde, Seyşeller ve Mauritus bölgenin en düşük bebek ölüm oranlarına sahiptir.

1990 ile 2015 yılları arasında beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların sayısının 2/3 oranında azaltılması hedefinde de başarı oranı çok düşüktür. Mauritus ile Seyşeller bölgenin en düşük çocuk ölüm oranlarına sahipken

Angola, Çad, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Ekvator Gine, Gine Bise, Liberya, Mali, Nijer, Ruanda, Sierra Leone ve Somali en yüksek çocuk ölümlerinin yaşandığı ülkelerdir.

Anne ölüm oranlarının 1990 ile 2015 yılları arasında 3/4 oranında azaltılması hedefinde de başarı oranı çok düşüktür. Mauritus, Botsvana, Cape Verde ve Gabon'da başarılı olunmuş ancak Angola, Malavi, Nijer, Ruanda, Sierra Leone, Tanzanya'da başarısız olunmuştur.

HIV/AIDS ve sıtma gibi hastalıkların 2015 yılında durdurulması ve sonra salgının azaltılması hedefinde Botsvana, Lesoto ve Svaziland'da büyük başarısızlık yaşanırken diğer ülkelerde de başta Kongo, Nijerya, Güney Afrika, Tanzanya, Uganda ve Zimbabve'de de durum hedeften çok uzaktadır.

Temiz su kaynaklarına sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefinde Orta Afrika Cumhuriyeti, Kote Davur, Namibya ve Mauritus'da başarılı olunurken Angola, Burkina Faso, Çad, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kongo, Ekvator Gine, Etiyopya, Gine, Mali, Moritanya, Mozambik, Nijer, Nijerya, Svaziland, Tanzanya, Uganda, Zambiya ve Togo'da başarı sağlanması uzak ihtimal durumundadır.

Temel sağlık hizmetlerine sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefinde Mauritus'dan başka hiçbir ülkede başarı sağlanamamıştır. Özellikle Angola, Burkina Faso, Botsvana, Burundi, Komoros, Eritre, Etiyopya, Gine, Lesotho, Nijerya, Sudan, Tanzanya, Togo, Uganda hedeften çok uzaktadır.

Tablo 2.9. Sahra-altı ülkelerinde BYK hedefleriyle yoksulluğun boyutları

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}
Angola	-	-	38	29	61	100	-	-	154	51	260	87
Benin	-	-	14	10	83	100	71	100	90	37	152	62
Botswana	30,7	12,7	30	11,5	82	100	101	100	84	15	116	19
Burkina Faso	44,9	14,4	17	10,5	40	100	76	100	97	39	192	70
Burundi	54,6	22,7	67	24	57	100	82	100	114	38	190	63
Kamerun	17,1	4,1	25	11,5	-	100	81	100	87	28	149	46
Cape Verde	-	-	-	-	92	100	100	100	27	15	36	20
Orta Afrika Cumhuriyeti	66,6	38,1	45	25	-	100	-	100	115	38	193	60
Çad	-	-	33	29	57	100	58	100	117	39	200	68
Komoros	-	-	62	-	55	100	84	100	52	29	70	40
Kongo Demokratik Cum	-	-	72	16	-	100	-	-	129	43	205	68
Kongo Cum	-	-	34	27	54	100	90	100	81	28	108	37
Kote Davur	10,8	1,9	14	9	56	100	68	100	117	34	194	52
Ekvator Gine	-	-	-	-	85	100	82	100	122	41	204	69
Erine	-	-	73	-	48	100	71	100	52	28	82	49
Etiyopya	23	4,8	46	-	46	100	73	100	110	44	166	68
Gabon	-	-	5	5	78	100	-	-	60	20	91	31
Gambia	59,3	28,8	27	11	75	100	98	100	89	34	122	51
Gana	44,8	17,3	12	18,5	58	100	91	100	68	29	112	42
Gine	-	-	24	19,5	64	100	72	100	101	48	155	80
Gine-Bise	-	-	37	-	45	100	-	-	126	51	203	84
Kenya	22,8	5,9	31	22	76	100	94	100	79	21	120	32
Lesotho	36,4	19	12	8,5	86	100	104	100	80	25	112	35
Liberya	-	-	-	-	-	-	-	-	157	52	235	78
Madagaskar	61	27,9	38	17,5	89	100	-	100	76	34	123	56
Malawi	41,7	14,8	34	25	95	100	98	100	110	49	175	80
Mali	72,3	37,4	28	14,5	46	100	74	100	121	47	219	83
Moritanya	25,9	7,6	10	7,5	74	100	96	100	78	38	125	54
Mauritius	-	-	6	3	95	100	100	100	14	7	15	8
Mozambik	37,9	12	45	33	71	100	82	100	104	49	152	81
Namibya	34,9	14	23	17,5	74	100	104	100	47	20	63	27
Nijer	60,6	34	32	20,5	39	100	71	100	152	64	259	107
Nijerya	70,2	34,9	9	6,5	60	100	84	100	101	38	197	78
Rwanda	51,7	20	36	22	73	100	100	100	118	34	203	58
Sao Tome ve Principe	-	-	12	-	98	100	99	100	75	25	118	56
Senegal	22,3	5,7	23	11,5	66	100	90	100	78	30	137	49
Seyşeller	-	-	9	-	96	100	104	100	12	6	14	7
Sierra Leone	57	39,5	50	23	-	100	74	100	165	58	283	101
Somali	-	-	-	-	-	-	-	-	133	34	225	75
Güney Afrika	10,7	1,7	-	-	89	100	101	100	54	15	67	20
Sudan	-	-	27	16	46	100	88	100	63	25	91	40
Swaziland	8	2,5	19	7	77	100	96	100	108	26	156	37
Tanzanya	19,9	4,8	44	18,5	86	100	-	100	78	34	126	54
Togo	-	-	25	16,5	79	100	73	100	78	29	140	51
Uganda	84,9	45,6	19	12	-	100	97	100	80	31	138	53
Zambiya	63,7	32,7	47	24	80	100	93	100	102	34	182	60
Zimbabwe	56,1	24,2	45	22,5	82	100	96	100	79	18	129	46

Tablo 2.9. Tablo 2.9. Sahra-altı ülkelerinde BYK hedefleriyle yoksulluğun boyutları (devam)

	X_{13}	X_{14}	X_{15}	X_{16}	X_{17}	X_{18}	X_{19}	X_{20}	X_{21}
Angola	1700	45	3,7	259	160	47	34	69	35
Benin	850	66	1,8	87	62	33	20	67	44,5
Botswana	100	94	24,1	670	120	5	3,5	58	31
Burkina Faso	1000	38	2	191	120	39	30,5	87	43,5
Burundi	1000	25	3,3	343	120	21	15,5	64	28
Kamerun	730	62	5,4	179	240	34	25	49	39,5
Cape Verde	150	-	-	-	-	20	-	57	-
Orta Afrika Cumhuriyeti	1100	44	10,7	322	140	25	26	73	38,5
Çad	1100	14	3,5	57	57	58	40	91	47
Komoros	480	62	0,1	46	-	14	5,5	67	38,5
Kongo Demokratik Cum.	990	61	4,2	3,2	680	54	28,5	70	41
Kongo Cum.	510	-	5,3	377	110	42	-	73	-
Kote Devur	690	68	7,1	393	450	16	15,5	63	34,5
Ekvator Gine	880	65	3,2	239	5	57	-	47	-
Eritre	630	28	2,4	271	36	40	30	91	46
Etiyopya	850	6	-	353	-	78	37,5	87	48
Gabon	420	86	7,9	280	20	12	-	64	-
Gambia	540	55	2,4	233	4	18	-	47	-
Gana	540	47	2,3	206	170	25	23	82	28,5
Gine	740	56	1,5	240	28	50	29	82	41,5
Gine-Bise	1100	35	3,8	199	11	41	-	65	-
Kenya	1000	42	6,1	619	1100	39	27,5	57	29
Lesotho	550	55	23,2	696	97	21	-	63	31,5
Liberya	760	51	-	310	-	-	-	-	-
Madagaskar	550	51	0,5	218	13	50	30	66	44
Malawi	1800	61	14,1	413	550	27	29,5	39	32
Mali	1200	41	1,7	281	94	50	33	54	32
Moritanya	1000	57	0,7	287	7	47	29,5	66	36
Mauritius	24	99	0,6	64	-	0	0	6	0,5
Mozambik	1000	48	16,1	510	510	57	-	68	-
Namibya	300	76	19,6	717	85	13	21	75	38
Nijer	1600	16	1,1	157	46	54	30	87	46,5
Nijerya	800	35	3,9	290	930	52	25,5	56	30,5
Rwanda	1400	31	3,1	371	210	26	21	58	31,5
Sao Tome ve Principe	-	76	-	107	-	21	-	75	-
Senegal	690	58	0,9	245	25	24	17	43	32,5
Seyşeller	-	-	-	34	-	12	-	-	-
Sierra Leone	2000	42	1,6	443	31	43	-	61	-
Somali	1100	25	0,9	411	23	-	-	-	-
Güney Afrika	230	-	18,8	718	1200	12	8,5	35	18,5
Sudan	590	87	1,6	220	-	30	18	66	33,5
Swaziland	370	74	33,4	1226	63	38	-	52	-
Tanzanya	1500	46	6,5	347	1100	38	31	53	26,5
Togo	570	61	3,2	355	88	48	25,5	65	31,5
Uganda	880	39	6,7	1000	1000	40	28	57	28,5
Zambiya	750	43	17	680	710	42	25	45	29,5
Zimbabwe	1100	-	20,1	674	1100	19	11,5	47	25,5

X1: Günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan nüfusun oranı (%) 1993-2002,

X2: Günlük geliri 1 ABD doları olan yoksulluk sınırına göre yoksulluk açığı (%) 1993-2002 (poverty gap),

X3: Yetersiz beslenenlerin oranı 2001-2003,

X4: 2015 hedefi,

X5: İlköğretime kayıt oranı (%) 2004,

X6: 2015 hedefi,

X7: İlk ve ortaöğretimde kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı (%) 2004,

X8: 2005 hedefi,

X9: Bebek ölüm oranı (1000 doğumda) 2004,

X10: 2015 hedefi,

X11: Beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların oranı (1000 doğumda) 2004,

X12: 2015 hedefi,

X13: Anne ölüm oranları (100.000 doğumda) 2000,

X14: Doğumlara eşlik eden sağlık personel oranı (%) 2000-2004,

X15: HIV'den hastalananların oranı (yaşları 15-49 arasında olanlara oranı) (%) 2005,

X16: Tüberküloz vakası (100.000'de) 2004,

X17: HIV/AIDS sonucu yetim kalan çocukların sayısı (bin) 2005,

X18: Temiz su kaynaklarına ulaşamayanların oranı (%) 2004,

X19: 2015 hedefi,

X20: Temel sağlık hizmetlerine ulaşamayanların oranı (%) 2004,

X21: 2015 hedefi.

Kaynak: UN, 2006; WB, 2006

c-) Latin Amerika ve Karayipler'de durum

Genel olarak bölgede yoksulluğun en büyük kaynağı, ekonomik büyüme oranlarının çok düşük olmasıdır. Latin Amerika ve Karayipler bölgesi, Tablo 2.6.'da da görüleceği gibi Sahra-altı Afrika bölgesinden çok farklı olarak açlık, eğitim, cinsiyet ayrımı ve çocuk sağlığı hedeflerinde ve temiz su kaynaklarına ulaşılabilirlikte başarılı olmuşlar ancak kırsal alanlarda başarılı olamamışlardır. Bölgede başarısız olunan bir diğer husus da, temel sağlık önlemlerine ulaşılabilirlik alanında yaşanmıştır. Aynı kötü durum orman alanları için de geçerlidir. Ne yazık ki bölgede ciddi orman katliamı yapılmakta ve ormanlar yok edilmektedir.

Latin Amerika BYK hedeflerinde başarısız olunan bir diğer nokta, anne ölüm oranlarındadır. Bölgede bu oran 100.000'de 190'dır ki bu oran gelişmiş ülkelerden 10 kat daha yüksektir (UNDP, 2005: 21-22).

Bölgede yoksulluğun boyutu her yönden Sahra-altı Afrika ülkelerinden daha küçüktür. Bölgenin yoksulluk boyutu ve BYK hedeflerine ulaşımda sağlanan başarı ülke bazında ele alındığında, durum daha net anlaşılacaktır. Tablo 2.10.'da konu ortaya konmuştur.

BYK'nın birinci hedefi olan 1990 ile 2015 yılları arasında geliri 1ABD dolarının altında olan insanların oranını yarıya indirme konusunda Şili, Dominik Cumhuriyeti, Jamaika ve Uruguay'da başarı sağlanmış olmasına karşılık; Nikaragua, El Salvador ve Honduras'da başarı sağlanamamıştır.

BYK hedefi olan 1990 ile 2015 yılları arasında aç dolaşan insanların oranını yarıya indirmek konusunda Arjantin, Barbados, Şili, Küba, Guyana, Peru ve Uruguay'da başarı sağlanırken, Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Guatemala, Haiti, Honduras, Nikaragua ve Panama'da başarı oranı düşüktür.

2015 yılana kadar tüm kız ve erkek çocuklarının ilköğretimini tamamlaması hedefinde Barbados tam başarı sağlarken; Şili, Kolombiya, Dominik, Dominik Cumhuriyeti, Grenada, Honduras, Nikaragua ve Paraguay'da başarıdan söz etmek mümkün değildir.

2005 yılında ilk ve ortaöğretimde cinsiyet ayrımına son verilmesi; eğitimin tüm seviyelerinde bu hedefin sağlanması noktasında % 91 oranında olan Guatemala dışında diğer ülkelerde tam başarı sağlanmıştır.

1990 ile 2015 yılları arasında doğum sırasında ölen bebeklerin sayısının 2/3 oranında azaltılması hedefinde 2004 yılı verilerine göre 1000 doğumda 74 bebek ölümü gerçekleşen Haiti dışında diğer tüm ülkelerde tam bir başarı sağlanmıştır.

1990 ile 2015 yılları arasında beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların sayısının 2/3 oranında azaltılması hedefinde de Bolivya, Guyana ve Haiti dışında tam başarı sağlamıştır.

Anne ölüm oranlarının 1990 ile 2015 yılları arasında 3/4 oranında azaltılması hedefinde Arjantin, Şili, Kosta Rika, Küba, Jamaika, Meksika, Uruguay ve Venezüella'da başarı sağlanırken, 100.000 doğumda 680 ölümle Haiti, Peru ve Bolivya'da başarı oranı düşüktür.

HIV/AIDS ve sıtma gibi hastalıkların 2015 yılında durdurulması ve sonra salgının azalması hedefinde de tam başarı vardır. Sadece HIV oranı % 3,8 olan Haiti'de bu konuda başarı oranı düşüktür.

Temiz su kaynaklarına sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefinde başarı oranı Barbados, St. Kitts ve Nevis ve Uruguay'da tamdır. % 46 oranına sahip Haiti'den başka Şili, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, El Salvador, Guatemala, Paraguay ve Meksika'da bu hedef yakalanmıştır.

Temel sağlık hizmetlerine sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefinde de; sağlık hizmetine ulaşılamamada % 30 'luk orana sahip olan Belize, Bolivya, El Salvador, Guyana, Haiti, Honduras, Nikaragua, Venezüella ve Peru ile % 69 oranına sahip olan Honduras dışında tam bir başarı sağlanmıştır.

Tablo 2.10.Latin Amerika ve Karayipler bölgesi ülkelerinde BYK hedefleriyle yoksulluğun boyutları

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}
Antigua ve Barbuda	-	-	-	-	-	100	-	-	11	-	12	-
Arjantin	3,3	0,5	<2,5	1	99	100	103		16	8	18	9
Barbados	-	-	<2,5	-	100	100	-	-	-	-	-	-
Belize	-	-	5	-	95	100	100	100	32	16	39	16
Bolivya	14,4	5,4	23	14	95	100	98	100	54	28	69	40
Brezilya	8,2	2,1	8	6	93	100	103	100	32	17	34	20
Şili	<2	<0,5	4	4	85	100	98	100	8	6	8	6
Kolombia	8,2	2,2	14	8,5	83	100	104	100	18	10	21	12
Kosta Rika	2	0,7	4	3	90	100	102	100	11	5	13	6
Küba	-	-	<2,5	4	96	100	98	100	6	4	7	4
Dominik	-	-	8	-	86	100	99	100	13	6	14	8
Dominik Cumhuriyeti	<2	<0,5	27	13,5	86	100	105	100	27	17	32	22
Ekvator	17,7	7,1	5	4	98	100	100	100	23	14	26	19
El Salvador	31,1	14,1	11	6	92	100	98	100	24	15	28	20
Grenada	-	-	7	-	84	100	102	-	18	10	21	12
Guatemala	16	4,6	23	8	93	100	91	100	33	20	45	27
Guyana	-	-	9	10,5	99	100	100	100	48	22	64	30
Haiti	-	-	47	32,5	-	100	-	100	74	34	117	50
Honduras	20,7	7,5	22	11,5	91	100	107	-	31	15	41	19
Jamaika	<2	<0,5	10	7	91	100	101	100	17	6	20	7
Meksika	9,9	3,7	5	2,5	98	100	102	100	23	12	28	15
Nikaragua	45,1	16,7	27	15	88	100	103	100	31	17	38	23
Panama	7,2	2,3	25	10,5	98	100	101	100	19	9	24	11
Paraguay	16,4	7,4	15	9	89	100	98	100	21	10	24	12
Peru	18,1	9,1	12	21	97	100	100	100	24	20	29	26
St. Kitts ve Nevis	-	-	11	-	94	100	103	100	19	10	22	12
St. Lucia	-	-	5	-	98	100	102	100	13	7	14	8
St. Vincent ve Grenadines	-	-	12	-	94	100	96	100	18	7	22	9
Surinam	-	-	10	6,5	92	100	113	100	30	12	39	16
Trinidad ve Tobago	4	1	11	6,5	92	100	101	100	18	7	20	8
Uruguay	<2	<0,5	3	3	90	100	106	100	15	7	17	8
Venezuela	14,3	6,6	18	5,5	92	100	103	100	16	8	19	9

Tablo 2.10.Latin Amerika ve Karayipler bölgesi ülkelerinde BYK hedefleriyle yoksulluğun boyutları (devam)

	X_{13}	X_{14}	X_{15}	X_{16}	X_{17}	X_{18}	X_{19}	X_{20}	X_{21}
Antigua ve Barbuda	-	100	-	7	-	9		5	-
Arjantin	82	99	0,6	43	-	4	3	9	-
Barbados	-	-	-	-	-	0	0	0	0
Belize	140	-	2,5	49	-	9	-	53	-
Bolivya	420	67	0,1	217	-	15	14	54	33,5
Brezilya	260	96	0,5	60	-	10	8,5	25	15
Şili	31	100	0,3	16	-	5	5	9	7,5
Kolombia	130	86	0,6	50	-	7	4	14	9
Kosta Rika	43	98	0,3	14	-	3	-	8	-
Kuba	33	100	0,1	10	-	9	-	2	1
Dominik	-	100	-	15	-	3	-	16	-
Dominik Cumhuriyeti	150	98	1,1	91	-	5	7	22	26
Ekvator	130	-	0,3	131	-	6	15,5	11	22
El Salvador	150	92	0,9	54	-	16	16,5	38	24,5
Grenada	-	100	-	5	-	5	-	4	1,5
Guatemala	240	41	0,9	77	-	5	11,5	14	25
Guyana	170	86	2,4	140	-	17	-	30	-
Haiti	680	24	3,8	306	-	46	23,5	30	42,5
Honduras	110	56	1,5	77	-	13	8,5	69	25,5
Jamaika	87	97	1,5	7	-	7	4	20	12,5
Meksika	83	95	0,3	32	-	3	10	21	17
Nikaragua	230	67	0,2	63	-	21	15,5	53	26,5
Panama	160	93	0,9	45	-	10	-	27	-
Paraguay	170	77	0,4	71	-	14	19	20	21
Peru	410	71	0,6	178	-	17	13	37	24
St. Kitts ve Nevis	-	100	-	11	-	0	0,5	5	2
St. Lucia	-	99	-	16	-	2	1	11	-
St. Vincent ve Grenadines	-	100	-	28	-	-	-	-	-
Surinam	110	85	1,9	65	-	8	-	6	-
Trinidad ve Tobago	160	96	2,6	9	-	9	4	0	0
Uruguay	27	99	0,5	28	-	0	-	0	-
Venezüela	96	94	0,7	42	-	17	-	32	-

X1: Günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan nüfusun oranı (%) 1993-2002,

X2: Günlük geliri 1 ABD doları olan yoksulluk sınırına göre yoksulluk açığı (%) 1993-2002 (poverty gap),

X3: Yetersiz beslenenlerin oranı 2001-2003,

X4: 2015 hedefi,

X5: İlköğretime kayıt oranı (%) 2004,

X6: 2015 hedefi,

X7: İlk ve ortaöğretimde kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı (%) 2004,

X8: 2005 hedefi,

X9: Bebek ölüm oranı (1000 doğumda) 2004,

X10: 2015 hedefi,

X11: Beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların oranı (1000 doğumda) 2004,

X12: 2015 hedefi,

X13: Anne ölüm oranları (100.000 doğumda) 2000,

X14: Doğumlara eşlik eden sağlık personel oranı (%) 2000-2004,

X15: HIV'den hastalananların oranı (yaşları 15-49 arasında olanlara oranı) (%) 2005,

X16: Tüberküloz vakası (100.000'de) 2004,

X17: HIV/AIDS sonucu yetim kalan çocukların sayısı (bin) 2005,

X18: Temiz su kaynaklarına ulaşamayanların oranı (%) 2004,

X19: 2015 hedefi,

X20: Temel sağlık hizmetlerine ulaşamayanların oranı (%) 2004,

X21: 2015 hedefi.

Kaynak: UN, 2006; WB, 2006

d-) Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde durum:

Genel olarak ele alındığında, bu bölge, BYK amaçları ve hedefleri bakımından en başarılı olmuş bölgelerden biridir. Çalışmalarla özellikle, gelir yoksulluğu ve açlık azaltılmıştır. Keza, cinsiyet ayrımı, eğitim, çocuk ölümleri ve altyapı alanında başarılı olunmuştur. İletişimde bölge rakamı 100 kişide 37,8 telefon hattıdır ki bu rakam oldukça yüksektir.

Tablo 2.7.'de gösterildiği gibi, bölgede BYK'a başarısız olunan alanlar, temiz su kaynaklarına ve temel sağlık hizmetlerine ulaşılabilirlik alanındadır. Aynı durum barınak noktasında da geçerlidir (UNDP, 2005: 20).

Güneydoğu Asya'da durum farklıdır. Tablo 2.7.'de görüldüğü gibi bu bölge BYK amaçlarında, en yüksek başarıyı yakalayan bölgedir. Özellikle, gelir yoksulluğu, açlık, çocuk ölümleri, cinsiyet ayrımı konularında başarılı çalışmalar yapılmıştır. Bölgede yeknesak bir durum yoktur. Örneğin Tayland ve Vietnam'da başarı söz konusuyken Kamboçya ve Lao'da çevre, temiz su kaynaklarına ulaşım ve temel sağlık önlemlerine ulaşımda ciddi sorunlar yaşanmaktadır (UNDP, 2005: 20).

Bölge, yoksulluk ve BYK hedefleri ile ülkeler bazında ele alındığında doğru sonuçları görmek mümkündür. Bu durum Tablo 2.11.'de ortaya konmuştur.

BYK'nin birinci hedefi olan 1990 ile 2015 yılları arasında geliri 1 ABD dolarının altında olan insanların oranını yarıya indirmek konusunda bölge genel olarak başarılıdır. Malezya, Tayland ve Vietnam'da başarı tamdır. Kamboçya'da başarılı olunamamıştır. Kamboçya bölgenin en yoksul ülkesidir ve bu hedefte ancak % 34, 1'lik bir orana sahiptir. Kamboçya nüfusunun % 34, 1'i günlük 1 ABD dolarının altında bir gelire sahiptir. Kamboçya'yı takip eden diğer ülke % 26.3'lük oranla Lao'dur.

1990 ile 2015 yılları arasında aç dolaşan insanların oranını yarıya indirmek hedefinde % 3'lük orana sahip olan Malezya ile Çin ve Endonezya dışında başarılı olunamamıştır. Bu oran Kamboçya'da % 33, Lao, Moğolistan, Solomon Adaları ve Tayland'da % 20'dir.

2015 yılana kadar tüm kız ve erkek çocuklarının ilköğretimini tamamlaması hedefinde Papua Yeni Gine dışında tam bir başarı sağlanmıştır.

2005 yılında ilk ve ortaöğretimde cinsiyet ayrımına son verilmesi; eğitimin tüm seviyelerinde bu hedefin sağlanması hedefinde ise Kamboçya ve Lao dışında başarı sağlanmıştır.

1990 ile 2015 yılları arasında doğum sırasında ölen bebeklerin sayısının 2/3 oranında azaltılması hedefinde Kamboçya ve Myanmar'da başarı sağlanamamışken başta Malezya olmak üzere diğer ülkelerde başarı sağlanmıştır.

1990 ile 2015 yılları arasında beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların sayısının 2/3 oranında azaltılması hedefinde tam başarı sağlanamamıştır. Çocuk ölüm oranları Malezya'da düşükken Kamboçya, Lao, Myanmar ve Papua Yeni Gine'de yüksektir.

Anne ölüm oranlarının 1990 ile 2015 yılları arasında 3/4 oranında azaltılması hedefinde bölge başarılı sayılabilir. Anne ölüm oranları Çin, Malezya ve Tayland'da düşük olmasına karşın Kamboçya, Lao, Myanmar, Papua Yeni Gine ve Timor Leste'de oldukça yüksektir.

HIV/AIDS ve sıtma gibi hastalıkların 2015 yılında durdurulması ve sonra salgının azalması hedefinde de Kamboçya, Papua Yeni Gine ve Tayland dışında diğer ülkelerde başarılı olunmuştur.

Temiz su kaynaklarına sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefinde Myanmar, Malezya ve Tayland'da başarı sağlanırken Kamboçya, Lao, Papua Yeni Gine, Timor Leste, Moğolistan ve Vanatu'da başarı sağlanamamıştır.

Temel sağlık hizmetlerine sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefinde, Samoa, Myanmar, Vietnam ve Tayland'da başarı sağlanırken Kamboçya, Lao, Papua Yeni Gine, Solomon Adaları, Timor Leste, Vanatu, Çin'de başarı sağlanamamıştır.

Tablo 2.11. Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde BYK hedefleriyle yoksulluğun boyutları

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}
Kamboçya	34,1	9,7	33	21,5	98	100	87	100	97	27	141	38
Çin	16,6	3,9	12	8	-	100	100	100	26	13	31	16
Fiji	-	-	4	-	96	100	102	100	16	8	20	10
Endonezya	7,5	0,9	6	4,5	94	100	99	100	30	20	38	30
Lao	26,3	6,3	21	14,5	84	100	84	100	65	40	83	54
Malezya	<2	<0,5	3	1,5	93	100	106	100	10	5	12	21
Moğolistan	27	8,1	28	17	84	100	108	100	41	25	52	34
Myanmar	-	-	5	5	87	100	99	100	76	30	106	43
Papua Yeni Gine	-	-	13	-	73	100	87	100	68	25	93	34
Filipinler	15,5	3	19	13	94	100	102	100	26	15	34	21
Samoa	-	-	4	-	90	100	105	100	25	11	30	14
Solomon Adaları	-	-	20	-	80	100	91	100	34	10	56	12
Tayland	<2	<0,5	21	14	-	100	98	100	18	11	21	13
Timor Leste	-	-	8	-	-	100	-	-	-	-	-	-
Tonga	-	-	-	-	-	100	101	100	20	8	25	9
Vanatu	-	-	12	-	94	100	94	100	32	17	40	23
Vietnam	<2	<0,5	17	15,5	93	100	94	100	17	13	23	18

Tablo 2.11.Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde BYK hedefleriyle yoksulluğun boyutları (devam)

	X_{13}	X_{14}	X_{15}	X_{16}	X_{17}	X_{18}	X_{19}	X_{20}	X_{21}
Kamboçya	450	32	1,6	510	-	59	-	83	-
Çin	56	96	0,1	101	-	23	15	56	38,5
Fiji	75	99	0,1	28	-	53	-	28	7,5
Endonezya	230	72	0,1	245	-	23	14,5	45	27
Lao	650	19	0,1	156	-	49	-	70	-
Malezya	41	97	0,5	103	-	1	-	6	2
Moğolistan	110	99	0,1	192	-	38	19	41	-
Myanmar	360	57	1,3	171	-	22	26	23	39,5
Papua Yeni Gine	300	41	1,8	233	-	61	30,5	56	27,5
Filipinler	200	60	0,1	293	-	15	6,5	28	23
Samoa	130	100	-	28	-	12	4,5	0	1
Solomon Adaları	130	-	-	59	-	30	-	69	-
Tayland	44	69	1,4	142	-	1	9,5	1	10
Timor Leste	660	-	-	-	-	42	-	64	-
Tonga	-	91	-	28	-	0	0	4	1,5
Vanatu	130	88	-	59	-	40	20	50	-
Vietnam	130	90	0,5	176	-	15	14	39	39

X1: Günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan nüfusun oranı (%) 1993-2002,

X2: Günlük geliri 1 ABD doları olan yoksulluk sınırına göre yoksulluk açığı (%) 1993-2002 (poverty gap),

X3: Yetersiz beslenenlerin oranı 2001-2003,

X4: 2015 hedefi,

X5: İlköğretime kayıt oranı (%) 2004,

X6: 2015 hedefi,

X7: İlk ve ortaöğretimde kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı (%) 2004,

X8: 2005 hedefi,

X9: Bebek ölüm oranı (1000 doğumda) 2004,

X10: 2015 hedefi,

X11: Beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların oranı (1000 doğumda) 2004,

X12: 2015 hedefi,

X13: Anne ölüm oranları (100.000 doğumda) 2000,

X14: Doğumlara eşlik eden sağlık personel oranı (%) 2000-2004,

X15: HIV'den hastalananların oranı (yaşları 15-49 arasında olanlara oranı) (%) 2005,
X16: Tüberküloz vakası (100.000'de) 2004,
X17: HIV/AIDS sonucu yetim kalan çocukların sayısı (bin) 2005,
X18: Temiz su kaynaklarına ulaşamayanların oranı (%) 2004,
X19: 2015 hedefi,
X20: Temel sağlık hizmetlerine ulaşamayanların oranı (%) 2004,
X21: 2015 hedefi. Dipnot punto

Kaynak: UN, 2006; WB, 2006

e-) Hindistan Alt-Kıtası ve Güney Asya'da durum

Bu bölgenin başarı grafiğini yükselten faktör Hindistan'da yaşanan ekonomik büyümedir. Bu büyüme sayesinde Hindistan'da yoksulluk alanında, yoksulluğu azaltıcı gelişmeler yaşanmıştır. Bununla beraber, Tablo 2.7.'de açıklandığı üzere bölge ilkokula kayıt ve cinsiyet ayrımı, susuzluk, temel sağlık önlemlerine ulaşma, yetersiz beslenme, barınak ve anne ölümleri alanlarında başarısızdır. İletişim alanında da oran 100 kişide 5 telefondur. Bu oran da düşüktür (UNDP, 2005: 20-21).

Bölge ülke bazında ele alındığında yoksulluğun boyutu ve BYK hedeflerinin gerçekleşme oranı daha net anlaşılacaktır. Konu tablo 2.12'de detaylı olarak verilmiştir. Bölgenin başarı durumu şu şekildedir:

BYK'nin birinci hedefi olan 1990 ile 2015 yılları arasında geliri 1 ABD dolarının altında olan insanların oranını yarıya indirmek konusunda bu bölgede başarısızdır. Sri-Lanka'da başarı söz konusuyken başta Hindistan, Nepal, Bangladeş ve Pakistan'da başarısızlık vardır. Pakistan'da bu oran % 13,4'tür.

1990 ile 2015 yılları arasında aç dolaşan insanların oranını yarıya indirmek hedefinde de sadece Maldivler'de başarı vardır. Bölge ortalaması % 20'lerdedir.

2015 yılana kadar tüm kız ve erkek çocuklarının ilköğretimini tamamlaması hedefinde ilköğretime kayıt oranı % 66 olan Pakistan ile % 78 olan Nepal dışında başarı sağlanmıştır.

2005 yılında ilk ve orta öğretimde cinsiyet ayrımına son verilmesi; eğitimin tüm seviyelerinde bu hedefin sağlanması hedefinde ise sadece Maldivler, Sri-Lanka ve Bangladeş'te başarı sağlanmıştır. Başta Hindistan ve Nepal olmak üzere diğer ülkelerde başarı sağlanamamıştır.

1990 ile 2015 yılları arasında doğum sırasında ölen bebeklerin sayısının 2/3 oranında azaltılması hedefinde tam başarı 12 bebekle Sri-Lanka'da sağlanmıştır. Başarısızlığın başında yer alan Pakistan'da bebek ölüm sayısı 80, Hindistan'da 62 ve Nepal'de 59'dur.

1990 ile 2015 yılları arasında beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların sayısının 2/3 oranında azaltılması hedefinde ortalama bir başarıdan söz etmek mümkündür. Sri-Lanka 14 ölümle en düşük çocuk ölüm oranına sahipken Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Nepal bölgenin en yüksek çocuk ölüm oranlarına sahiptir.

Anne ölüm oranlarının 1990 ile 2015 yılları arasında 3/4 oranında azaltılması hedefinde de başarıdan söz etmek mümkün değildir. Özellikle Hindistan, Nepal ve Pakistan en yüksek anne ölüm oranlarına sahiptir. Sri-Lanka bu konuda da en düşük anne ölüm oranına sahip ülke olarak başarılıdır.

HIV/AIDS ve sıtma gibi hastalıkların 2015 yılında durdurulması ve sonra salgının azalması hedefinde bölgede başarı sağlanamamıştır. Özellikle HIV/AIDS'de Hindistan'ın tüberkülozda da Nepal, Pakistan ve Bangladeş'in oranı yüksektir.

Temiz su kaynaklarına sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefinde de bölgede su sıkıntısı olduğundan dolayı başarı sağlanamamıştır. Su sıkıntısı % 26 oranıyla Bangladeş ve % 21 oranıyla Sri-Lanka'da yüksektir.

Temel sağlık hizmetlerine sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefinde de Sri-Lanka dışında başarılı olunamamıştır. Sri-Lanka % 9'luk bir oranla bu konuda başarıyı sağlarken diğer ülkelerde başarı sağlanamamıştır.

Tablo 2.12. Hindistan Alt-Kıtası ve Güney Asya ülkelerinde BYK hedefleriyle yoksulluğun boyutları

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}
Hindistan	34,7	8,2	20	12,5	90	100	88	100	62	28	85	41
Maldivler	-	-	11	-	90	100	102	100	35	27	46	38
Nepal	39,1	11	17	10	78	100	85	100	59	33	76	48
Pakıstan	13,4	2,4	23	12	66	100	73	100	80	32	101	46
Sri-Lanka	7,6	1,5	22	14	97	100	102	100	12	9	14	11
Bangladeş	36	8,1	30	17,5	94	100	106	100	56	32	77	48

Tablo 2.12. Hindistan Alt-Kıtası ve Güney Asya ülkelerinde BYK hedefleriyle yoksulluğun boyutları (devam)

	X_{13}	X_{14}	X_{15}	X_{16}	X_{17}	X_{18}	X_{19}	X_{20}	X_{21}
Hindistan	540	43	0,9	168	-	14	16	67	44
Maldivler	110	70	-	49	-	17	0,5	41	-
Nepal	740	15	0,5	184	-	10	15,5	65	44
Pakistan	500	23	0,1	181	-	9	8,5	41	31
Sri-Lanka	92	96	0,1	60	-	21	16	9	15
Bangladeş	380	13	0,1	229	-	26	14,5	61	38,5

Tablo Bilgi Notları:

X1: Günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan nüfusun oranı (%) 1993-2002,

X2: Günlük geliri 1 ABD doları olan yoksulluk sınırına göre yoksulluk açığı (%) 1993-2002 (poverty gap),

X3: Yetersiz beslenenlerin oranı 2001-2003,

X4: 2015 hedefi,

X5: İlköğretime kayıt oranı (%) 2004,

X6: 2015 hedefi,

X7: İlk ve orta öğretimde kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı (%) 2004,

X8: 2005 hedefi,
X9: Bebek ölüm oranı (1000 doğumda) 2004,
X10: 2015 hedefi,
X11: Beş yaşına ulaşamadan ölen çocukların oranı (1000 doğumda) 2004,
X12: 2015 hedefi,
X13: Anne ölüm oranları (100.000 doğumda) 2000,
X14: Doğumlara eşlik eden sağlık personel oranı (%) 2000-2004,
X15: HIV'den hastalananların oranı (yaşları 15-49 arasında olanlara oranı) (%) 2005,
X16: Tüberküloz vakası (100.000'de) 2004,
X17: HIV/AIDS sonucu yetim kalan çocukların sayısı (bin) 2005,
X18: Temiz su kaynaklarına ulaşamayanların oranı (%) 2004,
X19: 2015 hedefi,
X20: Temel sağlık hizmetlerine ulaşamayanların oranı (%) 2004,
X21: 2015 hedefi.

Kaynak: UN, 2006; WB, 2006

2.1.3. Çok boyutlu yoksulluk ölçümleriyle Dünya'da yoksulluğun boyutu ve ülkeler arasında yoksulluk

1950'lerde yoksulluğun ölçülmesinde GSYİH'nin büyüme oranıyla ölçülerek tespiti geçerli bir yöntem olarak kullanılmıştır. Zaman içinde bu Parasal Yaklaşım'ın tam olarak doğru olmadığı anlaşılmış ve göstergelere parasal olmayan değerler de dahil edilmiştir. Genel olarak yoksullukla ilgili araştırmalarda birbirini tamamlayan 4 yaklaşım kullanılmaktadır. Bunlar;

- Parasal Yaklaşım,
- Kapasite Yaklaşımı,
- Sosyal Dışlanma Yaklaşımı,
- Katılımcı Yaklaşım'dır.

Gelinen nokta, yoksulluğun tek boyutlu değil, çok boyutlu olduğu gerçeğidir. Bu gerçek, UNDP'nin geliştirdiği İnsani Gelişme Paradigması ve İnsani Gelişme Raporlarında yayınlanan endekslerle de desteklenmiştir. 1990'larda, daha önce 1976'larda Amartya Sen'in önderliğini yaptığı insani gelişme yaklaşımı insanların refahını anlamak için kullanılan en önemli yaklaşım olmuştur. 2015 yılı için kabul edilen Bin Yıl Kalkınma Hedefleri insani yoksulluğun aşılması için atılan en büyük adım olmuştur (Sumner, 2004:

1-6). Bretton Woods kurumları yoksulluğu tek boyut ile yani gelir/harcama seviyelerine göre ve en çok da günlük 1 ABD doları olan yoksulluk sınırı anlayışıyla hesaplayarak yoksulluğun çok boyutlu yapısını gözden kaçırmaktadır. Oysa, Qızılbash (2004: 355) 'a göre yoksulluğun çok boyutlu ölçülmesi yoksullukla mücadelede de çok önemli bir basamaktır.

Dünya'da yoksulluğun boyutunun daha net görülebilmesi için İnsani Yoksulluk Endeksi (İYE) rakamları 4 göstergeli, 7 göstergeli ve 10 göstergeli olarak Tablo 2. 13, 2.14 ve 2. 15.'de verilmiştir.

Kişi başına düşen gelir ve İnsani Gelişim Endeksi (İGE) sıralaması yapılmış olan Tablo 2.13.'e göre yoksulluk düzeyi en az olan ülke Şili'dir. Aynı tabloya göre Meksika, Türkiye ve Malezya en kötü okur-yazar olmayan yetişkinler göstergesine sahiptir. Günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan yoksulluk sınırı bakımından % 16,3 oranı ve temiz su kaynaklarına ulaşamayanlar bakımından % 23 oranıyla Çin, yoksulluk düzeyi açısından 11. sıradadır. Tablonun son beş sırası Sahra-altı Afrika ülkelerine aittir.

Tablo 2.13. 4 Göstergeli İYE ile Dünya'da yoksulluk

	İYE(3)4	Yoksulluk Endeksi Değerine Göre Sıralama (Küçükten Büyüğe Doğru)	Kişi Başına Düşen Gelirlerine Göre Sıralama (Büyükten Küçüğe Doğru)	İGE Sıralaması (Büyükten Küçüğe Doğru)
Şili	4,1	1	2	1
Meksika	6.23	2	5	2
Malezya	7.18	3	3	3
Türkiye	8.11	4	8	10
Brezilya	9,49	5	6	5
Kolombiya	9,83	6	9	6
Mauritus	10,42	7	1	4
Tayland	13.42	8	7	8
Venezuela	14,28	9	10	7
Endonezya	15,07	10	13	12
Çin	16,8	11	11	9
Sri-lanka	17,35	12	12	11
Bolivya	19,66	13	15	13
Botswana	22,69	14	4	15
Hindistan	30,35	15	14	14
Nepal	33,89	16	20	18
Gana	35,69	17	16	16
Angola	38,94	18	17	21
Bangladeş	41.96	19	19	17
Gambiya	49.14	20	18	19
Nijerya	51.07	21	21	20
Orta Afrika Cumhuriyeti	51,23	22	22	24
Zambiya	54,46	23	23	22
Etiyopya	58,09	24	24	23

Kaynak: Kabaş, 2009: 230

Tablo 2.14.'te yoksulluk ölçülmesinde 7 gösterge kullanılmıştır. Bu tabloya göre de en yoksul ülke yine Şili'dir. Tablo 2.13.'te 7. sırada yer alan Mauritis 2. sıraya, Tayland 8. sıradan 4. sıraya yükselmiştir. Aynı şekilde Çin 10., Endonezya 11., Hindistan ise 14.Sıraya yükselmiştir.

Tabloda şaşırtıcı olan Botsvana'nın durumudur. Botsvana 9.945 ABD doları gelirine rağmen Çin ve Hindistan'ın gerisindedir. Bunda etken Botsvana'nın diğer göstergelerinin kötü olmasıdır. Örneğin Botsvana'da 40 yaşına kadar yaşamama olasılığı % 69, l'dir. Yine son sıralarda Sahra-altı Afrika; ülkeleri Gambiya, Gana, Zambiya, Angola, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Etiyopya bulunmaktadır. Ayrıca kanunların geçerliliği açısından en kötü durum olan ülkeler olarak Angola ve Nijerya'yı saymak mümkündür.

Tablo 2.14. 7 Göstergeli İYE ile Dünya'da yoksulluk

	İYE(3)7	Yoksulluk Endeksi Değerine Göre Sıralama (Küçükten Büyüğe Doğru)	Kişi Başına Düşen Gelirlerine Göre Sıralama (Büyükten Küçüğe Doğru)	İGE Sıralaması (Büyükten Küçüğe Doğru)
Şili	12,86	1	2	1
Mauritus	17,61	2	1	4
Malezya	20,28	3	3	3
Tayland	23,92	4	7	8
Sri-lanka	25,44	5	12	11
Türkiye	26,45	6	8	10
Meksika	29,04	7	5	2
Brezilya	30,35	8	6	5
Kolombiya	34,27	9	9	6
Çin	37,05	10	11	9
Endonezya	38,31	11	13	12
Venezüela	38,51	12	10	7
Bolivya	39,47	13	15	13
Hindistan	42,36	14	14	14
Botswana	44,5	15	4	15
Nepal	45,32	16	20	18
Bangladeş	48,71	17	19	17
Gambiya	48,85	18	18	19
Gana	50,53	19	16	16
Zambiya	55,16	20	23	22
Angola	55,73	21	17	21
Nijerya	56.5	22	21	20
Orta Afrika Cumhuriyeti	58,67	23	22	24
Etiyopya	62,48	24	24	23

Kaynak: Kabaş, 2009: 230

10 göstergeli verilerin kullanıldığı Tablo 2.15.'te Mauritus 1., Tayland 2. sırada yer almaktadır. Çin de 10. sıradan 6. sıraya yükselmiştir. Yine tablonun sonunda Sahra-altı Afrika ülkeleri bulunmaktadır.

Tablo 2.15. 10 Göstergeli İYE ile Dünya'da yoksulluk

	İYE(3)10	Yoksulluk Endeksi Değerine Göre Sıralama (Küçükten Büyüğe Doğru)	Kişi Başına Düşen Gelirlerine Göre Sıralama (Büyükten Küçüğe Doğru)	İGE Sıralaması (Büyükten Küçüğe Doğru)
Mauritus	27,7	1	1	4
Tayland	30.11	2	7	8
Malezya	33,82	3	3	3
Meksika	34,24	4	5	2
Şili	34,43	5	2	1
Çin	37,87	6	11	9
Sri-lanka	39.02	7	12	11
Brezilya	39,12	8	6	5
Türkiye	42,89	9	8	10
Bolivya	44,12	10	15	13
Hindistan	44,32	11	14	14
Botswana	44,98	12	4	15
Venezüela	46,15	13	10	7
Bangladeş	47,89	14	19	17
Endonezya	48,25	15	13	12
Gana	48,59	16	16	16
Kolombiya	49,71	17	9	6
Nepal	51,55	18	20	18
Zambiya	52,22	19	23	22
Angola	59,94	20	17	21
Etiyopya	60,07	21	24	23
Nijerya	60,44	22	21	20
Gambiya	60,86	23	18	19
Orta Afrika Cumhuriyeti	64,87	24	22	24

Kaynak: Kabaş, 2009: 230

2.1.4. Azgelişmişlik, yüksek oranda borçlanma ve yoksulluk

Dünya'da yoksulluğun boyutunu arttıran faktörlerin başında azgelişmişlik ve yüksek oranda dış borçlanma gelmektedir. Tam bir kısır döngü olan bu durumdan çıkış noktasında da küresel kurumsal yapının yanlış politika ve uygulamaları durmaktadır. Tablo 2.16., 2.17. ve 2.18 Dünya'da yoksulluğun az gelişmişlik ve yüksek oranda borçlanmayla geldiği noktayı ortaya koymaktadır.

Tablo 2.16. Az gelişmişlik ve yoksulluk

Ülke ve Grubu	Nüfus (Milyon)	Yoksul İnsanların Sayısı (Milyon)
En Az Gelişmiş Ülkeler-48 Ülke	**644,1**	**476,1**
Bangladeş	127,67	99,33
Etiyopya	62,78	47,97
Kongo Demokratik Cum	49,78	36,24
Myanmar	45,03	32,78
Sudan	28,99	21,11
Tanzanya	32,92	19,65
Afganistan	26,55	19,33
Nepal	23,38	19,29
Uganda	21,48	16,58
Mozambik	17,30	13,56
Madagaskar	15,05	13,36
Mali	10,58	9,59
Burkina Faso	11	9,43
Malawi	10,79	9,18
Zambiya	9,88	9,06
Nijer	10,50	8,95
Angola	12,36	8,51
Kamboçya	11,78	7,47
Somali	9,71	7,07
Ruanda	8,31	7,03
Senegal	9,29	6,30
Yemen	17,05	6,05
Çad	7,49	5,66
Burundi	6,68	5,50
Haiti	7,80	5,16
Benin	6,11	4,49
Gine	7,25	4,01
Sierra Leone	4,95	3,69

Kaynak: Cline, 2004: 15

Tablo 2.17. Yüksek oranda borçlanma ve yoksulluk

Yüksek Borçları Olan Yoksul Ülkeler-41 Ülke - En Az Gelişmiş Ülkeler Grubuna Dahil Olmayanlar	615,5	418,5
Vietnam	77,52	41,37
Kenya	29,41	18,32
Gana	18,78	9,74
Kamerun	14,69	9,00
Nijer	10,50	8,95
Angola	12,36	8,51
Kot Duvar	15,55	7,68
Somali	9,71	7,07
Honduras	6,32	4,35
Gine	7,25	4,01
Bolivya	8,14	3,14

Kaynak: Cline, 2004: 15

Tablo 2.18. Sahra-altı Afrika ülkelerinde yoksulluk

Sahra-altı Afrika-46 Ülke (Sub-Saharan Africa - En Az Gelişmiş ve Yüksek Borçları Olan Yoksul Ülkeler Grubuna Dahil Olmayanlar	642,7	469,7
Nijerya	123,90	112,50
Güney Afrika	42,11	15,07
Zimbabwe	11,90	7,64
En Az Gelişmiş Ülkeler , Yüksek Borçları Olan Yoksul Ülkeler , veya Sahra-altı Afrika'da Bulunan Ülkeler	1.005,90	714,70

Kaynak: Cline, 2004: 15

2.2. Dünya'da Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluğun ana nedenleri olarak iktisadi nedenleri saymak mümkündür. Bu iktisadi nedenlerinin de temeli kalkınmayla ilgili plân, politika ve strateji uygulamalarıdır. Bunun en çarpıcı örneği ekonomiye devlet müdahalesini öngören politikaların uygulanması sonunda da devlet müdahalesinin hiç olmadığı ya da en az olduğu neo-liberal dönemde de yoksulluğun büyümüş olmasıdır. İlkinin yaşandığı 1950-1970 yılları arasında, devlet müdahalesi, bir sürü başarısız uygulama ve en önemlisi ödemeler dengesi krizleriyle sonuçlanmış ve bu durum yoksulluğa neden olmuşken, ikincisinin yaşandığı 1970'ler sonrasında ise, büyüme istikrarı bozulmuş ortaya çıkan finansal krizler nedeniyle gelir dağılımı bozulmuş ve bu durum da yine yoksulluğun artmasına neden olmuştur. Benzer bir durum 1990'lardan sonra uygulanan yeni kalkınma plânlarında yaşanmıştır. Bu uygulamalarda da ekonomik büyüme politikaları

yüksek enflasyon, bütçe cari işlem açıklığı ve makroekonomik istikrarsızlıkla sonuçlanmış ve bozulan gelir dağılımı yoksulluğa neden olmuştur. Şüphesiz bu sonuçta ülkelerin sahip olduğu kötü coğrafyanın, kısıtlı bütçenin, zayıf yönetişimin, kültürel engellerin, jeo-politik unsurların da etkisi olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Bunların birçoğu bazen yoksulluğun mikro-ekonomik nedenleri olarak sayılır. Yoksulluğun mikro-ekonomik nedenleri içinde en önemli olanı yoksulların yeterli ekonomik varlıklara sahip olmayışlarıdır. Bu durum yoksulların kredi piyasalarından dışlanmalarına yol açmakta ve yoksulluktan çıkışlarını engellemektedir.

Bütün bunlara ilave olarak yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri, Dünya çapında eşitsizlik ve yoksulluk üreten kurumsallaşmış bir yapıdır (Pogge, 2006: 342-347). Uygulama daha çok dayatılan yanlış kalkınma plân ve politikalarıyla gerçekleştirilmektedir.

Yoksulluk, zengin ülkeler için de zengin olmayan ülkeler için de ciddi bir sorundur. Yoksulluğun çok farklı nedenleri vardır. Yoksulluğun nedenleri aynı zamanda yoksullukla yapılacak mücadele için de önemlidir. Çok kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmasa da yoksulluğun nedenlerini: Gelişmekte olan ülkelerde uygulanan neo-liberal politikalar, makroekonomik ve mikro-ekonomik koşullar, yönetim ve yasa kaynaklı nedenler ve küresel nedenler başlıkları altında toplamak mümkündür.

2.2.1. Yoksulluğun nedeni olarak gelişmekte olan ülkelerde uygulanan neo-liberal politikalar

Neo-liberalizm aşırı devlet müdahalesine sıcak bakmayan bir yaklaşımdır. Neo-liberal politikaların özünü piyasanın büyük kamu sektörünün bozucu etkilerinden ve popülist müdahalelerinden liberalleşme ile kurtarılması oluşturur. Buna göre, ekonominin sağlıklı yürüyebilmesi için ticaretin serbestleşmesi, özelleştirme, kamu harcamalarının azaltılması, faiz oranlarının ve döviz kurlarının serbestleşmesi ve döviz kontrollerinin kaldırılması ile devletin ekonomiye müdahalesi azaltılmalıdır (Öniş ve Şenses, 2005: 264). Bu politikalar uygulanmış ve sonucunda büyüme performansı kötüleşmiş ve gelir dağılımı eşitsizliği de artmıştır.

Neo-liberal politikaların yoksulluğa neden olan etkisinde; ticarette serbestleşme ve finansal serbestleşmeyi görmek mümkündür.

a-) Ticarette serbestleşme

Uluslararası ticarette serbestleşme ve finansal serbestleşme neo-liberalizmin en önemli ögeleridir. Her ne kadar ticarette serbestleşme bir takım fırsatlar yaratıyor olsa da özellikle gelişmemiş ülkeler için yoksulluğun nedenlerinden biridir.

Gelişmekte olan ekonomilerde, ticaret ve uluslararası ticaret ile yoksulluk arasındaki ilişki aslında emek- ücret ilişkisidir. Şöyle ki; ülke ticaretin serbestleşmesiyle emek yoğun mallar ihraç ediliyorsa, o ülkede yerli üretim; vasıflı emek yoğun mal üretimini azaltır ve ithal ikamesine yönelir (Winters, 2000: 26). Bu da yoksulluğun kapısını açar.

Ticaretin serbestleşmesiyle yoksulluğu attıran bir diğer faktör vergilerdir. Ticarette serbestleşme etkisiyle o ülkedeki vergi artışları veya sosyal harcamalardaki kesintiler bir yük olarak o ülkedeki yoksulların omzuna biner ve yükünü arttırdıkça yoksulluğu da arttırır.

b-) Finansal serbestleşme

Finansal serbestleşme büyüme vasıtasıyla yoksulluğa neden olan bir neo-liberal politika aracıdır. Çok genel ifade ile söylemek gerekirse finansal serbestleşme büyümeyi olumsuz yönde etkiler ve bu etki de yoksulluğun ortaya çıkmasına neden olur. Elbette finansal serbestleşmenin büyüme ve yoksulluk üzerindeki etkileri serbestleşmenin yapıldığı kurumsal ortama, uygulanan politikalara ve büyümenin neden olduğu gelir dağılımındaki değişikliklere de bağlıdır.

Finansal serbestleşmenin yoksulluğu çoğaltan yanında, sermaye akımları ve finansal krizler vardır. Finansal krizler; ekonomik aktivitede azalma, nispî fiyatların değişmesi, kamu harcamalarında azalma, varlıklarda değişmeler ve varlıkların değerinde olan değişmelerin gelir dağılımına neden olduğu için yoksulluğu ortaya çıkartır veya mevcut yoksulluğu körükler.

2.2.2. Yoksulluğun nedeni olarak makro-ekonomik koşullar

Yoksulluğun nedeni olarak makro-ekonomik koşulları yetersiz büyüme, enflasyon ve para politikası, büyük bütçe açıkları, gelir dağılımı eşitsizliği, dış borç ve cari işlemler açığı başlıkları altında özetlemek mümkündür.

a-) Yoksulluk ve yetersiz büyüme

Sağlıklı bir ekonomik yapı için ekonomik büyümenin, ekonomik büyüme için de makro-ekonomik istikrarın gerekli olduğu bilinmektedir. Genellikle makro-ekonomik istikrarın bulunmadığı ülkelerde ekonomik büyüme oranları da düşüktür. Çünkü makro-ekonomik istikrarsızlık krizlere, krizler düşük büyüme oranlarına o da yoksulluğa yol açmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği enflasyon-yoksulluk ilişkisinde yaşanır. Yoksul kesim az olan finansal varlıklarını nakit olarak sakladıklarından enflasyondan koruyamazlar. Bunun yanında enflasyon artışı ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediğinden yoksulluk kıskacından çıkmak mümkün olmaz.

Her ne kadar yüksek ekonomik büyümenin yoksulluğa karşı etkinliği konusunda tartışmalar yaşanıyorsa da (Epaulard, 2003: 4), BM, BYK hedeflerinin başına 2015 yılında Dünya üzerindeki aşırı yoksulluğu yarıya indirmeyi koymuş bunun için de yoksulluğun yaşandığı ülkelerin yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranlarına ulaşmaları için çalışmalar yapmıştır. Ekonomik büyüme yetersizliği nedeniyle yoksulluğun büyümesi ilişkisinin çarpıcı örneği Sahra-altı Afrika ülkelerinin durumunda çok açık olarak ortaya çıkmaktadır. O ülkelerin birçoğunda başta Angola, Kongo ve Liberya olmak üzere yetersiz ekonomik büyüme yaşanmış ve yoksulluk artmıştır. Bu durumun tersten benzeri Asya ülkelerinde görülmüştür. Bu ülkeler, başta Hong Kong, Singapur ve Tayvan olmak üzere ekonomik büyümede büyük artış göstermişler ve yoksulluğu azaltmışlardır. Tablo 2.19. ve Tablo 2.20.'de bu durum ortaya konmuştur.

Tablo 2.19. Bölgesel ortalama ekonomik büyüme rakamları %

	1980-90	1990-2001
Düşük ve Orta Gelirli Ülkeler	3,2	3,4
Doğu Asya ve Pasifik	7,5	7,5
Avrupa ve Orta Asya	2,1	-1,0
Latin Amerika ve Karaipler	1,7	3,2
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	2,0	3,0
Güney Asya	5,6	5,5
Sahra Altı Afrika	1,6	2,6

Kaynak: Addison, 2004: 1-2

Tablo 2.20. Bölgesel yoksulluk rakamları 1990-2015

	Günde 1 ABD $ Gelirin Altında Yaşayan İnsanların Sayısı (milyon)			Günde 1 ABD $ Gelirin Altında Yaşayan İnsanların Oranı (%)		
	1990	1999	2015 (Tahmin)	1990	1999	2015 (Tahmin)
Doğu Asya ve Pasifik	486	279	80	30,5	15,6	3,9
-Çin Hariç	110	57	7	24,2	10,6	1,1
Avrupa ve Orta Asya	6	24	7	1,4	5,1	1,4
Latin Amerika ve Karaipler	48	57	47	11,0	11,1	7,5
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	5	6	8	2,1	2,2	2,1
Güney Asya	506	488	264	45,0	36,6	15,7
Sahra Altı Afrika	241	315	404	47,4	49,0	46,0
Toplam	1.292	1.169	809	29,6	23,2	13,3
-Çin Hariç	917	945	735	28,5	25	15,7

Kaynak: Addison, 2004: 1-2

Dünya üzerinde birçok ülke ekonomik büyüme ve kalkınmasını tamamlayamadığı için yoksulluk tuzağına düşmekte ve bundan bir daha çıkamamaktadır. Bu ülkelerin bu tuzağa düşmelerinin ve ekonomik büyümeyi tamamlayamamalarının sebepleri olarak fiziki coğrafya, kısıtlı bütçe, zayıf yönetişim, kültürel engeller, jeopolitik engeller, inovasyon eksikliği ve yüksek doğurganlığın neden olduğu sorunları saymak mümkündür.

b-) Yoksulluk ve enflasyon ile para politikası

Enflasyon ekonomik dengeyi bozan ve zengini daha zengin fakiri daha fakir yapan önemli bir ekonomik argümandır. Enflasyon; yoksul kesimi çoğaltan ve toplumda yeni yoksullar meydana getiren bir olgudur. Çünkü enflasyon reel gelirlerini azaltma özeliğine sahiptir. Enflasyon; özellikle, yoksulluk sınırının hemen üstünde bulunan kesimin tasarruflarını yok ederek onları yoksulluğa itecek bir güce sahiptir.

Yoksulluğu etkileyen bir başka faktör de para politikasıdır. Para politikası üretimi, istihdamı ve enflasyonu kısa dönemde etkileme gücüne sahiptir. Bu güç; beklenmeyen enflasyondaki oynaklık eşitsizlik, belirsizlik ve

finans piyasalarının işleyişindeki aksamalar, enflasyon yoluyla sermayenin daha çok vergilendirilmesi, enflasyon ve makroekonomik İstikrarsızlık nedeniyle finans piyasalarının etkinliğinin azalması ve ekonomide sektörlerin eşit olmayan bir şekilde zarar görmesi gibi sonuçlara neden olarak yoksulluğa neden olur.

c-) Yoksulluk ve büyük bütçe açıkları

Maliye politikaları makro-ekonomik istikrarın ve ekonomik büyümenin önemli bir unsurudur. Bu politikalar sayesinde kamu borç stokunun ülkenin borç ödeme kapasitesiyle tutarlı olması yani bütçe açıklarının olmaması sağlanır. Bu sağlandığı için de makro-ekonomik istikrar sağlanır. Makro-ekonomik istikrar yatırımların artmasına, ekonomik büyümeye ve eğitim seviyesinin yükselmesine neden olur. Bunun tersi durumunda da doğal olarak bütçe açıkları başlar ve mali genişleme durur bu da mali kriz endişesine ve yatırımcının güveninin kaybolmasına neden olur ki bu nokta o ülkede yoksulluğun başladığı noktadır. Bu noktada bir kısır döngü söz konusudur. Yatırımcının güveninin kaybolması, sermayenin yurt dışına çıkışı, sermayenin yurt dışına çıkışı, alt yapı ve sosyal harcamaları finanse etmek için ayrılan kaynakların azalması, bun kaynakların azalması, büyüme oranlarının düşmesi ve işsizliğin artması, büyüme oranlarının düşmesi ve işsizliğin artması da yoksulluğun yoksa başlaması varsa büyümesi anlamına gelmektedir.

d-) Yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliği

1990'ların ortalarında geliştirilen ekonomik modellere göre gelir dağılımı eşitsizliği ekonomik performansı olumsuz yönde etkileyen bir faktördür. Bu faktör aynı zamanda yoksulluğu da derinden etkilemektedir. Ancak bu konuda farklı görüşler vardır. BM kurumlarının görüşlerine göre yoksulluğun gelir eşitsizliği ile büyük bir ilişkisi vardır.

Gelir dağılımını Dünya çapında ülkeler arasında ve ülke içinde olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür. Cornia (2004: 426-427) 'ya göre küresel eşitsizliğin % 60-90'ı ülkeler arasındaki eşitsizlikten, kalan % 10-40'ı da ülke içerisindeki eşitsizlikten kaynaklanmaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik ekonomik büyümeyi etkileyerek yoksulluğa neden olmaktadır. (Cornia, 2004:447).

e-) Yoksulluk ve dış borç ile cari işlemler açığı

Cari işlem açığı, bütün yoksul ülkelerin baş belasıdır. 1990'larda 99 tane düşük ve düşük orta gelirli ülkede cari işlemler açığı GSYİH'nın % 5,9'u olarak gerçekleşirken sadece 11 ülkede % 2,6 oranında cari işlemler fazlası görülmüş ve 90 ülkede GSYİH'larının % 6,9'u kadar açık görülmüştür. Bunun anlamı bu ülkelerin yüksek dış borç yükü altında olduğudur. Yüksek dış borcun, bağımlılık yapması kaçınılmazdır (Priewe ve Herr, 2005: 70).

Cari işlemler açığı krizleri tetikleme ve büyük devalüasyonlara neden olma özelliğine sahiptir. Bunun olmamasını sağlayacak tek faktör borçların sürdürülebilirliğidir. Bunun için de kısa vadeli finansmana ihtiyaç vardır. Bu durum da son derece riskli bir durumdur. Yabancı yatırımcının nefes alışına bağlıdır. Genellikle borçların ödenememesi ya da borçların çevrilmesi, vadelerinin uzatılması ile sonuçlanır. Bu zincirde yaşanması muhtemel her sorun ekonomik kriz ve yoksullukla sonuçlanır.

2.2.3. Yoksulluğun nedeni olarak mikro-ekonomik koşullar

Yoksulluğun nedeni olarak mikro-ekonomik koşulları; varlıkların yapısı, tasarruf sağlayamaması, kredi piyasalarında yaşanan aksaklıklar, yüksek doğurganlık başlıkları altında incelemek mümkündür.

a-) Varlıkların yapısı ve tasarruf sağlayamaması

Genel olarak bakıldığında, yoksulların, sürekli olan işlerde çalışmadıkları, sahip oldukları varlıkların yapısı ve durumundan dolayı çok çabuk yoksullaşabilen bir halde oldukları görülür. Mikro-ekonomik etkiler içinde varlıkların önemi, aslında daha çok yoksulluğun anlaşılması ve mücadele yönteminin belirlenmesi bakımından önemlidir. Varlıkların sadece günlük ihtiyaçları karşılıyor olması, tasarruf ve birikimi sağlayacak nitelikte olmaması hem yoksulluğun hem de yoksulluktan çıkamamanın sebebidir.

Varlıkların belirlenememesi, hem yoksulluğun tespiti hem de mevcut ve gelecekte yaşanacak ekonomik kriz ve benzeri sorunlarda mukavemet gücünün oluşmamasının baş nedenidir. Bu noktada beşeri sermaye yetersizliği, eğitim fırsatlarının dağıtılmasında eşitsizlik ve beslenme yetersizliği ortaya çıkar.

Beşeri sermaye, o ülkede mevcut, sağlıklı ve üretken insan kaynaklarını temsil eder. Beşeri sermaye, toplum bireylerinin sahip olduğu beslenme, sağlık ve her türlü eğitim standardını ifade eder. Beşeri sermaye alanında yapılan

düzenleme ve çalışmalar kalkınma sürecinin özünü oluşturur. Kaynakların insanların sağlık ve eğitim koşullarının iyileştirilmesi yönünde kullanılması, o insanların hem o anda hem de gelecek üretkenliğinin ve dolayısıyla gelirlerinin artması anlamına gelir.

Yoksulluk çıkmazı bu noktada mikro-ekonomik neden olarak ortaya çıkar. Yoksul olmayan kesim, bireylerine, özellikle eğitim ve sağlık alanında beşeri sermayelerine yatırım yaparak onların gelecekte gelirlerini arttırır ve yoksul olmalarını engeller. Yoksul kesim, bireylerine böyle bir yatırım yapamadığı için vasıflı işgücü oluşturamaz ve gelirleri artmadığı için yoksul olarak kalır.

Eğitim fırsatlarında yaşanan bu eşitsizlik yoksulluğun temel kaynaklarından biridir. Her ne kadar eğitim herkesin eşit hakkı olduğu bir insanlık hakkı ise de genelde eğitim fırsatları dağılımında eşitlik sağlanması mümkün değildir. Eğitim fırsatlarının eşit dağıtılmaması bireysel anlamda bir yoksullukla sınırlı kalmaz, ülke bazında da beşeri sermayenin yetersizliği sonucunu doğurur. Beşeri sermayeye yatırım anlamında eğitim fırsatlarının eşit dağıtılması ülkenin yoksulluk çemberinden çıkması demektir.

Beşeri sermayenin bir tarafında eğitim olduğu gibi diğer tarafında da sağlık yer alır. Sağlığın ilk basamağında da beslenme vardır. Sağlıklı bir birey için yeterli ve gerekli olan beslenme sağlanmadığı zaman, yani yetersiz beslenme söz konusu olduğunda, bireyler kolay hastalanır ve bu da üretkenliği olumsuz yönde etkiler. Böyle bir tablo yoksulluğun sarmalından başka bir şey değildir. Bu sarmalda var olan şey; yoksulluğun yetersiz beslenmeye, yetersiz beslenmenin de yoksulluğa neden olduğudur.

Yetersiz beslenme tuzağı, aile bazında da kendini gösterir. Bu durumdan olumsuz etkilenenler genellikle kadınlar, kız çocukları ve yaşlılardır. Bu da ayrı bir yoksulluk kaynağı ve çıkmazıdır.

b-) Kredi piyasalarında yaşanan aksaklıklar

Kredi piyasalarındaki aksaklık ve yetersizliklerin vurduğu ve yoksullaştırdığı kesim genellikle tarım kesimidir. Çünkü tarım üretimi belli bir zaman dilimi içinde gerçekleşen bir üretimdir. Tarımsal üretimin yoksul kesimi, yetersiz tasarruf sahibi olduklarından dolayı bu üretimin belli aşamalarında finansman ihtiyacı yaşar. Mevsimsel bir kredi durumu söz konusudur. Normal şartlarda bu durumun aktörleri kooperatifler ve bankalar olmasına karşılık

yoksul ülkelerde bu kurumlar yerlerini tefecilere, aracılara bırakır. Bu nokta finansal yetersizlikler nedeniyle yoksulluğun başladığı ve bir kısır döngüye döndüğü noktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde kredi sözleşmelerine devletin müdahalesi ile faiz oranı tavanları, ilgili düzenlemeler ve sübvanse edilen krediler belirlenerek kredi piyasalarındaki aksaklıklar ortadan kaldırılır. Oysa yoksul ülkelerde kredi piyasalarında aksak rekabet koşulları olduğundan sağlıklı işlemez. Çoğu kez kredi kullanabilecek olanlar kullanamazken, kredi kullananlar üretime yönelik bir aktivasyon meydana getiremez.

Kredi piyasasındaki aksaklıkların yoksulluğa etkisi, kredi alamayıp işgücü piyasasına sadece emek arz edebilen kesimin kazancı ile kredi kullanıp işini kuran girişimcinin kazancının farkıyla ortaya çıkan gelir dağılımı bozukluğunda yaşanır.

c-) Yüksek doğurganlık

Günümüzde gelişmiş ülkeleri, yüksek doğurganlık, küçük yaşlarda ölümlülük, büyük nüfus artışı oranlarından küçük doğurganlık, daha uzun yaşam ve düşük nüfus artışı oranlarına geçişi sağlayarak istikrarı gerçekleştirmişler ve bu şekilde demografik geçişlerini tamamlamışlardır. Bu durum yoksul ülkelerde tamamlanmamış bir olgudur. Schultz (2006: 128) 'a göre, kadın ve erkek arasında eğitim farkı erkeğin lehine olarak eşitsizliğe, bu eşitsizlik yüksek doğurganlığa neden olmaktadır. Yüksek doğurganlığı kontrol altına alabilmenin en emin yolu kadın eğitiminin sağlanmasıdır. Çünkü kadınların eğitim düzeylerinin artması daha az çocuk yapmaları anlamına gelir (Schultz, 2006: 128).

Yüksek doğurganlığın tek nedeni eğitimsizlik değildir. Doğurganlığın ailenin toplam geliriyle de bir irtibatı vardır. Özellikle belirli bir gelir düzeyinin altında gelire sahip ailelerin gelirlerindeki artışa paralel olarak doğurganlık da artmaktadır. Yüksek doğurganlığın bir başka nedeni de, ebeveynlerin yaşlandıklarında, çocukları tarafından bakılmak istemeleridir.

Bütün bu sebeplerden ortaya çıkan yüksek doğurganlık kalkınmayı yavaşlatarak yoksulluğa neden olur.

2.2.4. Yoksulluğun nedeni olarak yönetim ve yasal kaynaklı sorunlar

Yoksulluğun nedeni olarak, yönetimsel ve yasal nedenleri; sorumluluğun yetersiz ya da başarısız uygulanması, yolsuzluk, hak ve özgürlüklerin sınırlanması ve insan hakları ihlalleri başlıkları altında ele almak mümkündür.

Demokrasi ve kalkınma birbirini tamamlayan iki unsurdur (Bhagwati, 2002: 153). Demokrasi totaliter rejimlerden farklı olarak hem kalkınmayı sağlama gücüne hem de rekabetçi piyasalarla ticaretin serbestleşmesi eşliğinde kalkınmanın hızının artması gücüne sahiptir. Yoksulluğun ana kaynağı savaşlardır. Savaşlar totaliter rejimlerde daha kolay alınan kararlara bağlıdır. Oysa demokraside yönetimler insanları zorla savaşa sürükleyemezler.

Bhagwati (2002: 153) demokrasinin yokluğunu serbest piyasaların bulunmaması sonucunu doğurduğunu bu sonucun da, üretim ve verimlilik için dürtüleri zayıflattığını ve bu nedenle kalkınmanın kalitesinin düştüğünü ve en önemlisi de ekonomik büyümenin sağlanamadığını yazmaktadır. Demokrasi ile yoksulluk ilişkisi bu noktada ortaya çıkmaktadır.

a-) Sorumluluğun yetersiz ya da başarısız uygulanması

Demokratik yönetimlerin toplumda yaşayan bireylerin istek ve ihtiyaçlarına her zaman duyarlı olamaması sorumluluğun eksik olması başka bir deyişle o ülkede demokrasi açığı bulunması anlamına gelir. Bu noktada, o ülkede yolsuzluk artar ve seçkin gruplar kendi çıkarları doğrultusunda o ülkeyi kötü yönetmeye başlar. Bu durum yoksulluk ve eşitsizliğin yoksa başladığı ve varsa da artmaya başladığı durumdur.

Sorumluluğun yetersiz uygulanmasında göze çarpan en önemli husus, yoksul ülkelerin, toplumdaki güçleri ve otoriteyi ve bu güçlerin toplumda nasıl uygulanacağını tanımlayan bir anayasaya sahip olmamaları ve o anayasadaki kanunlara ve güçlerin ayrımına olan bağlılık alışkanlığı olan anayasalcılığı benimseyememiş olmalarıdır. Anayasa ve anayasalcılığın olmaması, kanunların tarafsızlığını bitirir ve keyfi uygulamaların başlamasına yol açar. Sorumluluğun yetersiz ya da başarısız uygulanması; yüksek iç ve dış borçlanma, ekonomik ve siyasi istikrasızlık ve zengin güçlü grupların kendi menfaatlerine göre ülke yönetimi demektir. Bu başladığı anda yoksulluk da başlamış demektir.

b-) Yolsuzluk

Yolsuzluk, sebep olduğu düşük büyüme oranları, zenginlerin lehine çalışan vergi sistemi, düşük sosyal harcamalar, eğitimde yaratılan eşitsizlikler gibi kanallarla gelir dağılımı eşitsizliğinin ve yoksulluğun artmasına neden olan en önemli bir unsurdur. Yolsuzluk; bir yandan ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyerek doğrudan, diğer yandan gelir eşitsizliği vasıtasıyla ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyerek dolaylı olarak yoksulluğa neden olmaktadır.

c-) Hak ve özgürlüklerin sınırlanması ve insan hakları ihlalleri

BM'nin yoksulluk yaklaşımında, yoksulluk, bir sürü boyuttan yoksun olmak olarak tanımlanır. Bu yaklaşım bireylerin uzun ve sağlıklı bir hayat yaşamak, bilgili olmak, iyi bir yaşam standardına sahip olmak, saygın olmak, kendine ve diğerlerine saygı duymak gibi insani kapasitelerinin genişlemesine odaklıdır. Bireyler bu insani kapasitelerin sağlanmasıyla yoksulluktan kurtarılabilir. Yoksulluk ile insan hak ve özgürlüklerinin sınırlanması arasındaki ilişki bu noktada söz konusudur. Çünkü insan kapasitelerinin genişletilmesi ve insan haklarının güvence altına alınması yoksul insanların yoksulluktan kurtulmalarını sağlayan önemli bir olgudur (UNDP, 2000: 73).

Bu noktada en büyük istismar çocuk işgücünde yani çocukların çalıştırılmasında ve cinsiyet eşitsizliği yapılarak kadın haklarının çiğnenmesinde yaşanır. Oysa çocukların çalıştırılması sorunu ile yoksulluk gerçek bir sarmaldır. Çalışan çocuk okula gidemez ve eğitimini alamaz ve bu sayede yoksulluktan kurtulamaz. Yoksulluğu önlemek için bu sarmalın kırılması gerekir. Mutlaka okula devam oranı artırılmalı ve bir sonraki neslin geliri yükseltilmelidir. Çocuk emeğinin en büyük maliyeti, o çocuğun gelecekteki kazancının düşük olması yani yoksullaşmasıdır. Benzer durum cinsiyet ayırımı ve kadın hakları ihlalleri için de geçerlidir. Cinsiyet ayırımı ve kadın hakları ihlalleri kadınları her yönden erkeklere bağımlı kılmaktadır. Bu bağımlılık, erkeklerin kadına şiddet kullanması ve kadınların milli gelir hesaplarında yer almayan işler yapmasıyla sonuçlanır.

2.2.5. Yoksulluğun nedeni olarak küresel ekonomik düzen

Pogge (2006: 4) ' ye göre Dünya nüfusunun % 46'sı olan iki milyar sekiz yüz milyon insan DB'nin belirlediği günlük 2 ABD doları olan yoksulluk sınırının altında bir hayat yaşamaktadır. Kaldı ki bu % 46'nın yarıya yakını

günlük 1 ABD doları olan açlık sınırının altında bir hayat yaşamaktadır. Bu nüfus bir milyar ikiyüz milyonun üzerindedir ve her yıl bu insanların 18 milyonu yok-sulluğa bağlı nedenlerden dolayı erken yaşlarda ölmektedir. Dünya'da her gün 34.000'i beş yaşın altında çocuklar olmak üzere 50.000 insan yoksulluğa bağlı sebeplerden dolayı ölmektedir. BYK hedeflerine ulaşılması durumunda dahi, yapılan tahmin, Dünya'da, 2015 yılında, dört yüz yirmi milyon iyi beslene-meyen insan olacak ve yılda yaklaşık olarak dokuz milyon insan yoksulluğa bağlı sebeplerden öleceği şeklindedir. Edilmektedir (Pogge, 2006: 17).

Bu yapıyı sadece ülkelere has uygulama ve aksaklıklarla açıklamak mümkün değildir. Başlıca hedefi ticaret para kazanmak ve bunun için de tüketim olan küresel ekonomik düzenin daha adil olması gerekmektedir. En başta DTÖ anlaşmaları, yoksul ülkeler için daha az maliyetli olmalı ve bu şekilde yoksulluk azaltılmalıdır. Bu antlaşmalarda temel hesap, "ne pahasına olursa olsun kazanmak" olmamalıdır. Uluslar arası sistem önce yoksul yapıp sonra yoksulluktan kurtarma çalışması yerine önceden yoksulluğu önleyici işlemler gerçekleştirmelidir. Bu hem daha ekonomik hem daha az insan kaybı olan hem de daha adil bir uygulama olacaktır (Pogge, 2006: 25-31).

2.3. Dünya'da Yoksullukla Mücadele; Politika ve Uygulamalar

Dünya'da yoksulluk ve yoksullukla mücadele, uzun zamandan bu yana BM'nin ve DB'nin önemli gündem maddelerinden biri olarak varlığını sürdürmektedir. Konuyla ilgili, BM çalışmaları UNDP vasıtasıyla bütün Dünya üzerinde yürütülmektedir.

BM'nin yoksullukla mücadele anlamında ortaya koyduğu en kapsamlı ve en büyük çaplı organizasyon; "Bin Yıllık Kalkınma YK Hedefleri ve Amaçları" başlığı altında gerçekleşmiştir. Söz konusu organizasyon, özellikle 2015 yılı hedefiyle Dünya'daki yoksulluğu büyük oranda azaltmayı gerçekleştirecek çalışmalar yapmıştır. BYK, yoksulluğun her türlüsüne karşı mücadeleyi içeren ve bütün Dünya çapında ve uluslararası bir çalışmadır. Yukarıdaki bölümlerde yoksulluğun boyutu ele alınırken, BYK'nın hedef ve amaçları ortaya konduğu için bu bölümde BYK dışında yapılması düşünülen uygulamalar ele alınacaktır.

2.3.1. Yoksulluk sarmalından çıkışla ilgili düşünce ve uygulamalar

Yoksulluk sorunundan çıkış ve yoksullukla mücadele tek boyutlu bir çalışma ile mümkün olmamaktadır. Geçmişte bu şekilde yapılan mücadeleler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Hatta ülkeler bazında tek başına yürütülen çalışmalarda da başarı şansı düşüktür.

Yoksulluk sarmalından çıkış; birbirini bütünleyen ve tamamlayan politikalar gerektirmektedir. Bu politikaları; yoksulluğu azaltıcı politikalar ve insani gelişme yaklaşımı başlıkları altında ele almak mümkündür.

a-) Yoksulluğu azaltıcı ekonomik büyüme ve iktisadi politikalar

Ekonomik büyüme, hem yoksulluğu azaltıcı hem de gelir dağılımını düzenleyici özelliklere sahiptir. Pernia (2003: 2) 'e göre ekonomik büyüme, yoksulluğu azaltıcı bir etki gösterirse, o ekonomik büyüme yoksul yanlısı olarak adlandırılır. Bu noktada, ekonomik büyüme ile gelir dağılımı ve yoksulluk arasında birbirini etkileyen bir ilişki vardır. Şöyle ki; gelir dağılımının düzeldiği durumlarda yaşanan ekonomik büyümenin gücü, gelir dağılımının bozulduğu durumlarda yaşanan ekonomik büyümenin gücünden daha fazla yoksulluğu azaltıcı özelliğe sahiptir. Çünkü gelir dağılımının düzeldiği her ekonomik büyüme yoksulluğu azaltır. Ayrıca, herhangi bir ülke ekonomisinde, başlangıçtaki gelir dağılımı eşitsizliği ne kadar az ise, büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisi o oranda büyük olmaktadır. Burada ince nokta, ekonomik büyümenin gelir dağılımı düzenleyici niteliğe sahip olmasında yatmaktadır. Gelir dağılımındaki bozulma yoksul kesimlerin ekonomik büyümeden daha az faydalanmasına yol açar. Bu etki bir başka açıdan da daha sonraki yıllarda yaşanacak ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisini düşürür (Cord, Lopez ve Page, 2004: 19).

Bütün bu sebeplerden dolayı, yoksullukla mücadelede başarılı olunabilmesinin en temel şartı; gelir dağılımın düzenleyici, eşitsizlikleri ortadan kaldırıcı özelliklere sahip ekonomik büyümenin sağlanmasıdır. Bunun için takip edilecek yolun birincisi doğrudan olan yoldur ki bunun için ekonomik büyümenin yoksulların gelirlerinin hemen artmasını sağlayacak nitelikte olması gerekir. İkinci yol ise dolaylı olan yoldur ki bunun için de kamu sektörünün yeniden dağıtım politikaları kullanılarak yoksul kesimin gelirlerinin arttırılmasının sağlanmasıdır. Bunun en kolay yolu da yoksul kesime yapılacak sosyal harcamalar ve güvenlik kurumları vasıtasıyla yapılacak olan transfer ödemele-

ridir. Bu ödemeler bir yandan ekonomik büyümeyi sağlarken diğer yandan yoksul kesimlerin ekonomik büyümeden yararlanmasını sağlar (Klasen, 2004: 96).

Klasen (2004: 97) 'e göre, yoksulluğu azaltacak ekonomik büyümenin, yoksulların bulunduğu sektörlerde gerçekleşmesi ve yoksulların sahip olduğu üretim faktörlerinin kullanılması gereklidir. Bu sektörlerin başında tarım kesimi gelmektedir. Dolayısıyla bu kesimin kullandığı üretim faktörü işgücü ve topraktır. Öyleyse, yoksulluğa karşı yapılacak olan şey, tarım kesiminde verimliliğin ve gelirlerin arttırılmasının sağlanmasıdır. Bunun yanında ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı ya da yok edici etkisini elde etmek için şüphesiz makro-ekonomik istikrar da şarttır.

Tablo 2.21.'de bir bütün halinde yoksulluğu azaltıcı yani yoksul yanlısı ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için uygulanmasında uzlaşma sağlanmış olan politikalar verilmiştir.

Tablo 2. 21. Yoksulluğu azaltıcı ekonomik büyüme için iktisadi politikalar

Uygulanacak Politika Alanı	Araştırma Sonuçları	Uzlaşma Sağlanılan Politika Görüşleri
Makroekonomik İstikrar	Makroekonomik istikrar yoksul yanlısı büyümenin sağlanması için zorunlu koşuldur. Çünkü, yoksul insanlar enflasyondan ve makroekonomik oynaklıktan zarar görürler.	Para ve döviz kuru politikaları düşük enflasyonu ve rekabetçi döviz kurlarını hedeflemelidir. Maliye politikası ise küçük bütçe açıklarını hedeflemelidir.
Para ve döviz kuru politikası	Aşırı değerli döviz kurları ekonomik büyümeyi yavaşlatır ve yoksul insanlara zarar verir.	Rekabetçi ve eksik değerli bir döviz kuru makroekonomik istikrarın sağlanması için gereklidir. Sermaye girişlerini yönetebilmek için devlet müdahalesi gereklidir.
Maliye politikası	Büyük bütçe açıkları büyümeyi aşındırır ve sürdürülemez. Harcamaların kesilmesi eğitim ve sağlık gibi kritik hizmetlerin aksamasına yol açar ve yoksullara zararı olur.	Devlet vergi tabanını genişleterek küçük bütçe açıkları hedeflemelidir. Gerekli olduğunda ise zarar eden devlet kuruluşlarına ve üretken olmayan sektörlere yapılan sübvansiyonlar kesilmelidir.

Uygulanacak Politika Alanı	Araştırma Sonuçları	Uzlaşma Sağlanılan Politika Görüşleri
Özelleştirme	Zarar eden devlet kuruluşları mali istikrarı bozar ve yoksul insanlara zarar verir. Bazı özelleştirmeler yapıldıysa da yoksulların lehine hizmet kalitesinde bir iyileşme olmamıştır.	Zarar eden devlet kurumlarında reform yapılmalıdır. Özelleştirme süreci şeffaf ve rekabetçi olmalıdır.
Finans Sektörü	Finansal baskı tasarrufların azalmasına ve sermayenin yurt dışına kaçmasına yol açar. İyi bir zamanlama ile yapılmayan reformlar üretken olmaz ve istikrarın bozulmasına yol açar.	Sermaye hesabının açılması ve finans sektörü reformu yavaşça yapılmalıdır. Makroekonomik istikrar sağlandığı takdirde uygulanmalıdır. Bu süreç sırasında sıkı bir düzenleme, rekabetçi politikalar ve yoksulların erişebilmesi sağlanmalıdır.
Ticaret Politikası	İhracatın aleyhinde olan bir yaklaşım ve ithalatın serbestleşmesi yoksul insanlara zarar verir. Ürün çeşitlemesine gidilmesi uzun-dönem büyüme için gereklidir.	İhracatın gelişmesinin sağlanması; ihracatın arttırılması için altyapı yatırımlarının yapılması gereklidir.
Tarım	Tarımsal üretimde verimliliğin arttırılması yoksul yanlısı büyüme için gereklidir. Fiyatları bozucu etkilerin kaldırıması gerekir. Kuzey ülkelerinde tarıma yapılan destekleme Güneye zarar vermektedir.	Tarımsal araştırma, kırsal kesimde altyapı, rekabetçi pazarlama önemlidir. OECD piyasalarına ulaşılabilme ve bu ülkelerin sübvansiyonlarının kaldırılması önemlidir.
Sanayi Politikası	Küçük ve orta ölçekli firmalar teşvik edilmelidir	Sanayi sektörü için altyapı ve hizmetler sağlanmalıdır.
Beşeri Sermaye	Yoksul insanların beşeri sermayesi-nin az olması büyümenin yavaşla-masına ve yoksulluğun artmasına yol açar. Eğitim ve sağlık hizmetleri krizlerden etkilenir. Kredi kısıtla-maları ve yüksek sağlık maliyetleri yoksul insanlara zarar verir.	Eğitime ve sağlığa yapılan yatı-rımlar arttırılmalıdır. Özellikle, te-mel sağlık ve eğitim alanlarında yatırım yapılmalıdır. Kalite çok önemlidir. Yoksul insanların lehi-ne kamu harcamaları yeniden da-ğıtılmalıdır.

Uygulanacak Politika Alanı	Araştırma Sonuçları	Uzlaşma Sağlanılan Politika Görüşleri
Varlıkların Eşitsiz Dağılması	Varlıkların özellikle toprağın eşitsiz dağılması ekonomik büyümeyi ve yoksulluğu azaltıcı etkisini yavaşlatır.	Büyük toprak sahiplerine sübvansiyonların kaldırılması ve toprakların yeniden paylaşımı gerekir. Yoksul insanlara mikrokredi ve sübvansiyon imkanlarının arttırılması önemlidir.
Gelir Dağılımı Eşitsizliği	Yüksek gelir dağılımı eşitsizliği yoksulluğun artmasına ve büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisinin azalmasına yol açar.	Sosyal güvenlik ağları ve sosyal fonlar ile yoksullara transfer ödemeleri yapılmalıdır.
Cinsiyet Ayrımı	Cinsiyet ayrımı büyümeyi yavaşlatır ve yoksulluğu arttırır.	Kızların okula gönderilmesi için teşvikler sağlanmalıdır. Kadınların siyaset ortamında daha fazla yer almaları sağlanmalıdır.
Bölgesel Eşitsizlik	Bölgeler arasında olan uçurumlar büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisini yavaşlatır.	Yoksulluk oranları yüksek olan bölgelere devletin transfer programları ve sosyal güvenlik ağları temin etmeleri gerekir. Bu bölge-lerde altyapının yapılması gerekir.

Kaynak: (Klasen, 2004: 104-106)

Tablo 2.21.'de yer alan döviz kuru politikalarının, ihracat için yapılan çalışmaların boşa gitmemesi ve olumlu neticeler alınabilmesi için aşırı değerli döviz kurundan kaçınılarak uygulanması gereklidir.

Yine Tablo 2.21.'de yer alan maliye politikalarının uygulanmasında, büyük bütçe açıklarının olmaması şarttır. Küçük bütçe açıkları sağlanabildiği ölçüde makro-ekonomik istikrar da sağlanacaktır.

b-) Yoksulluğu azaltan bir faktör olarak insani gelişme

Çok kısa olarak insani gelişmeyi, insanların seçimlerinin artmasıyla daha uzun, sağlıklı ve mutlu bir hayata ulaşmaları olarak tanımlamak mümkündür.

Ranis, Stewart ve Ramirez (2005: 61) 'e göre, insani gelişme, ülkelerin eğitim ve sağlık seviyelerinin ölçüsü olduğundan dolayı ekonomik büyüme arasında yakın bir ilişki vardır. Bu ilişkinin bir yanında ekonomik büyümenin insani gelişme için gerekli kaynakları sağlaması diğer yanında da işgücü kalitesindeki artışların ekonomik büyümeye katkısı söz konusudur. Bu nedenle

insani gelişme kalkınmanın asıl amacını oluştururken insani gelişmede yaşanan ilerlemeler de ekonomik büyümeyi sağlar. Bu noktada iki farklı ama bütünsel etkiden söz edilebilir. Bu etkinin birincisi, ekonomik büyümenin insani gelişmeye yol açtığı etki, ikincisi de insani gelişmenin ekonomik büyümeye yol açtığı etkidir.

1-) Ekonomik büyümenin insani gelişmeye etkisi: Çok genel bir ifade ile söylemek gerekirse, bir ülkede yoksulluğun anlamı, o ülkede kişi başına düşen gelirin düşüklüğü ya da gelir dağılımının bozukluğudur. Bu durumda yoksulluğa karşı verilecek mücadelenin özünde, ekonomik büyümenin, istihdamı büyütecek ve kırsal kesimin gelirlerinin artmasını sağlayacak bir şekilde olmasıdır. Bunun için de ekonomik büyüme sadece kentsel bölgelerde ve sermaye yoğun sektörlerde gerçekleşmemesi gerekir (Ranis vd., 20005: 62).

Ekonomik büyümenin insani gelişmeye etkisi olumlu ise, yoksulluk sınırının altındaki insanların oranı azalacak ve gelir dağılımı düzelecektir. Aynı şekilde ailelerin insani gelişmeye ayırdıkları gelir artıp, kadınların eğitim seviyesi yükseldiğinde, aile içindeki harcamaları kadınlar yönlendirecek bu durum da yoksulluğun bitmesiyle başlayan bir süreçle sonlanacaktır. Şüphesiz, sosyal sermayenin, çeşitli organizasyonların ve sivil toplum örgütlerinin ekonomik gelişme adına yaptıkları katkılar, ekonomik büyümenin insani gelişmeye etkisini de arttıracaktır.

2-) İnsani gelişmenin ekonomik büyümeye etkisi: İnsani gelişme, çok kısa olarak insanların sağlıklı olması, sağlıklı beslenmesi ve iyi eğitim alması olarak kabul edilirse, bu durumun ekonomik büyümeye olumlu katkısı da kaçınılmaz olacaktır. Çünkü insani gelişme ile, insanlar, yaratıcılıklarını ve üretkenliklerini arttırarak ekonomik büyümeyi etkileyeceklerdir. Ranis vd. (2005: 65) 'e göre insani gelişme, bir bütün olarak, üretimin çeşitliliğini, büyüme oranını, ihracat artış oranını etkileyecek ve yabancı teknolojinin etkin kullanımını sağlayan bir unsurdur. Kaldı ki eğitim düzeyi artan insanların hem kendi üretkenliklerini hem de ilişki içerisinde oldukları insanların üretkenliklerini arttırma gücüne sahip oldukları da ayrı bir gerçektir (Ranis vd., 2005: 66).

Ayrıca insani gelişmenin ekonomik büyümeye etkisinin oranı, gelir dağılımının düzenli olup olmamasıyla da irtibatlıdır. Gelir dağılımı düzenli oldukça bu etki büyük olacaktır.

İnsani gelişme ve ekonomik büyüme dolayısıyla yoksulluğun azaltılması çalışmasında, insani gelişmenin finansmanı da ayrı bir önem arz eder. Bu noktada, insani gelişme için yapılacak kamu harcamalarının doğru, zamanında ve yerinde kullanılması şarttır. UNDP (1991: 259) 'a göre insani gelişme için yapılacak kamu harcamalarının nasıl yapılması gerektiği hesabında dört oran hesaplanır. Bu hesaplar sonucunda insani harcama oranı ilk üç oranın çarpımı sonucunda bulunmaktadır. Bu oranlar:

- GSYİH'nin ne kadarının devletin farklı bölümlerince harcandığını ifade eden kamu harcama oranı (public expenditure ratio),
- Devletin yaptığı harcamaların ne kadarının sosyal hizmetler için harcandığını ifade eden sosyal paylaşım oranı (social allocation ratio),
- Sosyal harcamaların ne kadarının insani gelişmede öncelikli sektörlere yapıldığını gösteren sosyal öncelik oranı (social priority ratio),
- Milli gelirin ne kadarının insani gelişme için harcandığını gösteren insani harcama oranı (human expenditure ratio) 'dır.

c-) Yoksullukla mücadelede serbestleşme

Rodrik (2000: 13) 'e göre serbestleşme, fikir ve teknoloji transferi, yabancı tasarruflara ulaşabilme ve yoksul ülkelere hızlı büyüme imkânı sağlar. Ekonomik anlamda dışa açılım olan serbestleşmenin, yoksulluğu azaltıcı etkiyi sağlayabilmesi için; yatırım, makro-ekonomik istikrar, beşeri sermaye ve iyi yönetişim ile birlikte uygulanması gerekir.

Serbestleşmenin yani uluslararası ticarette serbestleşmenin yoksulluğu azaltıcı etkisini sağlayan temel faktör gümrük tarifeleridir. Gelişmiş ülkeler başta tekstil ve tarımsal mallar olmak üzere birçok malda yüksek tarifeler uygularken, yoksul ülkeler benzeri ürünlerde gümrük tarifelerini indirmişlerdir. Serbestleşmenin bu uygulaması yoksulluğu azaltmamakta tersine çoğaltmaktadır. Tekstil, giyim ve tarım sektörlerinin yoksullukla mücadelede ayrı bir yeri olduğu da başka bir gerçektir.

Serbestleşmeyle yoksulluğun azaltılmasını sağlamak için, serbestleşmenin, sadece uluslar arası ticarette değil aynı zamanda finansal anlamda da gerçekleşmesi gereklidir. Bunun yanında, finansal serbestleşmenin maliyetleri

de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu maliyetlerin en büyüğü ve en yıkıcı olanı finansal krizlerdir.

d-) Yoksullukla mücadelede yoksulların finans piyasalarına erişiminin kolaylaşması

WB (2000: 74) 'e göre, kredi imkânlarına erişimin sağlanması hem büyük yatırımların gerçekleşmesini hem de bireylerin gelir kazanma kapasitelerinin artmasını sağlar. Özellikle yoksul tarım kesimin kredi ve sigorta hizmetlerinden yararlandırılması, tarımsal ürünlerin fiyatlarında ve verimlerinde yaşanacak dalgalanmaların, ekonomiyi vuran dış şokların ve doğal afetlerin bu kesim üzerinde meydana getireceği yıkıcı zararları ortadan kaldırır. Bunun yanında yoksul ülkelerde yoksul tarım kesimin finans piyasalarına erişimi çok da kolay olmaz. Çünkü bir yandan o ülkelerde, finans piyasalarında, kredi talep edenle veren arasında asimetrik bilgi alışverişi olması diğer yandan da bankaların teminat talepleri büyük bir engel teşkil eder. Bir başka büyük engel de yoksul ülkelerde, genellikle, halkın sahip olduğu servetin bankacılık sisteminin dışında yer almasıdır. Bazen de bankalar yoksul kesimin kredi taleplerini ulaşılmaz kılar. Oysa yoksullaşmanın azaltılabilmesi için bankaların finans hizmetlerine yoksul insanlar için daha kolay ulaşılması gerekir (Freedman ve Click, 2006: 279-282).

e-) Kamu harcamalarının yoksul yanlısı politikalarla yapılması ve devlet ile özel sektör işbirliğinin sağlanması

Kamu harcamalarında yoksullukla ilişkili olan harcama kalemi eğitim ve sağlık alanındadır. Çünkü eğitime ve sağlığa yapılan harcama, insani gelişmenin boyutunu belirler. Genel olarak yoksul ülkelerde eğitime yapılan kamu harcaması milli gelirin en fazla % 2-3'ü oranında olurken, gelişmiş ülkeler bu oranın milli gelirin % 4'ünün altına inmesine müsaade etmezler (UNDP, 2003: 93). Oysa eğitim, sağlık ve altyapı hizmetleri, yoksul insanların varlıklarının artmasının temel nedenidir. Yoksullukla mücadelede, kamu kesiminin sosyal harcamalarının yoksul yanlısı yapılması esastır.

Kamu harcamalarında yoksulluğu azaltıcı bir başka alan da altyapıdır. Altyapının da yoksullukla mücadelede önemli unsurlarından biri olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Altyapı sosyal yapıyı, sosyal yapı sosyal sermayeyi olumlu yönde etkiler, sosyal sermaye de yoksulluğu azaltıcı etkisiyle yoksulluğu olumlu yönde etkiler. Altyapı yatırımlarının kalkınmayı

hızlandırdığı ve ekonomik büyümeye neden olduğu bilinmektedir. Altyapı yatırımları ekonomik ve sosyal sektörler için de vazgeçilmezdir.

Bütün bu hizmet ve politikaların tamamlayıcısı konumunda olan bir başka nokta, devlet ve özel sektörün birlikte ve uyum içinde davranması ve işbirliğinin sağlanmasıdır. Bu hususta belirleyici olan devlet müdahalesidir. Devletin, özellikle 1950-1970'lerde geçerli olan yapısalcı kalkınma teorisine göre, geri kalmış ekonomide piyasa başarısızlığı yaygındır ve devletin bu başarısızlığı düzeltmesi gerekir. Bu yaklaşım içinde yapılan devlet müdahaleleri; ithal ikameci sanayileşmeyi teşvik etmiş bu da verimsiz, rekabetçi olmayan ve yaşamak için devamlı desteğe ihtiyacı olan bir sanayinin çıkmasına ve ranta yol açmış ve aynı zamanda ekonominin dışa dönük piyasa odaklı, dışa dönük bir sanayileşme modeli olmasını engellemiştir. Oysa yoksulluğu azaltıcı devlet müdahalesi, ekonominin dışa dönük odaklı olmasını ve dışa dönük sanayileşmeyi sağlayıcı özellikte olmalıdır.

2.3.2. Yoksulluğu azaltıcı ve/veya kaldırıcı politikalar

Bu politikalar, bir boyutuyla yoksulluğu azaltma ve hatta yok etme özelliğine sahipken diğer boyutlarıyla da temel insan hak ve özgürlüklerini de sağlama özeliğine sahip politikalardır. Bunları, yoksulluğa karşı yerelleşme, yoksulluğa karşı kamu sektörü reformu ve adil yargı sistemi oluşturulması, yoksulluğa karşı ve yoksullar lehine zenginlerle birliktelikler oluşturmak, demokrasi, hak ve özgürlüklerin gelişmesini sağlamak ve yoksulluğa karşı çocuk işgücü ile cinsiyet ayrımına son verilmesi başlıkları altında ele almak mümkündür.

a-) Yoksulluğa karşı yerelleşme

Yerelleşmeyi kamu sektörü etkinliğinin arttırılması için uygulanan bir yol olarak görmek mümkündür (WB, 2000: 106). Yerelleşme ile devletin merkezde kullandığı yetkileri yerel yöneticilere devredilir ve bu şekilde merkezi yönetimin hantallaşmasının önüne geçilerek hizmet ve yatırımların daha doğru yerlere yapılması sağlanmış olur.

Yerelleşmenin yoksulluğa karşı mücadelede etkin olmasını sağlayan yanı, bu sayede kamu çalışanlarının daha sorumluluk sahibi olarak kalkınma sürecine katılımlarının sağlanmasındandır. Çünkü ancak yerelleşme sayesinde, alt-yapı yatırımları, kamu hizmetlerinin doğru ve yerinde sağlanması gerçekleştirilir. Bunun sağlanmış olması da yoksulluğun azalmasına neden olur.

Yerelleşme sayesinde ekonomik büyüme hızlanır ve devletin yoksullukla mücadele etme kapasitesi de yükselir. Yerelleşmenin sihri, yerel yönetim kapasitesinin meydana getirilmesinde ve yerel yönetimlerin insanlarla bütünleşmesindedir. Bu sayede, yolsuzluklar önlenmiş olur.

b-) Yoksulluğa karşı kamu sektörü reformu ve adil yargı sistemi oluşturulması

Yoksulluğu sadece ekonomik bir süreç olarak değerlendirmek doğru değildir. Yoksulluk, ekonomik, sosyal ve siyasi etkilerin karşılıklı etkileşiminin doğurduğu bir durumdur. Ekonomik, sosyal ve siyasi etkiler, kamu yönetiminin fonksiyonel ve organizasyonel olmasıyla ortaya çıkar. Bunun için de kamu yönetiminin iyileştirilmesi, kamu programlarının daha etkin ve sorumlu olması sivil toplumun kamu programlarının plânlamasında, gözetiminde ve değerlendirmesinde yer alması gerekir. Aynı durum adil bir yargı sistemi için de geçerlidir. Özellikle adil yargı sistemi, hukukun üstünlüğünün, insan haklarının çiğnenmemesinin ana gereksinimidir. İşte yoksulluğu doğuran ve bir sarmala dönüştüren yolsuzluk, sağlıklı kamu yönetimi ve adil yargı sitemi ile ortadan kaldırılır. Yolsuzluğun kalkması yoksulluğun kalkmasıdır.

c-) Yoksulluğa karşı yoksullar lehine zenginlerle birliktelikler oluşturmak, demokrasi, hak ve özgürlüklerin gelişmesini sağlamak

Yoksullar lehine koalisyon kurmak demek; yoksul insanlarla yoksul olmayanların çıkarlarını birbirine bağlayarak birliktelikler oluşturmak demektir. Bu birliktelik yoksullukla mücadelede çok önemli bir noktadır. Bu şekilde yoksul insanların üretim kapasiteleri artacak ve bu durum ekonomik büyümeye neden olacaktır. Bu birliktelikler en kolay ve en güzel devlet eliyle oluşur.

Yoksullukla mücadelede bir başka nokta da demokrasi hak ve özgürlüklerin gelişmesini sağlamaktır. Bu sayede yoksul insanların hayatlarındaki yasal, siyasi, yönetimsel ve sosyal engeller kaldırılacak ve piyasa mekanizmalarından dışlanmamaları sağlanacaktır. Bu katılım yoksullukla mücadelede gereklidir. Çünkü demokratik yönetimlerde bulunan katılımcı siyasi süreçler toplumdaki çatışmaların güç kullanılmadan çözülmesini sağladığı gibi bu çatışmaların neden olduğu ekonomik, sosyal ve beşeri kayıpları da önler.

d-) Yoksulluğa karşı çocuk işgücü ile cinsiyet ayrımına son verilmesi

Bir toplumda çocukların çalıştırılmasının asıl maliyeti uzun dönemde ortaya çıkar ve bu maliyet ne yazık ki o çocuklar tarafından ödenir. Çocukların çalıştırılmasının ana sebebi ebeveynlerinin gelir talebidir. Ancak bu talep yerine getirilirken çocuklar eğitimden ve sağlıktan mahrum edilir. Bu da gelecekteki yoksulluğun hazırlanmasından başka bir şey değildir. Çocuk işgücünün önlenmesi yoksulluğa karşı en soylu hareketlerden biridir. Bunun sağlanması için çocukların mutlaka okula gönderilerek eğitim almaları sağlanmalıdır.

Yoksulluğa davetiye çıkaran bir başka husus da yoksul insanlar arasında yapılan cinsiyet ayrımı ve bundan dolayı kadınların eğitim ve sağlık hizmetlerinden erkeklere göre daha az yararlanabilmesidir. Bunun benzeri iş dünyasında ve kredi konusunda da yaşanmaktadır. Yoksulluğa karşı mücadelede başarılı olmak için cinsiyet ayırımının sona erdirilmesi gereklidir. Çünkü toplumda kadınlarla erkekler arasında fırsatların ve kaynakların daha adil bir biçimde dağıtılması daha yüksek büyüme oranlarına ve verimliliğe neden olur.

2.3.3. Yoksulluk ve küreselliğe karşı duracak demokratik, sistematik ve kurumsal yapının oluşturulması

Yoksulluğa karşı mücadele, ekonomik, sosyal ve kurumsal mücadele alanlarında başarılı olmayı gerektirmektedir. Konuyu yoksulluğa karşı sorumluluğu sağlayan ulusal kurum ve mekanizmaların geliştirilmesi, yoksulluğa karşı mücadelede küreselleşme ve yoksulluğa karşı mücadele için zengin ülkelerin bağış ve yardımlarının sağlanması başlıkları altında ele almak mümkündür.

a-) Yoksulluğa karşı sorumluluğu sağlayan ulusal kurum ve mekanizmaların geliştirilmesi

Yoksulluğun azaltılmasında sorumluluğu sağlayan kurumlar ve mekanizmaların geliştirilmesi önemli adımlardan biridir. Bu sayede yoksul insanların isteklerinin kamuoyunda daha çok işitilmesi sağlanarak yoksulluk azaltılır. Bu yapı için parlamento, seçimler, basın, yönetim kapasitesi, yargı sistemi, siyasi partiler yer alır. Bu yapıyla demokrasi açığı kapatılmalı ve geniş katılımlara ekonomik büyüme sağlanmalıdır.

b-) Yoksulluğa karşı mücadelede küreselleşme

Küreselleşme aslında, uluslararası kurumlar olan IMF, DB ve DTÖ'nün küresel ekonomiyi belirledikleri kurallar doğrultusunda yönetmeleri ve bu şekilde gelişmiş ülkelerin çıkarlarını korumalarıdır. Küreselleşmenin yoksulluğu doğurduğu nokta bu çarpık yapılaşmadadır.

Küreselleşmenin yoksulluğu doğurmaması için:

- IMF ve DB'deki oylama yapısının daha adil olması (Stiglitz, 2006: 281-282),
- Uluslararası kurumların daha şeffaf ve sorumlu olması,
- Uluslararası kurumların çok uluslu şirketlerin dışında diğer tüm kurumların ve insanların isteklerinin duyulmasını sağlaması,
- Yoksul ülkelerin bu uluslararası kurumlarda karar alma süreçlerinde yer alabilmelerinin sağlanması, gerekmektedir.

c-) Yoksulluğa karşı mücadele için zengin ülkelerin bağış ve yardımlarının sağlanması

Bugün Dünya üzerindeki aşırı yoksulluğun bitmesi için, yardım etmeye gönüllü zengin ülkelerin GSYİH'larının sadece % 0,7'si kadar bağış yapmaları yeterlidir (Sachs, 2005: 288). Elbette bu bağış aşırı yoksulluğu geçici olarak kaldırırken yoksulluğu kalıcı olarak kaldırmaz. Yoksulluğu kalıcı olarak ortadan kaldırabilmek, bu ülkelerde altyapı ve beşeri sermaye yatırımlarının da gerçekleştirilmesiyle olur. Yine de bu bağış ve yardımların gerçekleşmesini sağlamak yoksulluğun kalıcı olarak ortadan kaldırılmasının ilk adımı olarak son derece önemlidir.

2.4. Dünya'da Yoksulluğun Son Durumu

Yoksullukla mücadele, uluslararası düzeyde, BM, DB ve IMF tarafından yürütülmektedir. DB ve IMF aynı zamanda, ekonomik kriz ve sorunlarda ülkelere yardımcı olmak gibi bir görev de sürdürmektedir. Bu görev DB girişinde: "Hayalimiz, yoksulluğun olmadığı bir Dünya'dır" şeklindeki bir yazı ile de ortaya konmuş bulunmaktadır. Bu görev çizgisi içinde, başta az gelişmiş ülkeler olmak üzere birçok ülke, zaman zaman, ekonomik sorunlarından çıkış

ve uluslararası ekonomik kurumlardan destek almak düşüncesi ile DB ve IMF'ye müracaat etmekte ve bunun sonucunda DB ve IMF'nin önerdiği reçeteleri uygulamaktadırlar. Acı olan durum, yoksullukla en büyük mücadeleyi yapan bu iki kurumun önerdiği reçete ve uygulamaların başta yardım talep eden ülkeler olmak üzere Dünya çapında yeni yoksullukları ortaya çıkarıyor olmasıdır.

Bugün Dünya çapında ortaya çıkan sonuç şudur: Yoksulluk Dünya'nın farklı ülkelerinde farklılık göstererek varlığını sürdürmektedir. Yoksulluğun en kolay göstergesi yıllara ve bölgelere göre toplam nüfus içindeki oranına ilişkin verilerde ortaya çıkmaktadır. Nitekim Tablo 2.22'de yer alan bilgilere bakıldığında da görüleceği gibi, 2005 yılı itibariyle, günlük geliri 1,25 ABD doların altında yasayan insanlar, Sahra-altı Afrika'da % 50,9 oranında, Hindistan'da % 41,6 oranında ve Güney Asya'da % 40,3 oranında bir yoğunluğa sahiptir. Bu yoğunluğun anlamı, bu bölgelerin Dünya'nın en yoksul insanlarının yaşadığı bölgeler olduğudur. Dünya çapında yoksulluğun en az olduğu bölgeler ise 1981 yılından bu yana yoksulluk oranlarında önemli azalmalar gerçekleştirmiş olan bölgelerdir. Bunlar % 3,6 oranıyla Ortadoğu ve Kuzey Afrika % 3,7 oranıyla Avrupa ve Merkez Asya % 8,2 oranıyla Latin Amerika ve Karayip ülkeleridir.

Tablo 2.22'de mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi basına günlük 1 dolar, Türkiye'nin de dahil olduğu Doğu Avrupa ülkeleri ve Latin Amerika ülkeleri için 4 dolar, gelişmiş ülkeler için ise 14,40 dolar olarak belirlenmiştir (Demiral, Evin ve Demiral, 2007: 4). Mutlak yoksulluk sınırı kişi başına günlük 2 dolar olarak kabul edildiğinde kaçınılmaz olarak yoksulluk çok daha yüksek oranlara sıçramakta ve Dünya nüfusunun yarıya yakını yoksulluk sınırı içinde kalmaktadır. Buna göre; Dünya'nın en yoksul ülkeleri % 75,6 ile Hindistan, % 73,9 ile Güney Asya ve % 72,9 oranıyla Sahra-altı Afrika ülkeleridir. Mutlak yoksulluk sınırı kişi başına günlük 2 dolar olarak kabul edildiğinde, yoksulluğun en düşük olduğu bölgeler % 8,9 oranıyla Avrupa ve Merkez Asya, % 16,9 oranıyla Ortadoğu ve Kuzey Afrika ve % 17, 1 oranıyla Latin Amerika ve Karayip ülkeleridir.

Tablo 2.22. Dünya'da 2005 yılı satın alma gücü paritesine göre yoksulluk oranları

Bölge	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005
Günlük Geliri 1.25 ABD Doların Altında Olanların Nüfusa Oranı (%)									
Doğu Asya ve Pasifik	77.7	65.5	54.2	54.7	50.6	36.0	35.5	27.6	16.8
Çin	84.0	69.4	54.0	60.2	53.7	36.4	35.6	28.4	15.9
Avrupa ve Merkez Asya	1.7	1.3	1.1	2.0	4.3	4.6	5.1	4.6	3.7
Latin Amerika ve Karayipler	12.9	15.3	13.7	11.3	10.1	10.9	10.9	10.7	8.2
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	7.9	6.1	5.7	4.3	4.1	4.1	4.2	3.6	3.6
Güney Asya	59.4	55.6	54.2	51.7	46.9	47.1	44.1	43.8	40.3
Hindistan	59.8	55.5	53.6	51.3	49.4	46.6	44.8	43.9	41.6
Sahra Altı Afrika	53.4	55.8	54.5	57.6	56.9	58.8	58.4	55.0	50.9
Toplam	51.9	46.7	41.9	41.7	39.2	34.5	33.7	30.5	25.2
Günlük Geliri 2 ABD Doların Altında Olanların Nüfusa Oranı (%)									
Doğu Asya ve Pasifik	92.6	88.5	81.6	79.8	75.8	64.1	61.8	51.9	38.7
Çin	97.8	92.9	83.7	84.6	78.6	65.1	61.4	51.2	36.3
Avrupa ve Merkez Asya	8.3	6.5	5.6	6.9	10.3	11.9	14.3	12.0	8.9
Latin Amerika ve Karayipler	24.6	28.1	24.9	21.9	20.7	22.0	21.8	21.6	17.1
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	26.7	23.1	22.7	19.7	19.8	20.2	19.0	17.6	16.9
Güney Asya	86.5	84.8	83.9	82.7	79.7	79.9	77.2	77.1	73.9
Hindistan	86.6	84.8	83.8	82.6	81.7	79.8	78.4	77.5	75.6
Sahra Altı Afrika	73.8	75.5	74.0	76.1	75.9	77.9	77.6	75.6	72.9
Toplam	69.4	67.7	64.3	63.4	61.6	58.3	57.1	53.3	47.0

Kaynak: The World Bank, 2008: 11.

Tablo 2.22'de ortaya konan Dünya çapında yoksulluğun yoğun olduğu yer, Sahra-altı Afrika ülkeleri gerçeğinde calib-i dikkat olan husus, söz konusu bölge ülkelerinin çoğunda, uzun yıllardan beri, DB ve IMF tarafından önerilen ekonomik reçetelerin yapısal uyum programları adı altında uygulanıyor olmasıdır. Sahra-altı Afrika'da 48 ülke vardır ve bu ülkeler Dünya nüfusunun %10'nunu barındırırken, Dünya gelirinin %1'inin altında gelir elde etmektedir. Bu çarpıcı gerçek detaylı olarak Tablo 2.23.de de ortaya konmuştur. Tablo 2.23'de, DB ve IMF'nin yapısal uyum programlarını uygulayan bazı Sahra-altı Afrika ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH ve açlık sınırının altında olan yaşayan insanların toplam nüfusa oranı verilmiştir.

Tablo 2.23 incelendiğinde, yıllar itibarıyla kişi basına düşen GSYİH'daki büyüme oranlarının ortalama yıllık büyüme sadece % 3, 1 olduğu ve bunun son derce düşük bir rakam olduğu görülecektir.

Tablo 2.23. Seçilmiş Sahra-altı Afrika ülkelerinde GSYİH büyüme oranları

Ülkeler	Yıllar							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2010*
Benin	2,0	0,1	0,0	0,8	1,4	1,7	0,6	-0,2
Liberya	-32,2	0,8	2,4	3,7	4,4	1,9	0,0	1,9
Malawi	3,4	3,2	1,2	4,6	6,5	7,5	3,8	2,5
Tanzanya	4,8	5,5	5,1	4,8	5,0	5,3	2,9	3,6
Uganda	2,9	3,2	2,7	6,9	4,6	5,3	3,3	2,3
Zambia	2,7	2,9	2,8	3,8	9,5	3,8	2,6	3,1
Zimbabwe	-11,3	-3,4	-4	-6,3	-6,9	-14,1	3,7	6,0
Sahra Altı Afrika	2,9	5,0	4,1	4,2	4,8	3,1	-0,9	1,9

* Tahmin edilen değerler.

Kaynak: IMF, 2009: 64.

Tablo 2.24'e göre 2003-2005 dönemi itibarıyla açlık sınırının altında yasayan insanların toplam nüfusa oranı Sahra-altı Afrika ülkelerinden Benin'de % 19, Liberya'da % 40, Malavi'de % 29, Raunda'da % 40, Sudan'da % 21, Tanzanya'da % 35, Uganda'da %15, Zambia'da % 45, Zimbabve'de % 40'dır. Bu oranın, Fao (Food and Agriculture Organization, Türkçesi Gıda ve Tarım Örgütü), 2009 verilerine göre, ABD, Almanya, Japonya, Fransa, İtalya, Hollanda, Arjantin, Arnavutluk, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Libya, Meksika, Türkiye, Kuveyt vb. gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde % 5'in altında olduğu ve Dünya ortalamasının % 13 olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda Sahra-altı Afrika ülkelerinde yaşanan yoksulluğun boyutu daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo 2.24 Seçilmiş Sahra-altı Afrika ülkelerinde yetersiz beslenenlerin toplam nüfusa oranı (%)

Ülkeler	2003-2005
Benin	19
Liberya	40
Malawi	29
Raunda	40
Sudan	21
Tanzanya	35
Uganda	15
Zambia	45
Zimbabwe	40

Kaynak: FAO, 2009.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN NEDENLERİ ve YOKSULLUKLA MÜCADELE

Abdala kar yağıyor demişler, titremeye durmuşum demiş.

Türk Atasözü

3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN NEDENLERİ ve YOKSULLUKLA MÜCADELE

Türkiye'de de yoksulluk sorunu fakir-fukaralık, garip-gurabalık ve en nihayet yoksulluk adı altında Cumhuriyet öncesi dönemden günümüze kadar devam eden önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Yeni kurulan bir Cumhuriyet olmasının yanında, yaşamına Osmanlı Devleti'nin borçlarının ödenmesi gibi büyük ve ağır bir yükle başlamış olmasının yoksulluk sorununun başarısızlığındaki payı büyüktür.

Türkiye uzun yıllar yoksulluğa karşı kurumsal bir yapı oluşturamamıştır. Bu yoksulluğun bir sorun olarak kabul edilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Nihayet 1986 yılında, ilk defa bir fon oluşturulmuş ve yoksullukla kurumsal mücadeleye başlanmıştır. Kurumsal yapının mesafe almasına 1991 ve 1994 yılında yaşanan krizler engel olmuştur.

Türkiye, BM'nin BYK amaç ve hedefleri doğrultusunda, yoksullukla mücadelede çalışmalar yapmaktadır. BYK'nın bazı amaçlarında oldukça başarılı olmasına karşın bazı amaçların 2015 yılına kadar tamamlanması zor gözükmektedir. Kurumsal yapı ve yoksullukla mücadele, sosyal harcamalarda daha büyük paylarla desteklenerek yoluna devam etmektedir.

3.1. Türkiye'de yoksulluk, gelir dağılımı ve demografik yapı

Türkiye'de yoksulluğun en belirgin vasfı; düşük ekonomik büyüme oranı ve gelir dağılımı bozukluğudur. Türkiye'de yoksulluğu anlayabilmek için bu iki durumu besleyen makro-ekonomik nedenleri de göz önünde bulundurmak gerekir.

3.1.1. Türkiye'nin gelir dağılımı ve refah göstergeleri

Türkiye'de gelir dağılımı düzenli değildir. En alt düzeyde olanlarla en üst düzeyde olanlar arasında gerçek bir uçurum vardır. Yoksulluğun önce habercisi daha sonra da besleyicisi bu gelir dağılımı bozukluğudur.

a-) Türkiye'nin 1994 ve 2004 yılları % 10'luk gelir dağılımı

Tablo3.1.'de de görüleceği gibi, Türkiye'nin gelir dağılımına bakıldığında, 1994 yılı itibarıyla en üstteki % 10'luk grup ile en alttaki %

10'luk grup arasında tam 22,5 kat fark vardır. Bu fark olumlu yönde gelişen ekonomik nedenlerle 2004 yılı itibariyle 13,4 kata düşmüştür.

Yine Tablo 3.1'ye göre, 2004 yılında en alt % 10'luk grupta bulunan ailelerin ortalama gelirleri 240 milyon TL, ikinci en yoksul % 10'luk grupta bulunan ailelerin ortalama gelirleri 404 milyon TL'dir. Bu iki grup arasındaki fark nerdeyse bir kata yakındır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 'nun 2005 yılı yoksulluk çalışması sonuçlarına göre 4 kişilik bir ailenin 2004 yılına ait aylık yoksulluk sınırı 429 milyon TL, 5 kişilik bir ailenin aylık yoksulluk sınırı ise 488 milyon TL'dir (TÜİK, 2005). Bunun anlamı Türkiye'nin gelir dağılımının en altında yer alan % 20'lik grubun aylık ortalama gelirleri yoksulluk sınırının altında olduğudur. Üçüncü % 10'luk grubun ortalama gelirleri ise 518 milyon TL'dir. Bu grup da aslında yoksulluk sınırının çok az üzerindedir ve her an yoksulluğa düşme riski taşımaktadır. Üçüncü % 10'luk grup kırılgandır ve en küçük ekonomik sıkıntı ve sorunda yoksulluk sınırının altına düşme tehlikesi yaşamaktadır.

Tablo. 3.1. Türkiye'nin 1994 ve 2004 yılları (gelire göre sıralı) % 10'luk gelir dağılımı

	1994			2004		
Hane Sırası[b]	% 10'un Gelir Payı	Aile Başına Düşen Ortalama Aylık Gelir (000 TL)	Aile Başına Düşen Ortalama Aylık Gelir[a] (ABD $)	% 10'un Gelir Payı	Aile Başına Düşen Ortalama Aylık Gelir (000 TL)	Aile Başına Düşen Ortalama Aylık Gelir[a] (ABD $)
En Yoksul % 10	1,8	2.521	66	2,3	240.237	169
2. % 10	3,0	4.162	108	3,8	403.575	284
3. % 10	3,9	5.328	139	4,9	517.750	364
4. % 10	4,8	6.542	170	5,8	622.187	438
5. % 10	5,7	7.888	205	7,0	741.185	521
6. % 10	6,9	9.460	246	8,3	881.377	620
7. % 10	8,4	11.562	301	9,9	1.056.077	743
8. % 10	10,6	14.614	380	12,0	1.277.115	898
9. % 10	14,4	19.765	514	15,3	1.629.551	1.146
10. % 10	40,5	55.732	1.451	30,9	3.293.547	2.316

a1994 ve 2004 yılları için kullanılan ortalama döviz kurları 38.418 TL ve 1.422.000 TL. 'dir.
b1994 ve 2004 yıllarında her % 10'luk grup 1.338.284 ve 1.709.654 aileden oluşmaktadır.
Kaynak: TÜİK, 2007;TÜİK, 2006a

b-) Türkiye'nin 2002 ve 2005 yılları % 20'luk hanehalkı tüketim harcaması dağılımı

Türkiye'de tüketim harcamaları dağılımı, gelir dağılımından daha adildir. Tablo 3.2'de görüleceği gibi 2002 yılında en yoksul % 20'lik grubun tüketim payı % 9,32'dir, bu rakam 2005 yılında ise bu oran % 9, 18'e gerilemiştir.

2005 yılında, en yoksul % 20'lik grubun aile başına düşen aylık tüketim harcaması 501 YTL, en zengin % 20'lik grubun tüketim harcaması 2.043 YTL'dir. İki grup arasındaki fark yaklaşık olarak 4,08 kattır. 2002 yılında aynı rakamlar 285 TL ve 1.166 TL'dir. Bu rakamlar kat olarak 4,09'dur.

Tablo 3.2. Türkiye'nin 2002 ve 2005 yılları (gelire göre sıralı) % 20'luk hanehalkı tüketim harcaması dağılımı

	2002			2005		
Hane Sırası[b]	% 20'nin Tüketim Payı	Aile Başına Düşen Ortalama Aylık Tüketim Harcaması (000.000 TL)	Aile Başına Düşen Ortalama Aylık Tüketim Harcaması[a] (ABD $)	% 20'nin Tüketim Payı	Aile Başına Düşen Ortalama Aylık Tüketim Harcaması (YTL)	Aile Başına Düşen Ortalama Aylık Tüketim Harcaması[a] (ABD $)
En Yoksul % 20	9,32	285	189	9,18	501	373
2. %20	13,24	404	269	13,24	723	539
3. %20	17,22	526	350	17,39	949	708
4. %20	22,05	673	448	22,73	1.240	925
5 %20	38.18	1.166	775	37,45	2.043	1.524

a2002 ve 2005 yılları için kullanılan ortalama döviz kurları 1.504.000 TL ve 1,341 YTL 'dir.
b2002 ve 2005 yıllarında her % 20'lik grup 3.289.329 ve 3.509.804 aileden oluşmaktadır.
Kaynak: TÜİK, 2007; TÜİK, 2006a

c-) Türkiye'nin 2002 ve 2004 yılları ait eğitim durumuna göre gelir dağılımı

Tablo 3.3'de verildiği üzere, okur-yazar olmayanların aylık ortalama gelirleri 2002 yılında 212 milyon TL iken bu rakam 2004 yılında 338 milyon TL'ye yükselmiştir. İlköğretim mezunlarının aylık ortalama gelirleri ise 2002 yılında 477 milyon TL, 2004 yılında 691 milyon TL'dir. Meslek lisesi mezunları dışında diğer tüm alanlarda eğitim arttıkça ortalama gelir de artmıştır.

Tablo 3.3.'e göre, 2004 yılında istihdam edilenlerin yaklaşık olarak yarısı ilköğretim mezunları olduğu görülmektedir. Bu kesimin aylık ücretinin 691 milyon TL olduğu da düşünülürse, bu durumun yoksulluk sınırına çok yakın bir nokta olduğu ve her an sınırın altına düşme ihtimali olduğu gerçeği ortaya çıkar.

Tablo 3.3. Türkiye'nin 2002 ve 2004 yılları eğitim durumuna göre gelir dağılımı

	2002			2004		
Eğitim Durumu	İstihdam Sayısı (Bin)	Kişi Başına Düşen Ortalama Aylık Gelir (000.000 TL)	Kişi Başına Düşen Ortalama Aylık Gelir[a] (ABD $)	İstihdam Sayısı (Bin)	Kişi Başına Düşen Ortalama Aylık Gelir (000.000 TL)	Kişi Başına Düşen Ortalama Aylık Gelir[a] (ABD $)
Okur Yazar Olmayanlar	1.649	212	141	1.480	338	238
Okur Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	678	634	422	830	603	424
İlköğretim	10.794	477	317	10.495	691	486
Ortaokul ve Orta Dengi Meslek	2.299	527	350	2.631	707	497
Lise	2.186	721	479	2.499	1.167	821
Lise Dengi Meslek	1.609	541	359	1.615	671	472
Yüksekokul, Fakülte	2.140	1.022	679	2.241	1.689	1.188

a2002 ve 2004 yılları için kullanılan ortalama döviz kurları 1.504.000 TL ve 1.422.000 TL 'dir.
Kaynak: TÜİK, 2007;TÜİK, 2006a

3.1.2. Türkiye'nin demografik yapısının ekonomik olarak değerlendirilmesi

Yoksullukla mücadelede demografik yapı ve bu yapının ekonomik boyutu, beşeri sermaye boyutu son derece büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle bu bölümde Türkiye'nin demografik yapısı ele alınmıştır.

a-) Türkiye'de ortalama asgari ücretli, sigortalı ve emekli aylığı

Türkiye'de belirlenen asgari ücret ile yoksulluk sınırı arasında ekonomik bir bağdan söz etmek mümkün değildir. Çünkü aylık asgari ücret rakamı, aile bazında ele alındığında dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırının altında kalmaktadır.

Tablo 3.4'e göre, 2004 yılı itibariyle SSK, Emekli Sandığı ve Bağkur'dan emekli aylığı alanların sayısı 7.248.999'dır. bu rakama malul, dul ve yetimler dahildir. Yine Tablo 3.4'de görüldüğü gibi emekli sandığı tarafından ödenen emekli aylıkları TÜİK'in hesapladığı dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırının biraz üstündeyken SSK ve Bağkur ortalama aylık emekli aylıkları bu sınırın altındadır. Bu durumda Türkiye nüfusunun yaklaşık % 10'una tekabül eden emekli sandığı dışındaki nüfus başka bir geliri olmadığı anda yoksul kesime dahil olmak durumundadır.

Tablo 3.4. Türkiye'de 2002 ve 2004 yılı ortalama asgari ücret ve emekli aylıkları

	2002 (.000 TL/Ay)	Dört Kişilik Bir Ailenin Aylık Yoksulluk Sınırı[a] 2002 (.000 TL/Ay)	2003 (.000 TL/Ay)	Dört Kişilik Bir Ailenin Aylık Yoksulluk Sınırı[a] 2003 (.000 TL/Ay)	2004 (.000 TL/Ay)	Dört Kişilik Bir Ailenin Aylık Yoksulluk Sınırı[a] 2004 (.000 TL/Ay)
Ortalama Asgari Ücret (Net)	173.908	310.000	225.999	417.000	310.656	429.000
Ortalama Emekli Aylıkları (Net)						
-Emekli Sandığı	320.987	310.000	436.842	417.000	512.247	429.000
-SSK	244.546	310.000	350.696	417.000	405.053	429.000
-Bağ-Kur	175.776	310.000	297.793	417.000	343.951	429.000

a TÜİK tarafından hesaplanan gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırı.
Kaynak: TÜİK, 2006a

b-) Türkiye'nin sosyal sigorta programlarına dahil olan nüfusu

Türkiye nüfusunun 2004 yılı itibariyle yaklaşık olarak % 90'ı sigorta (sağlık sigortası dahil) kapsamındadır. Ancak, yaklaşık olarak 7.112.920 kişilik bir grup sosyal sigorta programlarına dahil değildir. Bu grup nüfusun toplam nüfusun % 10'una tekabül etmektedir.

Tablo 3.5'e göre 2002-2004 yılları arasında aktif sigortalı başına düşen bağımlı sayısı yaklaşık olarak 3-4'dir. 2004 yılında aktif sigortalıların toplam nüfusa oranı yaklaşık % 18, sigortalı nüfusun oranı yaklaşık % 90'dır.

Tablo 3.5. Türkiye'de 2002, 2003 ve 2004 yılı sosyal sigorta programlarına dahil nüfus

	2002	2003	2004
Yıl Ortası Toplam Nüfus	69.302.000	70.231.000	71.152.000
Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus	57.999.120	60.480.143	64.039.080
Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfusun Oranı (%)	% 83,69	% 86,12	% 90
Aktif Sigortalılar (İsteğe bağlı ve tarımdaki aktif sigortalılar dahil)	12.113.678	12.381.467	12.746.572
Aktif Sigortalıların Toplam Nüfusa Oranı (%)	% 17,48	% 17,63	% 17,91
Aylık Alanlar (emekli, malul, dul ve yetim)	6.627.922	6.919.737	7.248.999
Aylık Alanların Toplam Nüfusa Oranı (%)	% 9,56	% 9,85	% 10,19
Bağımlılar	39.257.520	41.178.939	44.043.509
Aktif Sigortalı Başına Düşen Bağımlı Sayısı	3,24	3,33	3,46
Bağımlıların Toplam Nüfusa Oranı (%)	% 56,65	% 58,64	% 61,90

Kaynak: TÜİK, 2006a

c-) Türkiye'de çocuk işgücü

Türkiye'de, 2006 yılına göre, 6-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 16.264.000'dir. Bu yaş grubundaki çocukların % 60,9'u kentsel, % 39, 1'i kırsal yerlerde bulunmaktadır. Bu çocukların % 84,7'si, yaklaşık olarak 13.775.608'i okulludur ancak geriye kalan (% 58,8'i de kız çocuğu olan) %15,3'lük kesim yani 2.488.392'i okula devam etmemektedir. Bu grupta yer alan 16.264.000 çocuğun %5,9'u yani 958.000'i ekonomik bir işte çalışmakta; % 43, 1'i yani 7.004.000'ü ev işlerinde çalışmaktadır. Ekonomik bir işte çalışan çocukların da % 40,9'u tarımda % 59, 1'i tarım dışı sektörlerde çalışmaktadır

Çalışan çocuk sayımızda göze çarpacak boyutta azalma olmuştur. Öyle ki 2006 yılında 958.000 olan bu rakam, 1994 yılında 2 milyon 269 bin, 1999 yılında 1 milyon 630 bin'dir.

İyileşmenin yaşandığı bir başka alan da zorunlu eğitim çağında 6-14 yaş grubundaki çocukların ekonomik faaliyette bulunmalarıyla ilgilidir. Bu rakam 1994 yılında 958 bin, 1999 yılında 609 bin iken 2006 yılında 318 bin'e düşmüştür (TÜİK, 2006b)

Tablo 3.6. Türkiye'de çocuk işgücü

	1994	1999	2006
Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus	59,736	65,422	72,957
0-5 Yaş Grubundaki Nüfus	8,469	7,930	8,479
6-14 Yaş Grubundaki Nüfus	10,945	11,938	12,477
6-17 Yaş Grubundaki Nüfus	14,968	15,821	16,264
İstihdam (6 yaş +)	20,984	22,124	22,963
İstihdam (6 - 14 yaş)	958	609	318
İstihdam Oranı (6 - 14 yaş)	8.8	5.1	2.6
İstihdam (6 - 17 yaş)	2,269	1,630	958
İstihdam Oranı (6 - 17 yaş)	15.2	10.3	5.9
Kent	611	478	457
Kır	1,659	1,151	502
Erkek	1,372	955	632
Kadın	898	675	326
Tarım	1,510	990	392
Tarım dışı	759	640	566
Ücretli veya Yevmiyeli	648	617	513
Kendi hesabına veya işveren	52	28	26
Ücretsiz aile işçisi	1,570	985	420

Kaynak: TÜİK, 2006b

Türkiye için en kötü olan veriler çocuk yoksulluğu noktasındadır. TÜİK verilerine göre, Türkiye'de her dört çocuktan biri yoksuldur. Bu durum aslında yoksulluğun başladığı ve bir bumeranga dönüştüğü noktadır. Çünkü genellikle yoksulluk çocukların çalışmak zorunda kalmalarıyla ve eğitimsiz kalmalarıyla sonuçlanmaktadır. Çocukların okulu terk etmelerinin en önemli nedeni yoksulluk nedeniyle eğitim öğretim harcamalarının karşılanamamasıdır.

Türkiye'de yoksullukla mücadele için kurulan en önemli kurumlardan biri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) 'dur. SHÇEK korumaya muhtaç ve kimsesiz çocuklara sosyal güvenlik sistemi kurmak, koruyucu aile modeli ve evlat edinme uygulamasını yaygınlaştırmak, çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarının yönetimi, yardıma muhtaç özürlülerin ve

yaşlıların bakımını sağlamak gibi görevleri yerine getirmek üzere kurulmuştur. Tablo 3.7 SHÇEK çalışmalarıyla ilgili bilgileri vermektedir.

Tablo 3.7 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 2002-2005 yılları çalışmaları

	2002	2003	2004	2005
Çocuk Yuvası Sayısı	82	83	91	95
Çocuk Yuvalarında Kalan Çocukları Sayısı	8.552	8.910	9.609	9.935
Yetiştirme Yurdu Sayısı	107	108	109	110
Yetiştirme Yurtlarında Kalan Çocukları Sayısı	9.554	9.988	10.385	10.460
Kreş ve Gündüz Bakımevi Sayısı	12	9	7	6
Kreş Çocukları Sayısı	534	528	460	405
Özürlüler İçin Rehabilitasyon Merkezi	54	58	66	68
Tedavi Olan Özürlülerin Sayısı	4.258	4.998	4.466	4.996

Kaynak: (TÜİK, 2006a)

d-) Türkiye'nin refah göstergeleri

Türkiye'de okuma-yazma oranlarında erkekler ile kadınlar arasında büyük bir fark vardır. Okuma yazma oranlarında 1960-1975 yılları arasında büyük artış göstermiş 1975-1980 yılları arasında ise artış oranı düşmüştür.

Tablo 3.8'den da anlaşılacağı gibi Türkiye, 1970 yılında düşük insani gelişme düzeyinde iken 1975 yılından sonra orta insani gelişme düzeyine yükselmiştir. Türkiye'de 1960-1975 yılları arasında ortalama büyüme oranları % 6 civarında olmuştur. 1975-1980 yılları arasında ise ortalama büyüme oranı % 3,8'e düşmüştür. Bu dönemde ABD doları cinsinden kişi başına düşen milli gelirimiz 4,29 kat artmıştır. Türkiye'nin 1960-1980 yılları arasında gelir dağılımı oldukça kötüdür. O yıllarda yoksullukla mücadelede etkin bir kurumsal ortam kurulmamıştır.

Tablo 3.8. Türkiye'nin temel refah göstergeleri (1960, 1970, 1975 ve 1980 yılı)

	1960	1970	1975	1980
Kişi Başına Düşen GSMH (ABD Doları)	359	539	1.184	1.539
Okuma Yazma Bilenlerin Oranı (Erkek) %	53,63	70,31	76,21	79,98
Okuma Yazma Bilenlerin Oranı (Kadın) %	24,84	41,80	50,51	54,67
Okuma Yazma Bilenlerin Oranı (Toplam) %	39,51	56,21	63,72	67,48
Doktor Başına Düşen Kişi Sayısı	2.799	2.228	1.843	1.631
İnsani Gelişme Endeksi (İGE) Değerleri	0,333	0,441	0,589	0,612
Üç Farklı Yaklaşıma Göre İGE'indeki İlerlemeler	-	**1960-1969**	**1970-1974**	**1975-1979**
Mutlak Değişme	-	0,108	0,148	0,023
Yüzde Değişme	-	% 32	% 34	% 4
Açığın Kapanma Oranına Göre	-	% 16	% 26	% 6
Ortalama Büyüme Oranları %	-	% 5,6	% 5,8	% 3,8
Ortalama İşsizlik Oranları %	-	% 4	% 6,7	% 9,1
Ortalama Enflasyon Oranları %	-	% 5,4	% 17,5	% 36,6
Cari İşlemler Dengesisinin GSMH'ya Oranı %	-	-% 2	-% 0,34	-% 3,2
Bütçe Açığının GSMH'ya Oranı %	-	- % 0,2	- % 0,7	- % 1,5
	1963	**1968**	**1973**	**1978**
Gini Katsayıları	0.55	0.56	0,51	0,51

Kaynak: (TÜİK, 2006a).

Türkiye'de İnsani Gelişme Endeksi'nde 1980-2005 yılları arasında artışlar devam etmiştir. 2005 yılında Türkiye'nin insani gelişme düzeyi orta seviyededir. Tablo 3.9'dan da anlaşılacağı gibi Türkiye'de ortalama büyüme oranları 1980-2000 yılları arasında % 4, 2000-2005 yılları arasında % 5 civarında gerçekleşmiştir. Ortalama enflasyon oranları da 1990 yılına kadar % 50'lere, 1990-2000 yılları arasında % 80'lere ulaşmış, 2000-2005 yılları arasında % 30'lara kadar inmiştir. Ne yazık ki ortalama işsizlik oranlarında büyük artışlar olmuş ve ortalama olarak işsizlik oranı % 9'u aşmıştır. Bu rakamlar Türkiye'de yoksulluğun en önemli nedeninin işsizlik olduğu gerçeğini ortaya koyan rakamlardır.

Tablo 3.9'a göre cari işlemler açığının milli gelire oranı 2004-2005 yıllarında % 5-7 düzeyine ulaşmıştır. Bütçe açığının milli gelire oranı, 2000-2005 yılları arasında ortalama %10'u aşmıştır. Türkiye'de 1980-2004 yılları arasında gelir dağılımında düzelmeler yaşanmıştır. Gelir dağılımını gösteren gini katsayısı 1986 yılında 0,50 iken, 2004 yılında 0,40 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.9. Türkiye'nin temel refah göstergeleri (1980, 1985, 1990, 1995, 2000 ve 2005)

	1980	1985	1990	1995	2000	2005
Kişi Başına Düşen GSMH (ABD Doları)	1.539	1.330	2.682	2.759	2.965	5.008
Okuma Yazma Bilenlerin Oranı (Erkek) %	79,98	86,52	88,81	94,0	93,86	96
Okuma Yazma Bilenlerin Oranı (Kadın) %	54,67	68,16	71,98	76,6	80,64	80,3
Okuma Yazma Bilenlerin Oranı (Toplam) %	67,48	77,45	80,49	85,2	87,32	88,1
Doktor Başına Düşen Kişi Sayısı[a]	1.631	1.381	1.109	890	792	725
İnsani Gelişme Endeksi Değerleri	0,612	0,649	0,681	0,712	0,742	0,775
Üç Farklı Yaklaşıma Göre IGE'indeki İlerlemeler	-	1980-84	1985-89	1990-1994	1995-1999	2000-2005
Mutlak Değişme	-	0,037	0,032	0,031	0,03	0,033
Yüzde Değişme	-	% 6	% 5	% 5	% 4	% 4
Açığın Kapanma Oranına Göre	-	% 10	% 9	% 10	% 10	% 13
Ortalama Büyüme Oranları %	-	3,28	4,8	3,62	4,24	4,72
Ortalama Işsizlik Oranları %	-	7,7	8,3	8	7,1	9,4
Ortalama Enflasyon Oranları %	-	48,7	51,1	73,5	80,7	32,8
Cari İşlemler Dengesisinin GSMH'ya Oranı %	-	-% 3	-% 0,35	-% 0,76	-% 0,77	- % 3,1
Bütçe Açığının GSMH'ya Oranı %	-	-% 2,5	- % 3	- % 4,7	- % 7,8	- % 10,2

a Doktor başına düşen kişi sayısında 2005 yılı yerine 2003 yılına ait veri kullanılmıştır.
Kaynak: TÜİK, 2006a

3.2. Türkiye'nin Yoksulluk Profili

Türkiye'de yoksulluk profili tek boyutlu olarak ölçüldüğünde gerçekçi rakamlara ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle, yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksulluk oranları, hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk oranları, hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları, hanehalkı fertlerinin işteki durumuna göre yoksulluk oranları ve hanehalkı fertlerinin iktisadi faaliyetine göre yoksulluk oranları kullanılarak Parasal Yaklaşım'a göre Türkiye'de yoksulluk ortaya konacaktır. Sonrasında da İnsani Gelişme Yaklaşımı'na göre Türkiye'de yoksulluk açıklanacaktır.

3.2.1. Parasal Yaklaşım'a göre Türkiye'de yoksulluk

Türkiye'nin Parasal Yaklaşım'a göre yoksulluk sınırını; yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksulluk oranları, hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk oranları, hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları, hanehalkı fertlerinin işteki durumuna göre yoksulluk oranları ve hanehalkı

fertlerinin iktisadi faaliyetine göre yoksulluk oranları şeklinde ortaya koymak mümkündür.

a-) Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre Türkiye'nin yoksulluk oranları

TÜİK'in gerçekleştirdiği çalışmalarda ortaya çıkan rakamlara göre gıda harcamaları (açlık sınırı) göz önüne alınarak hesaplanan yoksulluk sınırına göre Türkiye'de yoksulluk azalmaktadır. Tablo 3.10'dan da anlaşılacağı gibi, Türkiye'de 2004 yılında aç insanların oranı % 1,29'dan, 2005 yılında % 0,87'ye gerilemiştir. 2004 yılında kentlerde bu oran % 0,62'den, 2005 yılında % 0,64'e yükselmiştir.

Aynı tabloya göre, Türkiye'de 2005 yılında yaklaşık olarak 14.681.000 insan, gıda ve gıda dışı harcamalarını karşılayamamaktadır. DB'nin yoksulluk analizlerinde kullandığı günlük 1 ABD doları olan açlık sınırına göre 2005 yılında Türkiye'de % 0,01 oranında aşırı yoksulluk içerisinde yaşayan insan bulunmaktadır.

Tablo 3.10. Türkiye'de parasal yoksulluk oranları

Yöntemler	Toplam Fert Yoksulluk Oranı (%)		Kentlerde Yoksulluk Oranı (%)		Kırsal Yoksulluk Oranı (%)	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,29	0,87	0,62	0,64	2,36	1,24
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	25,60	20,50	16,57	12,83	39,97	32,95
Kişi başı günlük 1 $'ın altı[a]	0,02	0,01	0,01	0,00	0,02	0,04
Kişi başı günlük 2.15 $'ın altı[a]	2,49	1,55	1,23	0,97	4,51	2,49
Kişi başı günlük 4.3 $'ın altı[a]	20,89	16,36	13,51	10,05	32,62	26,59
Göreli yoksulluk[b]	14,18	16,16	8,34	9,89	23,48	26,35

a 1 ABD dolarının satın alma gücü paritesine göre karşılığı olarak 2004 yılı için 780, 121 TL, 2005 yılı için 0,830400 YTL olarak belirlenmiştir.
b Eş değer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin % 50'si esas alınmıştır.
Kaynak: TÜİK, 2007

b-) Türkiye'de hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk oranları

Türkiye'nin hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluğuna bakıldığında Tablo 3.11'den de anlaşılacağı gibi, en yüksek yoksulluk oranları en kalabalık ailelerde görülmektedir. Bu durumda büyük ailelerde çocuk sayısının da çok olmasının etkisi olduğu bir gerçektir. Türkiye'de her dört çocuktan biri yoksuldur (WB, 2005: 3).

Tablo 3.11.Türkiye'de hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk oranları

	2002		2003		2004		2005	
Hanehalkı Büyüklüğü	Toplam Sayı (Bin)	Yoksulluk Oranı (%)	Toplam Sayı (Bin)	Yoksulluk Oranı (%)	Toplam Sayı (Bin)	Yoksulluk Oranı (%)	Toplam Sayı (Bin)	Yoksulluk Oranı (%)
Türkiye	**68.393**	**26,96**	**69.196**	**28,12**	**70.274**	**25,60**	**71.611**	**20,50**
1-2	5.872	16,48	5.953	13,50	6.153	13,96	6.637	8,25
3-4	26.942	16,68	27.564	17,48	28.691	13,84	29.260	9,36
5-6	21.651	29,47	21.693	32,04	21.667	27,74	21.663	22,77
7+	13.927	47,38	13.986	49,22	13.762	51,97	14.051	45,99
Kent	**41.048**	**21,95**	**42.044**	**22,30**	**43.136**	**16,57**	**44.312**	**12,83**
1-2	3.201	7,16	3.648	8,93	3.770	6,06	4.197	3,17
3-4	17.994	13,24	19.614	15,37	20.281	8,75	20.811	5,12
5-6	13.074	26,47	12.906	29,00	12.688	21,01	12.790	14,62
7+	6.778	43,36	5.876	39,05	6.397	38,71	6.514	40,20
Kır	**27.345**	**34,48**	**27.152**	**37,13**	**27.138**	**39,97**	**27.299**	**32,95**
1-2	2.671	27,64	2.305	20,73	2.383	26,46	2.440	16,98
3-4	8.948	23,61	7.950	22,70	8.410	26,10	8.449	19,80
5-6	8.577	34,03	8.787	36,51	8.980	37,24	8.873	34,52
7+	7.150	51,18	8.110	56,59	7.365	63,49	7.538	51,00

Kaynak: TÜİK, 2007

c-) Türkiye'de hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları

Tablo 3.12'de Türkiye'de hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları gösterilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi, Türkiye'de eğitim düzeyi artarken yoksulluk oranı azalmaktadır. Bu ifade Türkiye'de yetersiz eğitimin yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri olduğunun ifadesidir.

Tablo 3.12.Türkiye'de hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk

Eğitim Durumu	2002 (%)	2003 (%)	2004 (%)	2005 (%)
Türkiye	**26,96**	**28,12**	**25,60**	**20,50**
6 Yaşından Küçük Fertler	33,17	37,75	34,19	27,71
Okur Yazar Değil	41,07	42,42	45,11	37,81
Okur Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	34,60	35,87	33,67	28,44
İlkokul	26,12	27,55	24,36	17,13
İlköğretim	26,47	29,56	25,49	22,42
Orta Okul ve Orta Dengi Meslek	18,77	18,31	13,00	8,37
Lise ve Lise Dengi Meslek	9,82	11,19	8,28	6,79
Yüksekokul, Fakülte ve Üstü	1,57	2,66	1,33	0,79
Kent	**21,95**	**22,30**	**16,57**	**12,83**
6 Yaşından Küçük Fertler	31,18	31,59	24,93	19,48
Okur Yazar Değil	35,88	34,72	32,82	28,46
Okur Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	29,96	29,61	23,74	19,69
İlkokul	21,81	23,59	15,18	10,05
İlköğretim	21,22	23,60	15,77	14,29
Orta Okul ve Orta Dengi Meslek	13,80	15,92	9,38	5,49
Lise ve Lise Dengi Meslek	7,06	9,38	6,35	4,13
Yüksekokul, Fakülte ve Üstü	1,07	2,19	1,03	0,53
Kır	**34,48**	**37,13**	**39,97**	**32,95**
6 Yaşından Küçük Fertler	36,79	46,24	49,64	40,55
Okur Yazar Değil	46,42	49,89	56,99	46,64
Okur Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	41,13	44,35	47,16	40,80
İlkokul	31,08	32,60	35,92	26,76
İlköğretim	34,25	39,05	41,91	35,67
Orta Okul ve Orta Dengi Meslek	30,11	23,35	22,15	16,32
Lise ve Lise Dengi Meslek	17,65	16,94	14,30	15,32
Yüksekokul, Fakülte ve Üstü	4,37	5,38	2,90	2,23

Kaynak: TÜİK, 2007.

d-) Türkiye'de hanehalkı fertlerinin işteki durumuna göre yoksulluk oranları

Türkiye'de hanehalkı fertlerinin işteki durumuna göre yoksulluk oranları, Tablo 3.13'de gösterilmiştir. Tabloya göre istihdam edilenler arasında en yüksek yoksulluk oranları ücretsiz aile işçilerinde ve yevmiyeli olarak çalışanlarda ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.13. Türkiye'de hanehalkı fertlerinin işteki durumuna göre yoksulluk

İşteki Durum	2002 (%)	2003 (%)	2004 (%)	2005 (%)
Toplam	26,96	28,12	25,60	20,50
15 ve Daha Yukarıdaki Fertler				
İstihdamdaki Fertler				
Ücretli Maaşlı	13,64	15,28	10,35	6,57
Yevmiyeli	45,01	43,09	37,52	32,12
İşveren	8,99	8,84	6,94	4,80
Kendi Hesabına	29,91	32,38	30,48	26,22
Ücretsiz Aile İşçisi	35,33	38,51	38,73	34,52
İşsizler	32,44	30,97	27,37	26,19
Ekonomik Olarak Aktif Olmayanlar	22,15	22,82	20,95	15,92
15 Yaşından Küçük Fertler	34,55	37,04	34,02	27,71

Kaynak: TÜİK, 2007

e-) Türkiye'nin hanehalkı fertlerinin iktisadi faaliyetine göre yoksulluk oranları

Türkiye hanehalkı fertlerinin iktisadi faaliyetine göre yoksulluk oranları Tablo 3.14'de gösterilmiştir. Tabloya göre istihdam edilenler arasında en yüksek yoksulluk oranları tarım sektöründe görülmektedir. Tarım sektöründe istihdam edilenler arasında yoksulluk oranı %37,24, sanayi sektöründe % 9,85 ve hizmet sektöründe % 8,68'dir.

Tablo 3.14. Türkiye'nin hanehalkı fertlerinin iktisadi faaliyetine göre yoksulluk

Sektör	2002	2003	2004	2005
Toplam	26,96	28,12	25,60	20,50
15 Yaş ve Daha Yukarı Yaştaki Fertler				
İstihdamdaki Fertler				
Tarım	36,42	39,89	40,88	37,24
Sanayi	20,99	21,34	15,64	9,85
Hizmet	25,82	16,76	12,36	8,68
İşsizler	32,44	30,97	27,37	26,19
Ekonomik Olarak Aktif Olmayanlar	22,15	22,82	20,95	15,92
15 Yaşından Küçük Fertler	34,55	37,04	34,02	27,71

Kaynak: TÜİK, 2007

3.2.2. İnsani gelişme yaklaşımına göre Türkiye'de yoksulluk

Türkiye'nin insani gelişme yaklaşımına göre yoksulluğun boyutlarını BYK hedefleri ve bu hedeflere ulaşma performansıyla ortaya koymak mümkündür.

a-) Türkiye ve BYK'nin 1. amacı

Türkiye'nin aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırılması amacına ne kadar ulaştığı Tablo 3.15'de ortaya konmuştur. Tablodan günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan nüfusun oranı ve beş yaşın altında olup düşük ağırlıklı çocukların oranı göstergelerinde 2015 yılına gelinmeden hedefe ulaşıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.15. Türkiye'de BYK'ya göre aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak

Göstergeler	Başlangıç Yılı	Başlangıç Değeri	2005	2015 (Nihai Hedef)	Gerçekleşme Oranı
Günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan nüfusun oranı (1a)	1994	% 1,1	% 0,01	% 0,1	% 100
Gıda ve gıda harıcı yoksulluk sınırının altında kalan nüfusun oranı (1b)	1994	% 28,3	% 20,50	% 13,48	% 66
Yoksulluk açığı oranı (1c)	1994	% 1,54	% 0,26[a]	% 0,13	% 50
En yoksul % 20'lik nüfusun toplam tüketimden aldığı pay (1d)	1994	% 8,5	% 9,2	% 11	% 84
Beş yaşın altında olup düşük ağırlıklı çocukların oranı (2a)	1998	% 8,3	% 3,9[b]	% 4,2	% 100
Asgari besleyici enerji tüketiminin altında kalan nüfusun oranı (gıda yoksulluğu) (2b)	1994	% 2,9	% 0,87	% 0,67	% 77

a 2002 yılına ait veri kullanılmıştır.
b 2003 yılına ait veri kullanılmıştır.
Kaynak: DPT, 2005: 17; TÜİK, 2007

b-) Türkiye ve BYK'nin 2. amacı

Türkiye'nin BYK'nın 2. amacı doğrultusunda 2015 yılı için belirlenen hedefleri ve başarısı Tablo 3.16'da gösterilmiştir. Tabloya göre ilköğretimde net okullaşma oranına göre gerçekleşme oranı % 89,66; 15-24 yaş grubunda okur yazarlık oranına göre gerçekleşme oranı % 95,66'dır. 2015 yılı için saptanan hedefe ulaşılması mümkündür.

Tablo 3.16. Türkiye'de ilköğretim düzeyinin sağlanması

Göstergeler	Başlangıç Yılı	Başlangıç Değeri	2004	2015 (Nihai Hedef)	Gerçekleşme Oranı
İlköğretimde net okullaşma oranı (3a)	1990	% 74,5	% 89,66	% 100	% 89,66
15-24 yaş grubunda okur yazarlık oranı (3b)	1990	% 92.8	% 95,66	% 100	% 95,66

Kaynak: DPT, 2005: 23; TÜİK, 2007

c-) Türkiye ve BYK'nin 3. amacı

Türkiye'nin BYK 3. amacı ve hedefleri doğrultusunda çalışmaları Tablo 3.17'de gösterilmiştir. Tabloya göre hedefin gerçekleşme oranı en yüksek gösterge 15-24 yaş grubunda okur yazarlıkta cinsiyet oranında görülmektedir ki bunun da gerçekleşme oranı %95,2'dir. Eğitim düzeyi arttıkça, cinsiyet eşitsizliğinin arttığı görülmektedir.

Tablo 3.17. Türkiye'de cinsiyet eşitliğinin sağlanması

Göstergeler	Başlangıç Yılı	Başlangıç Değeri	2004	2015 (Nihai Hedef)	Gerçekleşme Oranı
İlk öğretimde cinsiyet oranı (4a)	1990	% 84	% 92,33	% 100	% 92,33
Orta öğretimde cinsiyet oranı (4a)	1990	% 64.68	% 80,29	% 100	% 80,29
Yüksek öğretimde cinsiyet oranı (4a)	1990	% 52,91	% 74,5[a]	% 100	% 74,5
15-24 yaş grubunda okur yazarlıkta cinsiyet oranı (4b)	1990	% 91,40	% 95,2	% 100	% 95,2
Tarım dışı sektörlerde ücretli olarak çalışan kadınların oranı (4c),	1990	% 15,80	% 19,9	% 35	% 57
Parlementoda kadın milletvekillerinin oranı olmak üzere(4d)	1990	% 1.80	% 4,4	% 17	% 26

a 2003 yılına ait veri kullanılmıştır.
Kaynak: DPT, 2005, 31;TÜİK, 2007

d-) Türkiye ve BYK'nin 4. amacı

Türkiye'de BYK'nın 4. amacı ve hedefleri doğrultusunda yaptığı çalışmalar ve durumu Tablo 3.18'de ortaya konmuştur. Tabloya göre bebek ölüm ve beş yaşın altındaki çocuklarda görülen ölüm hızında büyük bir azalma vardır. Ortaya konan rakamlar 2015 yılı için belirlenen hedeflere çok yakındır. Gerçekleşme oranları sırasıyla % 71 ve % 76'dır.

Tablo 3.18. Türkiye'de çocuk ölümleri

Göstergeler	Başlangıç Yılı	Başlangıç Değeri	2004	2015 (Nihai Hedef)	Gerçekleşme Oranı
Beş yaşın altındaki çocuklarda görülen ölüm hızı (5a)	1990	% 6,58	% 2,74	% 2,07	% 76
Bebek ölüm hızı (5b)	1990	% 5,54	% 2,46	% 1,75	% 71
Bir yaşındaki çocukların kızamığa karşı tam aşılı olma hızı (5c)	1993	% 77,9	% 79,4[a]	% 95	% 84

a 2003 yılına ait veri kullanılmıştır.
Kaynak: DPT, 2005: 33-34;TÜİK, 2007

e-) Türkiye ve BYK'nin 5. amacı

Türkiye'de anne ölüm oranlarıyla ilgili veriler düzenli olarak yayınlanmamaktadır. Bu durum bilgi edinmekte sorun oluşturmaktadır. DB'nin elektronik veri tabanında yer alan 2000 yılına ait bir veriye göre Türkiye'de 100,000 canlı doğumda 70 anne ölümü görülmektedir. Devlet Plânlama Teşkilatı (DPT) 'nın BYK Hedefleri Raporuna göre 1995 yılında Dünya Sağlık Örgütü ve Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) tarafından yapılan modelleme çalışmasında anne ölüm oranının 100,000 canlı doğumda 55 olduğu tahmin edilmiştir Türkiye'de anne ölüm oranları çok yüksektir. Eğitilmiş sağlık personeli tarafından yaptırılan doğumların oranı 1998-2003 yılları arasında % 83 olarak gerçekleşmiştir (DPT, 2005: 40).

f-) Türkiye ve BYK'nin 6. amacı

Türkiye'de HIV/AIDS hastalıklarının yaygınlığı normal düzeydedir. Türkiye'de 2004 yılı sonu itibariyle 1,922 vaka tespit edilmiştir. HIV/AIDS'e karşı kondom kullanımıyla mücadele edilmektedir. Kondom kullanma oranları uluslararası standartlara göre oldukça düşüktür (DPT, 2005: 46).

g-) Türkiye ve BYK'nin 7. amacı

Türkiye'nin BYK'nın 7. amacı ve hedefleri doğrultusunda yaptığı çalışmalar Tablo 3.19'da verilmiştir. Tabloya göre çok da az olsa bir ilerleme görülmektedir. 1990 yılında Türkiye'nin % 13'ü ormanlık alanıdır. 1997 yılında bu oran % 13,64'e yükselmiştir. Aynı şekilde güvenli içme suyuma ulaşma oranı 1994 yılında % 83, 1 iken 2003 yılında % 90,9'a yükselmiştir.

Tablo 3.19. Türkiye'de çevrenin sürdürülebilirliği

Göstergeler	Başlangıç Yılı	Başlangıç Değeri	2003-2004	2015 (Nihai Hedef)
Ormanların kapladığı alan (9a)	1990	% 13	% 13,64[a]	Belirlenmedi
Koruma altındaki alanlar (9b)	1990	% 2,93	% 5,16	Belirlenmedi
1 ABD doları gayri safi yurt içi hasıla başına enerji kullanımı (9c)	1990	% 6,19	% 6,96[b]	Belirlenmedi
Kişi başına karbodioksit emisyonu (9d)(Metrik Ton)	1995	2,79	3,26	Belirlenmedi
Ozon tüketen CFC'lerin kullanımı (9e)(Metrik Ton)	1995	3785	439	Belirlenmedi
İyileştirilmiş su kaynaklarına sürdürülebilir ulaşımı sağlanmış nüfusun oranı (10a)	1994	% 83,1	% 90,9	Belirlenmedi
İyileştirilmiş atıksu yönetimine ulaşımı olan kentsel nüfusun oranı (10b)	1994	% 67,4	% 86,5	Belirlenmedi

a1997 yılına ait veri kullanılmıştır.

Kaynak: DPT, 2005: 51-59;TÜİK, 2007

3.3. Türkiye'de Yoksulluğun Son Durumu

Türkiye'de yoksulluğun durumuyla ilgili olarak yapılan son çalışma TÜİK'in 2009 yılı içinde yaptığı çalışmadır (TÜİK, 2011). Bu çalışmaya göre; Türkiye'de 2009 yılında fertlerin yaklaşık % 0,48'i yani 339 bin kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 18,08'i yani 12 milyon 751 bin kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altındadır. Bu durum Tablo 3.20' de gösterilmiştir. Bu oranlar 2008 yılında sırasıyla % 0,54 ve % 17, 11'dir. Her iki konuda da azalma görülmektedir.

Tablo 3.20. Türkiye'de 2007-2009 yılları yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı

Yöntemler	Yoksul fert sayısı bin kişi		
	2007(*)	2008	2009
Gıda yoksulluğu (açlık)	328	374	339
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	12.261	11.933	12.751
Kişi başı günlük 1 $'ın altı [1]	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 $'ın altı [1]	356	330	159
Kişi başı günlük 4.3 $'ın altı [1]	5.796	4.759	3.066
Harcama esaslı göreli yoksulluk [2]	10.127	10.497	10.669

(1) 1 $'ın satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2007 yılı için 0.926 YTL, 2008 yılı için 0.983 YTL ve 2009 yılı için ise 0,917 TL kullanılmıştır.
(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.
(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.
Kaynak: TÜİK, 2011

Yine bu çalışmaya göre, Türkiye'de 2009 yılında kişi başı günlük harcama, satın alma gücü paritesine göre kişi başına günlük gelir 1 ABD dolarının altında kalan fert bulunmamaktadır. Bir başka yoksulluk ölçümü olan satınalma gücü paritesine göre kişi başı günlük 2, 15 ABD doları ölçüsüne göre tanımlanan yoksulluk sınırı altında bulunan fert oranı % 0,22'dir. Bu oranı kişi başına günlük 4,3 ABD doları bazına indirdiğimizde ise Türkiye'de 2009 itibariyle yoksul fert oranı % 4,35 olarak tahmin edilmektedir. Tablo 3.21'de Türkiye'nin yoksul fert sayısı gösterilmiştir.

Tablo 3.21. Türkiye'de 2007-2009 yılları yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı

Ianehallcı eyüklüğü lousehoid ize	Açlık sınırı - Food povety line[1][3] (TL)									Yoksulluk sınırı - Complete poverty line[2][3] (TL)								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009	2010[3]	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009	2010[3]
1	59	75	81	84	91	105	122	127	141	137	186	190	216	244	283	341	365	396
2	90	113	122	127	138	159	185	192	213	208	280	288	327	368	428	515	552	599
3	113	148	154	161	174	201	233	243	269	262	354	363	414	466	540	651	699	759
4	133	168	182	190	205	237	275	287	318	310	417	429	487	549	638	767	825	896
5	152	1 2	207	217	235	271	313	328	363	353	476	488	557	627	728	874	944	1.025
6	170	214	230	242	261	301	350	365	404	395	531	543	620	697	809	976	1.050	1.140
7	187	235	253	264	287	331	382	401	444	433	582	597	679	766	889	1.066	1.153	1.252
8	201	253	275	287	311	359	414	435	482	466	629	649	737	831	965	1.154	1.251	1.358
9	215	271	294	306	331	387	446	465	515	498	672	692	786	884	1.040	1.242	1.336	1.451
10	230	368	315	325	351	404	471	495	548	535	714	742	836	938	1.088	1.313	1.413	1.545

(1) Gıda harcamalarından oluşan yoksulluk sınırıdır.
(2) Gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırıdır
(3) Gıda yoksulluk sınırı, 2003 temel yıllı Tüketici Fiyat Endeksi'nin gıda ana grup indeksi ile; gıda ve gıda dışı bileşenlerden oluşan yoksulluk sınırı ise genel indeks ile genişletilerek 2010 yılına inflate edilmiştir.
(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

Kaynak: TÜİK, 2011

TÜİK'in çalışma raporuna göre Türkiye'de 2009 yılında, 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 287 TL, aylık yoksulluk sınırı ise 825 TL olarak tahmin edilmiştir.

Türkiye'de kırsal alanda yaşayanların yoksulluk riski kentsel yerlerde yaşayanlardan daha fazladır. Kırsal alanda yaşayanlar için yoksulluk oranı 2008 yılında % 34,62 iken bu oran 2009 yılında % 38,69'a yükselmiştir. Kentsel alanda yaşayanların yoksulluk oranı 2008 yılında % 9,38 iken 2009 yılında % 8,86'ya düşmüştür.

TÜİK'in anılan çalışmasına göre, 2009 yılında hanehalkı büyüklüğü 3 veya 4 kişi olan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 9,65 olurken, 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranı % 40,05 olarak hesaplanmıştır. 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerden kentsel alanda oturanlar için yoksulluk riski % 25,21'tir. Bu risk oranı kırsal alanda olanlar için % 54,06'dır. Bu durum Tablo 3.21'de gösterilmiştir.

Türkiye'de 2009 yılı itibariyle hanehalkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 15,98'dir. Çocuksuz çekirdek ailelerdeki fertlerde bu oran % 9,86 oranına kadar düşmektedir. Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise %24,48 olarak tahmin edilmiştir. Kentsel alanda çocuklu çekirdek ailede yaşayan fertlerin yoksulluk riski % 8,47, kırsal alanda bu oran % 39,71'dir. Türkiye yoksulluğu için acı olan hanehalkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk riskinin de artıyor olmasıdır. Bu durum aynı zamanda cinsiyet ayrımcılığı ve çocuk emeği istismarına işaret etmektedir.

TÜİK'in çalışmasına göre, Türkiye'de 2009 yılında okur-yazar olmayan veya bir okul bitirmeyenlerin yoksulluk oranı % 29,84'dür. Bu oran ilkokul mezunlarında % 15,34'e, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 5,34'e, yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0,71'e düşmektedir. İlköğretime başlamamış olan 6 yaşından küçük çocukların yoksulluk riski ise % 24,04'tür. Bu rakamlar Türkiye'de bütün Dünya'da olduğu gibi eğitim durumu yükseldikçe yoksul olma riski azaldığını göstermektedir.

Çalışmada ortaya çıkan bir başka gerçek de fertlerin çalışma durumlarına göre yoksulluk riskinin de değiştiğidir. 2009 yılında Türkiye'de ücretli-maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı % 6,05, yevmiyeli çalışanlarda % 26,86, işverenlerde % 2,33, kendi hesabına çalışanlarda % 22,49 ve ücretsiz aile işçisi olanlarda % 29,58'dır.

En yüksek yoksulluk riskine sahip olan sektör tarım sektörüdür. Tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı, 2008 yılında % 37,97 iken 2009 yılında % 33,01 olarak tahmin edilmiştir.

Yoksulluğun göreceli olarak az olduğu sanayi sektöründe çalışanlarda 2009 yılında yoksulluk oranı % 9,63, hizmet sektöründe çalışanlarda % 7,16 olmuştur.

2009 yılında ekonomik olarak aktif olmayan fertlerin yoksulluk oranı % 14,68 ve iş arayan fertlerin yoksulluk oranı % 19,51'dir. Türkiye'nin yoksullukta son durumu Tablo 3.22'de gösterilmiştir.

Tablo 3.22. Türkiye'de 2002-2009 yılları yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009
	TÜRKİYE							
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
Kişi başı günlük 1 $'ın altı (1)	0,20	0,01	0,02	0,01	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2,15 $'ın altı (1)	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22
Kişi başı günlük 4,3 $'ın altı (1)	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35
Harcama esaslı göreli yoksulluk (2)	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12
	KENT							
Gıda yoksulluğu (açlık)	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86
Kişi başı günlük 1 $'ın altı (1)	0,03	0,01	0,01	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2,15 $'ın altı (1)	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04
Kişi başı günlük 4,3 $'ın altı (1)	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96
Harcama esaslı göreli yoksulluk (2)	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59
	KIR							
Gıda yoksulluğu (açlık)	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69
Kişi başı günlük 1 $'ın altı (1)	0,48	0,01	0,02	0,04	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2,15 $'ın altı (1)	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63
Kişi başı günlük 4,3 $'ın altı (1)	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92
Harcama esaslı göreli yoksulluk (2)	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06	29,16	31,00	34,20

(1) Satınalma gücü paritesine (SGP) göre hesaplama yapılmıştır. 2009 yılı için 1 $'ın SGP'ne göre karşılığı olarak 0,917 TL kullanılmıştır.

(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

Kaynak: TÜİK, 2011

Türkiye'de en yoksul % 20'lik grubun tüketimdeki payı, 1994 yılından 2008 yılına ülke genelinde ve kentsel alanlarda artış göstermiş olmasına karşılık bu durum kırsal alanda aynı olmamıştır. Kırsal alanda en yoksul % 20'lik grubun tüketimdeki payı, 2005 yılına kadar artış göstermiş ancak daha sonra düşüş göstermiştir. Aynı dönem içinde, en zengin grubun payında da hem ülke genelinde hem de kentsel alanlarda düşüş gözlenmiştir. Tablo 3.23'den de

anlaşılacağı üzere, en yoksul % 20'lik kesimin tüketim düzeyi, en zengin % 20'lik kesimin tüketim düzeyinin ¼'ü civarındadır.

Türkiye'de yoksul hanehalkı, gelirlerinin önemli bir bölümünü gıdaya harcamaktadır. TUİK'in 2002 Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine göre Türkiye'de en yoksul % 20'lik dilimde bulunan aileler, toplam harcamalarının % 41'ini gıdaya ayırmaktadır. 1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi verilerinde ise bu rakam % 51'dir. Bu harcama oranı en zengin % 20'lik dilim için ise, 1994 yılında 24 2002 yılında % 18'dir. Türkiye'de 2008 yılında, en yoksul % 20'lik dilimde yer alan ailelerin toplam harcamalarındaki gıda harcamaları % 36'ya düşmüştür. Aynı oran en zengin % 20'lik dilim için % 16'dır. (TÜİK, 1994; TÜİK, 2009)

Tablo 3.23. Türkiye'de tüketimin nüfusa göre dağılımı %

Hanehalkı*	Türkiye							
	1994	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
En düşük % 20	8,5	9,3	8,8	9,1	9,2	9,2	9,1	9,1
İkinci % 20	12,6	13,2	13,0	12,9	13,2	13,3	13,5	13,8
Üçüncü % 20	16,4	17,2	16,7	17,2	17,4	17,8	17,9	17,7
Dördüncü % 20	22,0	22,0	21,7	22,7	22,7	23,2	23,3	22,8
En yüksek % 20	40,5	38,2	39,8	38,0	37,5	36,7	36,3	36,7
Kentsel								
	1994	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
En düşük % 20	8,2	9,0	8,7	9,1	9,1	9,5	9,5	9,9
İkinci % 20	12,3	13,2	12,7	13,0	13,2	13,6	14,0	14,0
Üçüncü % 20	16.6	16,7	16,5	17,3	17,4	18,0	18,1	17,6
Dördüncü % 20	22,2	22,5	21,9	22,1	23,2	23,0	23,0	22,6
En yüksek % 20	40,7	38,6	40,2	38,5	37,0	36,0	35,5	35,9
Kırsal								
	1994	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
En düşük % 20	9,9	10,5	10,3	10,5	10,0	9,7	9,8	9,2
İkinci % 20	14,3	13,7	14,7	14,0	14,6	13,9	14,2	14,3
Üçüncü % 20	17,7	18,3	17,7	18,2	18,2	18,0	17,7	18,5
Dördüncü % 20	21,7	22,6	22,8	24,2	22,8	22,9	23,6	23,3
En yüksek % 20	36,4	34,9	34,5	33,2	34,3	35,5	34,7	34,8

*Kullanılabilir hanehalkı gelirine göre sıralı %20'lik gruplardır.
Kaynak: TÜİK, 1994; TÜİK 2009.

3.4. Türkiye'de Yoksullukla Mücadele; Yapılanlar ve Yapılması Hedeflenenler

Türkiye BYK amaç ve hedeflerini uygulamakta son derece büyük bir performans göstermektedir. Türkiye'de yoksulluk incelendiğinde, ilk göze çarpan husus, kısmi başarıların ve kısmi büyük başarısızlıkların olduğudur. Bu nedenle, ilk önce Türkiye'de yoksulluğun azaltılması çalışmalarının kurumsal yapı içinde ve daha düzenli olarak yürütülmesi gerekmektedir. Bununla beraber, tam bir bütünlük içinde, plân ve politikalar uygulanmalıdır.

Türkiye'de ilk önce makro-ekonomik istikrar ve gelir dağılımı düzenlenmesi sağlanmalıdır. Türkiye makro-ekonomik politikalarla, finansal krizlerle ödemeler dengesi krizlerinin gerçekleşme olasılığını azaltacak biçimde istikrarı hedeflemeli ve enflasyon oranlarını % 10'un altında tutmalıdır. Yüksek enflasyonun yoksulların reel gelirlerini düşürdüğü bilinmektedir. Bu sebeple Türkiye'de yoksul yanlısı olan büyümenin sağlanabilmesi için yapılması gereken en önemli şey makro-ekonomik istikrarın sağlanması ve kamu harcamalarının etkin ve adil bir şekilde, insani gelişmenin finansmanı için yapılmasıdır.

Türkiye'de gelir dağılımı bozukluğu düzelmelidir. Türkiye'de gelir dağılımı düzeldiğinde beslenme, eğitim ve sağlık koşulları da düzelecek ve işgücünün verimliliği artacaktır.

Türkiye, ayrıca beşeri sermayesini geliştirmeli, cinsiyet ayrımını ve çocuk işgücü kullanımını sona erdirmeli ve yüksek doğurganlığı kontrol altına almalıdır. Türkiye'de bütün Dünya'da olduğu gibi eğitim ile yoksulluk arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Türkiye yoksulluğu azaltıcı çalışmalarının başına yoksul insanların sahip olduğu beşeri sermaye miktarının arttırılmasını koymalıdır. Çünkü yoksulların beşeri sermayesine yapılan yatırımlar yoksullukla mücadelede hem ekonomik büyümeyi arttırır hem de büyümenin yoksul yanlısı olmasını sağlar.

Cinsiyet ayrımcılığı da ekonomik anlamda büyümeyi olumsuz etkileyen bir faktördür. Aynı zamanda gelecek nesiller üzerinde olumsuz etkiler bırakır. Türkiye'de eğitim alanında daha faal olarak yaşanan cinsiyet ayrımcılığını bitirmelidir.

Gelecek nesiller için yoksulluğu kısır döngüye döndüren bir başka faktör de çocuk işgücünün kullanılmasıdır. Türkiye çocuk işgücünü azaltmalı ve çocukların eğitimlerini mutlaka sağlamalıdır.

Geri kalmış tüm ülkeler incelendiğinde yüksek doğurganlığın yoksulluğun en önemli nedenleri arasında olduğu görülmektedir. Bir yandan yoksul aileler çocuklarını çalıştırdıkları için daha çok çocuk yapmakta, diğer yandan da aileler çok çocuk sahibi olmayı yaşlandıklarında güvence olarak görmektedirler. Türkiye doğum kontrolü ve çocuk sağlığı gibi temel konularda etkin bir aile plânlaması çalışmasıyla doğurganlık oranlarını azaltmalıdır

Türkiye etkin bir devlet yapısı oluşturmalı ve bölgesel eşitsizlikleri azaltmalıdır. Türkiye'de öncelikle yoksullukla mücadele eden kurumlar olmak üzere kamu yönetimi sistemlerinin iyileştirilmesi gereklidir. Bunun sonucunda daha duyarlı ve sorumlu bir kamu kesiminin olması için sivil toplumun kamu programlarının plânlamasında, gözetiminde ve değerlendirmesinde yer alması sağlanmalıdır.

Ayrıca Türkiye'de bölgeler arasında büyük farklar büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisini düşürmektedir. Türkiye bölgesel eşitsizliklerini azaltmalıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bir gün bakacaksınız gökteki kartallar,
dağları örten ormanlar yok olmuş,
yabani atlar ehlileştirilmiş
ve her yer insanoğlunun kokusuyla dolmuş.
İşte o gün;
insanoğlu için yaşamın sonu
ve varlığını devam ettirebilme mücadelesinin başlangıcı olacak.
Bildiğimiz tek şey,
dünyanın insana ait olduğu değil,
insanın dünyaya ait olduğudur.
Aynı bizler gibi sizler de bu dünyanın birer parçasısınız

Duwarmish Kızılderililerinin Reisi Seattle'nin mektubundan*

*1854 yılında ABD Başkanı Franklin Pierce, yazdığı bir mektupla Amerika'ya gelen beyaz göçmenlere toprak bulmak amacıyla Kızılderililerden toprak istemiş ve "bu isteği kabul edilecek olursa Kızılderililere rahatlıkla yaşayabilecekleri bir bölgenin ayrılacağını bildirmiştir. Topraklarının büyük bir bölümü zaten beyazlar tarafından zorla ellerinden alınmış olan Duwarmish Kızılderililerinin Reisi Seattle bir söylemiyle ABD Başkanına cevap vermiş ve bu cevabını daha sonra mektup olarak da ABD başkanına gönderilmiştir.

Mektubun aslı Amerika, Seattle, Squamish Müzesi'nde korunmaktadır.

Yoksulluk, çağdaş dünyanın en büyük ayıbı olarak, farklı boyutlarıyla Dünya'nın her yerinde var olan bir durumdur. Zenginlik ve yoksulluk çok kalın çizgilerle birbirinden ayrılmıştır ve ayrı dünyalar halinde varlığını sürdürmektedir. Bu farklılık gece ve gündüz farkı kadar açıktır. Dünya'nın bir tarafı 21. yüzyılı yaşarken diğer bir tarafı 12. yüzyılı yaşamaktadır. Elbette bu durumun en kısa zamanda ortadan kalkması günümüz insanının en büyük hedefi olmalıdır. Konuyla ilgili farklı boyutlarda çalışmalar yapılmaktadır. Bu noktada sevindirici olan husus, yoksullukla mücadele meselesinin BM'nin gündeminde olması ve BM'nin bu konuyla ilgili Dünya çapında çalışmalar yapıyor olmasıdır. Yani yoksullukla mücadele çalışmaları, ulusal bazda yapılmakla birlikte BM nezdinde de yürütülmektedir.

Yoksulluğa karşı mücadelede en büyük sorun yoksulluğun teşhisi noktasında bulunmaktadır. Kime göre yoksulluk, neye göre yoksulluk, ne kadar yoksulluk ve nasıl yoksulluk? Soruları yoksulluğun tespitinde ve yoksulluğa karşı mücadelede önem arz etmektedir.

Yoksulluğun tanımlanmasında farklı yaklaşımlar söz konusudur. Genelleme yapmak gerekirse en fazla kullanılan yaklaşım Parasal Yaklaşım'dır. Parasal Yaklaşım'da yoksulluk, yoksul kişilerin gelirinin veya tüketiminin yoksulluk sınırı olarak belirlenen rakamın altında kalması olarak tanımlanır. Bu rakamın altında kalanlar yoksuldur. Bu tek boyutlu bir göstergedir. Oysa Dünya'da yaşanan yoksulluğu tek boyutlu göstergelerle açıklamak mümkün değildir. Bundan dolayı, gelir ya da tüketim rakamının yanında parasal olmayan değerler, örneğin doğumda yaşam beklentisi, beslenme düzeyi, okur-yazarlık oranı, kamu mallarına ulaşılabilirlik gibi değerlerin de kullanılması gerekir.

Yoksulluğu çok boyutlu yapısıyla en iyi açıklayan yaklaşım Amartya Sen'in Kapasite Yaklaşımı'dır. Bu yaklaşımda, insanın yapmaya veya olmaya değer verdiği şeyler ifade edilir. Okur-yazar olmak, uzun ve sağlıklı bir hayat yaşamak, yeteri kadar beslenmek, bir hastalıktan kaçınmak, kendine saygı duymak, iyi giyinmek, toplum içerisinde utanmadan yer almak gibi değerler bunlardan bir kaçı olarak sayılabilir.

Amartya Sen, bu yaklaşımla, ekonomik büyüme ve kalkınmanın; fayda ve gelir artmasında değil, insanın kapasitesinin genişlemesinde olduğunu ortaya koymuştur. Sen'e göre refah insanların yaşamı değer verdikleri ile yaşamalarıdır. Kapasite yaklaşımında, gelir ya da tüketim değil yaşam kalitesini

ortaya koyan değerler ölçülür. Bu değerlerin üretime dönük yüzü ele alınır. Buna en çarpıcı örnek eğitim ve sağlıkla ortaya konur. İyi temel eğitim ve sağlık hizmetleri kişinin yaşam kalitesini iyileştirdiği gibi gelir edinme kapasitesini de arttırır ve bu şekilde onun yoksulluktan kurtulmasına vesile olur.

Yoksulluğun tanımlanmasında ve karşı mücadelesinde 1990'lardan beri uygulanan yaklaşım Amartya Sen'in Kapasite yaklaşımına dayanan İnsani Gelişme Yaklaşımı'dır. İnsani Gelişme Yaklaşımı BM tarafından takip edilmektedir. Bu yaklaşımın özünü; kalkınmanın en önemli hedeflerinden biri olan yoksulluğun azaltılması oluşturur. Bu yaklaşımda Parasal Yaklaşım'da uygulanan gelir yoksulluğu yerine çok boyutlu göstergeler uygulanır.

Yoksulluğun tanımlanmasında önem arz eden bir diğer yaklaşım BM tarafından takip edilen Sosyal Dışlanma Yaklaşımı'dır. Yaklaşıma göre sosyal dışlanma; sağlık hizmetlerinden, eğitimden, barınmadan, temiz su kaynaklarından ve sosyal güvenlikten dışlanmışlık sosyal ve siyasal haklardan mahrumiyettir.

Yoksulluğun tanımlanmasında bir de Katılımcı Yaklaşım'dan istifade edilir. Katılımcı Yaklaşım; yoksulluk tespitinde insanların katılım ölçüsünü esas alan bir yaklaşımdır. IMF ve DB tarafından uygulanan bu yaklaşımda; insanların hayat şartlarının analizi yapılır.

Yoksulluğun azaltılması olarak da adlandırılan yoksullukla mücadelede hangi yaklaşımla yaklaşılırsa yaklaşılsın, hangi uygulama yapılırsa yapılsın değişmeyen esas nokta; ekonomik büyümenin sağlanmasıdır. Ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisinin ortaya çıkması için; onun yoksulluk yanlısı olması ve makro-ekonomik istikrarla birlikte yaşanması gereklidir. Makro-ekonomik istikrar; tedbirli para ve maliye politikaları ile sağlanabilir. Makro-ekonomik istikrar olmadan yaşanacak ekonomik büyümenin yoksul kesimi, büyük bütçe açıkları, yüksek enflasyon oranları, sürdürülemeyen dış açıklar, beklenmeyen dış şoklar altında daha da yoksullaştırmaktan korumak mümkün değildir. Yapılan çalışmalar ekonomik büyümenin toplumdaki herkesi zengin etmeye yettiğini göstermektedir. Bununla beraber ekonomik büyüme *döneminde yoksul insanlara ait olan üretim faktörlerinin kullanılması,* yoksulluğu azaltıcı etkiyi büyütür. Bu uygulama genel olarak yoksul yanlısı ekonomik büyüme olarak adlandırılır. Yoksul yanlısı ekonomik büyüme bir yandan, büyümeden yoksulların istifade etmesini sağlar ve bu şekilde gelir

dağılımını düzenlerken diğer yandan var olan eşitsizliği azaltarak yoksulluğu azaltır. Ekonomik büyüme ile gelir dağılımının düzelmesi, hem içinde bulunan dönemde hem de gelecek dönemlerde yoksulluğun azaltmasını sağlar. Yoksullukla mücadelede ekonomik büyümenin insani gelişmeyi sağlaması, yoksulluğu azaltması, çevreyi koruması ve sürdürülebilir olması gereklidir. İstihdam üretmeyen, gelir dağılımını bozan, yoksulluğu arttıran, cinsiyet eşitsizliğinin arttığı ve insan haklarının çiğnendiği bir ekonomik büyümenin ortaya büyük yoksulluklar çıkaracağı izahtan varestedir.

Bir bütün olarak BM'nin ortaya koyduğu en büyük çalışma BYK amaç ve hedefleri çalışmasıdır. BYK Amaçları ve Hedefleri, Birleşmiş Milletler tarafından aşırı yoksullukla mücadele için konulmuştur. Bu hedefler, niceldir ve belirli bir zaman dilimini hedeflemiştir. BYK'nin amaç ve hedeflerinin özünü, 2015 yılına kadar yoksulluk ve açlıkla mücadele, temel eğitimin ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması, anne ve çocuk sağlığının sağlanması, salgın hastalıklarla mücadele, çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanmasını oluşturmaktadır.

BYK'nın bu hedefleri 2015 yılında gerçekleştiğinde Dünya'da yaşayan 500 milyondan fazla insan aşırı yoksulluktan kurtulacak, 300 milyondan fazla insan da aç dolaşmayacak ve çocuk sağlığında büyük ilerlemeler yaşanacaktır. BYK' hedefleri gerçekleştiğinde 30 milyon çocuk ve iki milyon anne ölmekten kurtulacaktır. BYK hedefleri ile 350 milyon insan temiz su kaynaklarına, 650 milyon insan ise temel sağlık hizmetlerine ulaşacaktır.

Dünya üzerinde yaşanan yoksulluğun bir başka nedeni kontrol edilemeyen nüfus artışlarıdır. Hızlı nüfus artışı olarak da adlandırılan bu durum aslında yoksulluğun ana nedenidir. Nüfus artışının en hızlı olduğu yer Sahra-altı Afrika bölgesidir. 1975-2003 yıllarında Dünya nüfus artışı oranı %1,6 iken bu bölgede nüfus artış oranı % 2,7'dir. Hızlı nüfus artışı kalkınma ve ekonomik büyümeyi yavaşlatmakta, yoksulluğu da arttırmaktadır.

Yoksulluğun bir başka nedeni de ülkelerin yönetim ve yasal yapılarından kaynaklanan nedenlerdir. Bugün gelinen noktada yadsınamayan gerçek ekonomik büyüme ve demokratik gelişi gerçeğidir. Kalkınma ve ekonomik büyümeyi ancak demokrasi ile yönetim sağlayabilir. Böyle bir yönetim aynı zamanda yaşamın kalitesini yükseltecektir. Demokrasi ile yönetimde, yoksulluğa karşı mücadelede başarılı olunmasının temel şartı demokrasi açığının yaşanmaması, dürüst ve adil hukuk sisteminin kurulmasıdır. Yoksulluğu besleyen ana damar yolsuzluk ve kamu kaynaklarının insan hakları

lehine değil sorumsuzca kullanılması, bunun da panzehiri, demokrasi açığına fırsat verilmemesidir. Demokrasi açığı varlığında şeffaflık ve sorumluluk olmamaktadır. Bu da yoksulluk ve eşitsizliği doğurmakta ve hatta kısır döngüye dönüştürmektedir. Kaldı ki demokrasi açığı aynı zamanda yüksek iç ve dış borç, makro-ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, zengin ve güçlü grupların kendi çıkarları doğrultusunda kötü yönetim demektir. Bu durum o ülkelerde açlık, salgınlar, düşük okullaşma oranları, yüksek anne ve bebek ölümleri, yolsuzluk, denetimsizlik ve her alanda eşitsizlik yaşanması sonucunu doğurmaktadır.

Dünya'nın en yoksul ülkeleri DB 2005 verilerine göre, Sahra-altı Afrika ülkeleridir. Bu bölgede günlük gelir olarak 1.25 ABD dolarının altında bir gelirle yaşamını sürdüren insanların toplam nüfusa oranı, % 50,9'dur. Günlük geliri 2 ABD dolarına çıkardığımızda bu oran % 72,9'dur.

Bugün başta Sahra-altı Afrika ülkeleri olmak üzere Dünya'nın birçok yerinde yaklaşık sekiz yüz milyon insan aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Yoksulluk batağında olan bu ülkelerin birçoğu bir yandan ekonomik sorunlarla boğuşurken diğer yandan da terör, doğal kaynakların yetmezliği, yoksul ülkeler ile çevrilmiş olmak ve etkin devlet yapısı oluşturamamak gibi büyük sorunlarla uğraşmaktadır.

DB ve IMF'nin yoksulluk ve yoksullukla mücadele amacıyla yürüttükleri politikalar, çeşitli eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Bir yandan uygulanan politikalardaki yanlışlıklar, eksiklikler ve ihmaller eleştirilmiş diğer yandan zenginliğin azgelişmiş ülkelerin yoksulluğu üzerine bina edildiği söylenmiştir. Bu noktada bir çıkmaz yaşanmaktadır. Dünya'nın en yoksul ülkeleri hem DB ve IMF'nin talimatları doğrultusunda liberalleşme, kamu harcamalarının kısıtlanması, sübvansiyonların kaldırılması, devalüasyon, özelleştirme gibi şartları içeren yapısal uyum programlarını uygulamakta hem de gelir dağılımı bozuklukları ve yüksek oranda işsizlik yaşamaktadır. Şu halde çok kısa olarak:

a1) DB ve IMF'nin gelişmiş ülkelerin kontrolünden çıkarılması, tam bağımsız bir yapıya kavuşturulması ve politikalarını gerçek anlamda yoksulluğu ortadan kaldırmak amacına matuf kılınması,

a2) DB ve IMF'nin yürüttüğü yapısal uyum programlarının her ülkeye özgün olarak tasarlanıp uygulamaya konması, farklılıkların fakirleşme nedeni olmaktan çıkarılıp zenginleşme aracı haline dönüştürülmesi,

a3) Verilen kredilerin sınırlı ve kontrollü olarak ekonomik büyüme, istihdam ve gelir dağılımının düzenlemesine yönelik olarak verilmesi ve söz konusu ülkelerin borç batağına düşmemesine dikkat edilerek verilmesi ve sıkı takip edilmesi,

a4) Yoksullukla mücadelede yardım bağışların rolünün önemli olduğu gerçeğini unutmadan, ağırlık merkezinin yardım ve hibeden daha çok küresel işbirliği ve kalkınma yönünde olmasının sağlanması, gerekmektedir.

Türkiye'de yoksulluktan payını almış ülkelerden biridir. BYK hedefleri çalışmasında bazı noktalarda 2015 hedeflerini yakalarken bazı noktalarda olması gereken yerin çok gerisindedir.

Türkiye'de Parasal Yaklaşım'a göre günlük geliri 1 ABD doları ve gıda yoksulluğu (açlık) sınırlarına göre yoksulluk az, gıda ve gıda dışı ihtiyaçlara göre hesaplanan yoksulluk sınırına göre yoksulluk çoktur. 2005 yılı itibariyle, Türkiye'de gıda ve gıda dışı ihtiyaçlara göre hesaplanan yoksulluk sınırına göre yaklaşık olarak 14.681.000 yoksul bulunmaktadır. Bunların 5.687.000'si kentsel alanda, 8.994.000'u da kırsal alanda yaşamaktadır.

Türkiye'de yoksulluk hanehalkı büyüklüğüyle doğru orantılı, eğitim düzeyiyle ters orantılıdır. Türkiye'de yoksulluğun en yüksek boyutu çocuklardadır. Türkiye'de her dört çocuktan birinin yoksul olduğu tahmin edilmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye'de çocuk yoksulluğunun hane yoksulluğundan daha yüksek olmasının sebebi, ailelerin yoksul ve kalabalık olmasındandır.

Türkiye'de yoksullukla mücadelede kurumsal yapı 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) ile kurulmuştur. Bundan hemen sonra ortaya konan çalışmalarla Gini katsayısının 0,43'e inmesi sağlanmış ve gelir dağılımının en altında yer alan % 40'lık grubun payı 1987 yılında % 14,8'e yükselmiştir. Bu grubun 1963 yılında payı %13'tür. Bu grubun sözü edilen payı 2002 yılında % 15,1'e, 2004 yılında % 16,7'ye yükselmiştir.

1991 yılında sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olmayan yoksul insanların sağlık harcamalarının karşılanması için Yeşil Kart uygulaması da başlatılmış SHÇEK ile birlikte etkin olmasa da yoksullukla mücadele için kurumsal bir ortam oluşturulmuştur.

İnsani Gelişme Yaklaşımı'na göre Türkiye'de yoksulluğun nedenlerinde eğitim ön sırada yer almaktadır. Örneğin 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de nüfusun % 75'i okuma yazma bilmeyenlerden, okur-yazar olup bir okul bitirmeyenlerden ve ilkokul mezunlarından oluşmaktadır.

Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri, kadınların iş gücü piyasalarından uzak olmasıdır. Türkiye'de eğitim ve istihdam alanlarının dışında merkezi ve yerel karar verme süreçlerinde ve sosyal yaşantımızda da cinsiyet eşitsizliği vardır.

Türkiye'de yoksulluğa en yakın gruplar olarak özürlüler, çocuklar ve emekliler sayılabilir. Türkiye'de yaklaşık olarak 8,5 milyon özürlü insan, yaklaşık 7 milyon SSK emeklisi yaşadığı kabul edilirse yoksulluk çizgimiz daha net ortaya çıkar.

Türkiye'de yoksulluk ekonomik büyümenin gerçekleşmemesine, ekonomik büyümenin gerçekleşmemesi de makro-ekonomik istikrarsızlığa bağlıdır. Makro-ekonomik istikrarsızlık, gelir dağılımını bozarak ya risk grupları doğurmakta ya da riskli grupları yoksul grubun içine itmektedir.

Türkiye'de yoksullukla mücadelenin hızı ve boyutu BYK hedefleri öncesinde düşük iken 1990'lardan sonra büyümüştür. Yoksullukla mücadele konusu özellikle 7., 8. ve 9. Kalkınma Plânları'nın ana hedefi olmuş ve bu hedefin gerçeklemesi için gelir dağılımındaki eşitsizliklerin kalıcı olarak azaltılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmaların bir sonucu olarak, TUİK'in Hanehalkı Gelir ve Tüketim Anketi 1994 ve TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketleri 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 verilerine göre, 1994 yılında günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan nüfusun oranı, % 1,1, iken bu oran 2002 yılında % 0,2'ye düşmüş ve 2006 yılında da sıfıra inmiştir. Aynı şekilde, 2002 yılında % 1,35 olan gıda yoksulluğu oranı da 2008 yılında % 0,54'e düşmüştür. Bu oranlar ve rakamlar Türkiye'de günlük geliri bir doların altında olan nüfusun bulunmadığını ve gıda yoksulluğunun da çok düşük bir düzeyde seyrettiğini ortaya koymaktadır.

Benzer durum yoksulluk açığı oranı için de söz konusudur. Türkiye'de yoksulluk açığı oranı 1994 yılında 1,54 iken 2002 yılında 0,26 ya düşmüş ve 2008 yılında ise 0,21 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, Türkiye'de yoksulların büyük bir bölümünün gıda yoksulluk sınırına yakın olduğu küçük bir gelir

transferiyle yoksulluktan kurtulabilecekleri anlamına gelmektedir. Bilinen bir başka gerçek ise, Türkiye'de, yoksullara yönelik yapılan büyük sosyal transferlere rağmen, bu sosyal transferlerin etkinliğinin olması gerektiği noktada olmadığıdır. Örneğin Türkiye'de 2003 yılında transfer öncesi göreli yoksulluk oranı % 30, transfer sonrası göreli yoksulluk oranı % 26'dır. Bu oran AB-25 ülkeleri ortalaması için sırasıyla % 26 ve % 16'dır

Türkiye'de yoksullukla mücadelede başarı, teorik yapıya uygun olarak, ekonomik büyüme ile sağlanmıştır. Ekonomik büyüme ve beraberinde gelir dağılımındaki düzenlemeler, Türkiye'de yoksulluğa karşı yapıla mücadeleyi başarılı kılmıştır. Gelinen başarı noktasının daha ileri düzeye ulaşması için ekonomik uygulamaların yanında:

b1) Yoksulluk sınırlarını daha anlamlı ve daha gerçekçi bir biçimde yeniden saptanması, hanehalkı tüketiminde ölçek ekonomisinin dikkate alınması, hane genişliği ve hanedeki bireylerin demografik özelliklerinin ayrı ayrı ele alınarak yoksulluk ölçütlerinin yeniden hesaplanması,

b2) Türkiye'de yoksulluğun temel nedenleri arasında yer alan göç sorununun yoksulluğu arttırıcı etkisinin kırılması, bunun için de alternatif istihdam ve kalkınma modellerinin geliştirilmesi ve uygulanması,

b3) Yapılan sosyal transferlerin ve yardımların, tembelliği ve çalışmamayı özendirici nitelikte olmadan yapılmasın sağlanması,

b4) Yoksul kesimin eğitiminin sağlanması,

b5) Başta eğitim olmak üzere meslek edindirme ve mesleğe yöneltme gibi çalışmaların tümünde, çalışmalara katılımın sağlanması ve çalışmaların resmi-gönüllü yerel –merkezi olmak üzere koordinasyon içinde yapılmasının sağlanması,

b6) Toplum merkezlerinin, yoksulluğun yoğun olduğu kesimlerde etkinleştirilmesinin ve yaygınlaştırılmasının sağlanması, gerekmektedir.

Sonuç olarak, gerek Dünya'da gerek Türkiye'de yoksulluğu azaltıcı temel çizgi, ekonomik büyüme ile insani gelişmenin sağlanmasında yoğunlaşmaktadır. Bu yapılırken eşitlik, sürdürülebilirlik, üretkenlik ve insanların güçlendirilmesi esası asla gözden uzak tutulmamalıdır. Çünkü

yoksullukla mücadelede eşitlik sağlanamadığında ekonomik büyümeler hüsranla sonuçlanmaktadır. Aynı şekilde, aynı mücadele, sürdürülebilirliği gerçekleştiremiyorsa insani gelişme çalışmaları bugünü ve geleceği yok etmektedir. Yoksullukla mücadelede üretkenlik sağlanamamışsa ekonomik büyümenin temeline insan faktörü konamamış demektir. Nihayet yoksullukla mücadelede insanların güçlendirilmesi sağlanamamışsa, insanları sosyal yardımlara bağlı yaşamak zorunda bırakılmış olacaklarından uzun vadeli bir başarıdan söz etmek mümkün olmayacaktır.

Bütün bunlarla beraber küresel sömürü çarkının değişmesi, insanın insana olan hakimiyet ve sömürüsünün sona ermesi, her ne pahasına olursa olsun kar elde etme tutkusunun mutlaka kontrol altında tutulması, uluslararası ilişkilerde, efendi-köle yaklaşımının her boyutuyla ortadan kalkması Dünya'da yoksulluğun bitmesinin olmazsa olmazıdır. Bunlar olmadan yapılacak he çalışma ve uygulama değişik yoksullukların ve insan ziyanlıklarının yaşanmasıyla sonuçlanmaya mahkumdur.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Aktan, C.C. (2002): *Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu, Ankara, 1-5.

Cline, W. R. (2004): *Trade Policy and Global Poverty*, Center For Global Development, Washington.

Demiral, N., Evin, H. ve Demiral, B. (2007): *Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Küresel Yoksulluk*, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, 19-21 Ekim, Çanakkale.

DPT (2001): *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele,* ÖİK Raporu, Ankara.

DPT (2006): *Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2005*, Ankara.

Frank, F. (1983): *The MinimumWage,* Policy Studies Institute, London, 51.

Higgs, R. (1994, December): 'Nineteen Neglected Consequences of Noncome Redistribution', *The Freeman.* (Çev: ERTEK_N, S.) "Gelirin Yeniden Dagılımının 19 Nedeni", http//www.canaktan.org. (20 Mayıs 2011)

International Monetary Fund (2009): *Regional Economic Outlook: Sub-Saharan Africa, (World economic and financial surveys*, 0258-7440)

Kabaş, T. (2009) (Yayınlanmamış Doktora Tezi) *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri Ve Yoksullukla Mücadele Yolları,* Adana

Kazgan, G. (1984): *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi.* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Malthus, T. (1971): *Nüfus Sorunu ve Malthus.* (Çev: Yaylalı, O.) Birinci Baskı. Sol Yayınları, İstanbul.

Marks, K. (1986): *Kapital.* Birinci Cilt, 3. Baskı, (Çev: BİLGİ, A.), Sol Yayınları, İstanbul.

Önder, H. ve Şenses, F. (2005): *Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi, İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar Prof. Dr. Kemali Saybaşılı'ya Armağan,* Bağlam Yayınları, İstanbul, 199–221.

Parasız, İ. (1996): *Makro Ekonomi Teori ve Politika*. 6. Baskı., Ezgi Yayınevi, Bursa.

Pogge, T. (2006): *Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı.

Priewe, J. ve Herr, H. (2005): *The Macroeconomics of Development and Poverty Reduction*, Nomos, 1. Baskı.

Rodrik, D. (2000): *Yeni Küresel Ekonomi ve Gelişmekte Olan Ülkeler*, Sabah Kitapları, 1. Baskı.

Sachs, J.D. (2005): *The End of Poverty*, Penguin Books, 1. Baskı.

Stiglitz, J.E. (2006): *Making Globalization Work*, W.W. Norton and Company, 1. Baskı.

The World Bank (1990): *World Development Report 1990, Poverty*, Washington D.C.

The World Bank (2008): *World Development Indicators, Poverty Data A Supplement to World Development Indicators*, Washington D.C.

UNDP (2005), *Investing in Development: A Practical Plan to Achieve the Millenium Development Goals,* New York.

UNDP (2004): *Human Development Report 2004,* New York.

UNDP (1997): *Human Development Report 1997*, New York, Oxford University Pres.

UNDP (1991), *Human Development Report*, Chapter 3, "Financing Human Development", editör: Fukuda-Parr, Sakiko; Kumar, A.K. Shiva, *Readings in Human Development*, s. 257- 286, Oxford University Press.

Süreli Yayınlar

Altay, A. (2005): "Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme" *Sosyo Ekonomi, 2005-2,* 159–183.

Addison, T. (2004): "Development Policy", *World Institute for Development Economics Resarch*, Discussion Paper No. 2004/9.

Bhagwati, J.N. (2002): "Democracy and Development: Cruel Dilemma or Symbiotic Relationship?", *Review of Development Economics*, 6 (2), s. 151-162.

Cord, L., Lopez, J.H., Page, J. (2004): " Pro-Poor Growth and Poverty Reduction", editör: Krakowski, Michael, *Attacking Poverty: What Makes Growth Pro-Poor?*, Nomos, s.15-37

Cornia, G.A. (2004): "Globalization and the Distribution of Income Between and Within Countries", edi. Chang, Ha-Joon, *Rethinking Development Economics*, Anthem Pres, s. 425- 451.

Deaton, A., Paxson, C. (1998): "Economies of scale, household size, and the demand for food", *Journal of Political Economy*, vol. 106, No.5, 897–930.

DİE (2004): "DİE 2002 Yoksulluk Çalışması", *Haber Bülteni*, Sayı: B.02.1.DİE. 0.11.00.03.906/62. Ankara.

Erdoğan, G. (2003): "Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluk Ölçümleri", *Gazi Üniversitesi İktisat Bölümü Ekonomik Yaklaşım Dergisi,* Cilt 14, Sayı 49, 174–181.

Epaulard, A. (2003): "Macroeconomic Performance and Poverty Reduction", *IMF Working Paper*, WP/03/72.

Eş, M. ve Güloğlu, T (2004): "Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk; İstanbul Örneği", *Bilgi Dergisi* (8) 2004/1, Değişim Yayınları.

Freedman, L. P., Click, R.W. (2006): "Banks that don't Lend? Unlocking Credit to Spur Growth in Developing Countries", *Development Policy Review*, 24 (3), s. 279-202.

Foster, J., J. Greer, J. ve Thorbecke, E. (1984): "Notes and Comments A Class of Decomposable Poverty Measures", *Econometrica*, Vol. 52, No.3, 761–767.

Klasen, S. (2004): "In Search of the Holy Grail: How to Achieve Pro-Poor Growth?", editör: Krakowski, Michael, *Attacking Poverty: What Makes Growth Pro-Poor?*, Nomos, s. 89- 125.

Kumar, T.K., A.P. Gore A.P., Sitaramam, V. (1996): "Some Conceptual and Statistical Issues on Measurement of Poverty", *Journal of Statistical Planning and Inference,* Vol: 49, 53–71.

Moisio, P. (2004): "Poverty Dynamics According to Direct, Indirect and Subjective Measures", *STAKES Research Paper 145*, http: //www2.stakes/fi/verkkojulk/pdf, (10Haziran 2011), 2- 169.

Qızılbash, M. (2004): " On the Arbitrariness and Robustness of Multi-Dimesional Poverty Rankings", *Journal of Human Development*, Vol. 5, No. 3.

Öniş, Z., Şenses, F. (2005): "Rethinking the Emerging Post-Washington Concensus", *Development and Change*, Sayı 36 (2), s.263-290.

Pernia, M. Ernesto (2003), "Pro-poor Growth: What is it and How is it Important?", *ERD Policy Brief No. 17, Asian Development Bank.*

Ranis, G., Stewart, F. ve Ramirez, A. (2005): "Economic Growth and Human Development", editör: Fukuda-Parr, Sakiko; Kumar, A.K. Shiva, *Readings in Human Development*, s. 61-84, Oxford University Press.

Ravallion, M. (1998): "Poverty Lines in Theory and Practice", *The World Bank Living Standards Measurement Study (LSMS) Working Paper*, No: LSMS, 133.

Ravallion, M. (1992): "Poverty comparisons: A guide to concepts and Methods", *Institute of Applied International Studies.*

Schultz, T. P. (2006): "Fertility and Income", edi. Banerjee, Abhijit Vinayak; Benabou, Roland; Mookherjee, Dilip, *Understanding Poverty*, s. 125-141, Oxford University Press.

Sen, Amarta (1976): "Poverty: An Ordinal Approach To Measurement", *Econometrica,* Vol. 44, No. 2, pp. 219–231.

Şengül, S (2003): "Türkiye' de Yoksulluk ve Yoksulluk Profili", *İktisat, İşletme ve Finans Mali ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Aylık Yayın*, Yıl 18, Sayı. 212, 71-93.

Türkiye İstatistik Kurumu (2005), *"TURKEY: Joint Poverty Assessment Report"*, Report No: 29619-TU, Dünya Bankasıyla Birlikte Hazırlanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (2011), *"Haber Bülteni"*, Sayı 3.

Veenhoven, R. (2004): "Subjective Measures of Well Being", *WIDER Discussion Paper*, Helsinki, Finland, No: 7, www.wider.unu.edu (20 Mayıs 2011), 1-27.

Winters, L. A. (2000): "Trade Liberalization and Poverty", *Poverty Research Unit at Sussex*, Working Paper No. 7.

World Bank (2005), *"Turkey: Poverty Policy Recommendations"*, Volume 2, Human Development Sector Unit Europe and Central Asia Region, The World Bank.

Wagle, U. (2002): "Rethinking Poverty Definition and Measurement", *International Social Science Journal*, Volume 54, Issue 171, 155-165.

İnternetten Yararlanılan Kaynaklar

Asselin, L. ve Anyck, M.D. (2001): "Poverty Measurement: A Conceptual Framework",

MIMAP formation, http: //www.crefa.ecn.ulaval.ca/develop/Poverty.pdf, (10 Mayıs 2011), 2-52.

Awad, Y. ve İsraili, N. (1997, July): "Poverty and Income Inequality: An International Comparison", http: //www.lisproject.org/publications/ liswps/166.pdf (20 Mayıs 2011), 2-38.

Coudouel, A., Jesko H. ve Wodon, Q. (2002): "Poverty Measurement and Analysis", http: / www.worldbank.org (WBSITE / EXTERNAL / TOPICS / EXTPOVERTY / EXTPRS), (20 Mayıs 2011), 27-74

Dessallien, R.L (2000): "Review of Poverty Concepts and Indicators'', http: // www.undp.org (poverty/ publications / pov_red/Review_of_Poverty_Concepts.pdf), (21 Mayıs 2011), 2-21

Dessallien, R.L. (1998): "Poverty Profiles: Interpreting the Data", http: //www.undp.org/poverty/publications/pov_red/Poverty_Profiles.pdf (10 Mayıs 2011), 1-5.

Dessallien, R.L. (1995): "Poverty-Poverty Indicators", *UNDP 1995,* http: //www.undp.org, (20 Mayıs 2011), 1-5.

Devlet Plânlama Teşkilatı (2005): "Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2005", DPT, http: //www.dpt.gov.tr (10Mayıs 2011)

FAO (2009): statistical-yearbook/fao-statistical-yearbook-2009/g-human-welfare/en http: //www.fao.org/economic/ess/publicationsstudies (10.05.2010)

Sumner, A. (2004): "Economic Well Being and Non Economic Well- Being: A Review of the Meaning and Measurement of Poverty", *WIDER Research Paper*, Vol. 30, 1-21. www.wider.unu.edu/search/search.htm (25 Mayıs 2011).

Türkiye İstatistik Kurumu (2009): "TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketleri 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008", http: //www.tuik.gov.tr (20 Mayıs 2011)

Türkiye İstatistik Kurumu (2007): Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, http: //www.tuik.gov.tr, (10 Mayıs 2011)

Türkiye İstatistik Kurumu (2006a): İstatistik Göstergeler, 1923-2005, http: //www.tuik.gov.tr (15 Mayıs 2011)

Türkiye İstatistik Kurumu (2006b): "Çocuk İşgücü Araştırması, Haber Bülteni" http: //www.tuik.gov.tr (20 Mayıs 2011)

Türkiye İstatistik Kurumu (1994): "Hanehalkı Gelir ve Tüketim Anketi 1994", http: //www.tuik.gov.tr (20 Mayıs 2011)

UN (2006), "Millennium Indicators Database, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division" http: //hdr.undp.org/statistics/data/ (25 Mayıs 2011) UNDP (2005): "Binyıl Kalkınma Hedefleri", http: //www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=248, (20.05.2011).

UNDP (2003), *Human Development Report*, Chapter 4, "Public Policies to Improve People's Health and Education", http: //hdr.undp.org/reports (25 mayıs 2011) s. 85-110

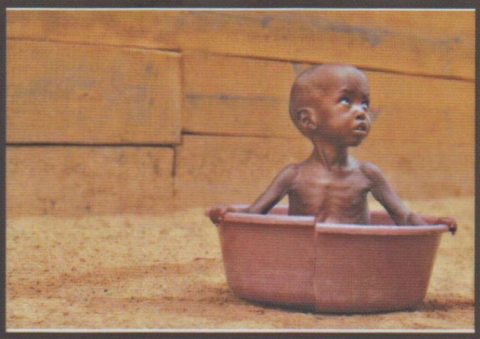
UNDP (2000), *Human Development Report*, Chapter 4, "Rights Empowering People in the Fight Against Poverty", http: //hdr.undp.org/reports (25 Mayıs 2011) s.73-88.

UNDP (1990): "World Development Report", http: //hdr.undp.org/en/media/hdr_1990_en_indicators1.pdf, (20 Mayıs 2011).

World Bank (2006), Millenium Development Goals, Goal Tables By Region, http: //ddp-ext.worldbank.org/ext/GMIS/=Content_goals_by_region (25 Mayıs 2011)

World Bank. (2003, August): "Describing Poverty: Poverty Profiles in Poverty Manual", http: //siteresources.worldbank.org/PGLP/Resources/PMch7.pdf, (10 Mayıs 2011), 107-132

World Bank (2000), *World Development Report 2000/2001*, Attacking Poverty, http: //siteresources.worldbank.org/INTPOVERTY/Resources/ WDR/English-Full-Text Report/ch6.pdf, (25 Mayıs 2011)

DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE

YOKSULLUĞUN ÖZGÜN YAPISI
ve
YOKSULLUKLA MÜCADELE

Yoksulluk gözyaşıdır.
Yoksulluk, insanlık onurunun, bir bardak suya, bir dilim ekmeğe, bir lokma aşa heba edilmesidir.
Yoksulluk, yaşama arzusunun yaşama tutsaklığına dönüşmesidir.
Yoksulluk, açlıktır, eğitimsizliktir, işsizliktir, fakirliktir, sağlıksızlıktır ve ölümdür.
Dünya vatanını "gurbet"e dönüştüren yoksulluk belası, uzay mekiği çalışmalarıyla öğünen 21. yüzyılın modern insanının, kelimelerle izah edilemeyen ayıbıdır, kusurudur, eksikliğidir.
Her şeye rağmen, bugün, dünya insanının, gerek ulusal gerekse kurumsal yapı içinde, küresel düzeyde yoksullukla mücadele başlığı altında çalışmalar yürütüyor olması, son derece sevindiricidir.
Yoksullukla mücadelenin her türlüsünün önemli olduğunu, kutsal olduğunu, değerli olduğunu söylemeye gerek yok.
Herhalde, yoksullukla mücadelenin en güzel olanı, yoksulluğun hiç olmadığı bir dünyada, "hiç olmayan yoksulluk"la mücadeledir.
Bu nedenle, yoksullukla mücadele, yeryüzünde, yoksul olan bir tek insanoğlu kalmayıncaya kadar kesintisiz sürdürülecek bir eylemdir.
Görünen o ki, günümüz dünyasının daha çok yapacak işi ve daha çok gidecek yolu var...

Paradigma Akademi Yayınları
www.paradigmaakademi.net
www.paradigmaakademi.com
akademikkitap@hotmail.com